

GÁLL ISTVÁN

KÉTPÁREVEZŐS SZERELEM

TARTALOM

LIZI

BÉKÁK ESZTENDEJE

A TŰZ SZÁRNYÁN

TÖRVÉNY

RÉVBEN

VADÁSZAT

KÉTPÁREVEZŐS SZERELEM

MELLÉKUTCA

ÁBÉCÉ

Pályám emlékezete

LIZI

Lizi a kétórai dudálás után, amikor a férfiak jöttek haza a bányából, odaállt az ajtóhoz; az asszonyok mind így tettek a telepen, az urukat várták - de Lizi még lány volt. És szégyenlősen nevetett volna, ha valaki azt mondja neki, hogy még abban a harmincnégyes esztendőben férjet talál magának.

A Százszorszép utca százszor csúnyább volt a világ legrondább utcájánál is. Az úttest pora fekete a szénportól, ami odafentről, a drótkötélpályák lustán lengő csilléiből állandóan szitált lefelé. A nyitott kanálisok vize bűzös és zöld habos a belezúdított szennylettől, legyek után kapdosó sovány kacsák totyogtak a partján, a tolluk felborzolódott, és koszos csomókba ragadt össze. Még a nyomókutak vize is rozsdásbarna volt. A házak pedig olyan gyötrően egy formák, akár az egymást követő fogfájások: hat ajtó a szürkére vakolt falon, a szomszéd szürke házon is hat ajtó, és szemben is, hátul is, oldalvást is, mindenfelé ezek a hatajtós szürke házak sorakoznak.

Az épületek mögött, a hat darabba hasított keskeny kertekben korcs fák kínlódtak. Levélzetük az üzemek gázos levegőjétől már a nyár elejére megsárgult, és lepergett a csenevész vetemények közé. Hat lakáshoz hat disznóólat építettek, de csak egy közös rőtyit, és a bűz olyan vastagon állt a kertekben, hogy a kutyák is visszatántorodtak tőle.

Így volt ez a szomszédos Jácint, Nefelejcs, Rozmaring utcában is, ahol a virágot csupán ezekből az utcanevekből ismerik a gyerekek. Mert minden tenyéryi földbe krumplit és babot ültettek az asszonyok. Egy virágágyásért megszólnák az embert, fölösleges flanc, nem való ide. Ha pedig egyik-másik új lakó vadszőlőt futtatott az ajtaja köré, jött a termester és leszedette: tilos a MÁK RT. házait rongálni. Aki nem hiszi, kérdezze meg a csendőrtől.

Egyforma utcák, házak, ajtók. Egyforma szürke falak, levegőtlen kertek. Szennylé, szénpor, dróthálós kerítések. És felnézni se érdemes. A felhők hasa füstös, a napkorongon fekete csillék kúsznak át. A drótkötélpályák gúzsba kötötték a telepet, az égboltot is lekötözve hozzá.

Lizi egy színes hímzőszállal beszegett firhangot akasztott a konyhaajtajuk üvegére. Kétóra tájt kicsit félrehúzta a szélét, és kilesett az utcára. Mintha az apját várná.

A szemben levő házban, a hat ajtó közül a bal szélső mögött Magosék laktak. Legényfiukat Lizi mindennap megbámulta, ahogy cimboráival jött a sichtről, az utca közepén rúgva a port. Házuk elé érve intett a többieknek, és térdével belökte a kiskaput. Lizi látta, hogy fekete ő is, akár a bűnös gondolat, de nem nyúl az ajtajukhoz, be se lép a házba, az anyja kiadja a mosdótálat, hogy az udvaron fröcsköljön. És Lizi elszorult szívvel nézte, hogy a legény melle fehér, csak a nyaka és a csuklója sült le vörösre, a hasán pedig egy szőrösök kapaszkodik fölfelé, s kibokrosodik a melle közepén. Lizi azt is látta, hogy mosdás közben a fejét bele nyomta a lavór vizébe, aztán nedves haját hátracsapta, és lekötötte egy kendővel. Lizi mindennap leskelődött a legényre, és közben duzzadt mellére szorította az öklét. A hasát görcsösen behúzta, s kapkodva lélegzett, mintha kergetnék. Vére a fülében dobolt, látása elhomályosult az izgatottságtól. Olyan furcsa volt mindez, s olyan érthetetlen ez a szédülés; és mégis néznie kellett a legényt, amíg csak nézhette. Mert bedöcögtek az utcába az öregek is, és Lizinek az apja körül kellett sürgölődni. De minden remegett a kezében.

Délután elcsendesedett az utca, a férfiak aludtak. Az asszonyok egy ideig még csörgették a tányérokat, kizúdítták a mosogatóvizet a kanálisba, felmosták a konyhát, és a kifacsart rongyot leterítették az ajtó elé a lépcsőre. A ricsajozó gyerekeket elriogatták, és azok kivonultak a mezőre játszani.

A kacsák pilledten sápoztak, már nem kapdostak legyek után. Egy macska álmosan lépegetett az út porában, hirtelen a hátára hemperedett, mancsával a levegőbe csapott, félrebillent a feje, a farka még megrezdült, és elaludt. Az árnyékok megnyúltak, mintha a földgömb óvatosan kifordulna a tárgyak alól, a villanyoszlopok mögött valószínűtlenül hosszú, fekete csíkok húzódtak.

Lizi a konyhában egy sámlin ült, inget foltozott. Elgondolta: a legény odaát a szétdobott ágyban fekszik, fejről biztos letúrta a kendőt, haja nedves foltot hagy a párnán. Foga kifehérlik, amint erősen húzza a levegőt. Vonásai szétomlottak, csak a szemhéjak csukottak, mint egy kulcsra zárt ajtó. Mi van most odabent, a homloka mögött, a derengő gondolatai között? És Lizi, ölébe gyűrve az inget, előreborult, fejét a térdéhez szorította, s átkulcsolta a lábát. Ha nagyon akarja, talán odavarázsolhatja magát a fiú álmai közé...

Amikor a lebukó nap vörösre festi a szemközti Kálváriahegy szikláit, hat órákor dudál a bánya. A telep megélnékül. A férfiak az ajtóban nyújtózkodnak, az asszonyok szétkotorják a sparherben a hamut, forgácsot dobnak a hunyorgó parázsra, és fűjják, amíg csak vörösön föl nem éled a tűz. A kémények fölött a vacsora melege remeg.

Már szürkült, amikor Lizi tányérba rakta a főtt krumplit. Ujja bögye vörös, a gőz megpárolta, és ahogy a sóba nyúlt, kis fájdalom szűrt a bőrébe.

Tálalás közben is fél szeme az utcán járt, és egyszer csak kikottyantotta.

- Ez a Magos fiú már megint a Sárihoz megy.

- Jólfan - mormogta az öreg. - Férfiemper öröme a szoknya! Magos se pirta megpecsülni makát, a fia se lesz rendes emper.

Lizi apja gráner volt. Amikor a milléneumkor bécsi tőkével megindult a bánya, morva és osztrák elómunkások vezették a fejtést. A társai azóta már altisztek, ő meg lecsúszott, bányász maradt. Mert Jozefin halála után, asszonyi ellenőrzés híján rászokott az italra. Mire Lizi felnőtt, és pörölni kezdett vele, már késő volt.

- Nem való Magoshoz az a cafka.

- Mintenkihez az faló, akifel összeáll. Ezek ilyen népek.

- Áááá, csak úgy mondom! Nem érdekel - rántotta fel a vállát Lizi. - Fati, kér savanyút?

Közben dühösen Sárira gondolt, aki sárga hajú, lapos lány. Ha nevet, az egész utca hallja. Akárkivel elmegy, és nem kell messzire kíséretetni, csak az iskolakertig.

Később megvasalta egy fehér blúz nyakát, és a konyhakötényét szöggre akasztotta. Alsóingben jött-ment, a cipőjét törölgette. A karja barna volt, s az oltásoktól felfelé fehér. Melle előre-duzzadt, hasán megfeszült az ing. Végigsimított a derekán, és az ajtó felé pillantott. Igen, becsukta. Nem látni be. Ő se látja odaátról, azért megy a Sárihoz.

Elsimogatta magán a blúzt, markába szorított egy zsebkendőt; és odaszólt az apjának.

- Kilencre itthon vagyok.

- Jól fan - motyogta az öreg, és beült a kályha mellé, a szenesládára pipázni. Várta, hogy elővehesse az üveget.

Lizi estéknként a barátnőivel sétált. Elmentek a mozihoz nem ültek be, csak megnézték, mit játszanak. Aztán egymásba karolva andalogtak az egyforma utcákon, a fiúk utánuk szóltak, ők meg vihorásztak; amikor már az éjszaka kezdett sűrűsödni, és a kocsmák körül részegesek dülöngéltek, hazaiszkoltak.

Az utcákat nem világították. Ahol nyitva maradt egy konyhaajtó, ott kiomlott a fény az udvarra, és derengővé tette, a sötétet. Lizi már majdnem hazaért, amikor észrevette, hogy az úttest közepén áll a Mágos fiú, és füttyörészik. Állt és füttyörészett. A lány elsurrant mellette, és a legény, hogy mondjon valamit, odaszólt:

- Te vagy a Lizi?

- Ja - felelte Lizi, és a gyomra összerándult.

- Én Laci vagyok.

- Hát aztán!

- Gondoltam, jó, ha tudsz rólam.

- Mért kéne tudnom?

- A fiúk után jársz a sötétben. Minek? Itt vagyok én kéznél. Lizit - milyen furcsa is ez - hirtelen elöntötte az indulat.

- Te jársz minden este a Sári után!

- No, nézd csak! Leskelődöl?

- Fene leskelődik. Mondták.

- Mondták, mondták! Hátha nem is igaz?

- De igaz! - vágta rá Lizi túl gyorsan. És mert így elárulta magát, elöntötte a forróság. A legény nevetett, és neki ettől még jobban égett az arca, a szemgolyóját pedig mintha ujjal nyomnák befelé, s egy csepp könny futott le az orra tövéen. Jó, hogy sötét volt.

- Ha te eljössz velem - szölt Laci -, nem megyek többet a Sárihoz.

Lizi arra gondolt, hogy Sárit csak az iskolakertig kell kísérgetni, ott aztán... Öklét a mellére szorította, mert felkavarodott benne a méreg.

- Én nem vagyok olyan, hallod-e? Keress csak magadhoz valót! A fati megmondta, hogy miféle család vagytok.

A kiskapu már becsattant mögötte, de Laci utánakiáltott.

- Lizi, te! Ha meggondolod magad, itt megtalálasz! Éjjel-nappal itt fogok állni. Hallod?

És komiszkodva nevetett.

Lizi azon az éjszakán sokat mocorgott, ide-oda forgott az ágyban. A párna befülledt a feje alatt, és forró volt a teste. Az öreg harákolva aludt. Ő pedig nézte az ablakot, a kinti sötétet és a sárga teliholdat, amit az ablak keresztfája kettévágott, akár egy kisült tojáslepényt. Távolról, a drótkötélpálya felől a kenetlen csillekerekek jajongása hallatszott.

Nagyon csalódott volt. A haragja már elszállt, sajnálta magát: nem hitte volna, hogy a fiú így beszél majd vele... Makacs áramlatok keringtek a szíve körül, mint ahogy a víz mossa, ostromolja a partot. Szemét feszítette a sírás. De észrevett, mégiscsak észrevett - vigasztalódott. Bár ne tette volna - gondolta aztán. Eddig volt remény - így érezte -, volt valami lehetőség kettejük között, és ennek most már vége...

De hiszen vár! Azt mondta, egész éjszaka várni fog!

Kiugrott az ágyból, futott a konyhába. Félrehúzta a függönyt, és kilesett. Az üres utca közepén csak a gödrök feketélltek az éjszakában. Egy macska keresztülvillant az udvaron, felszökött a kerítés tetejére, és a túlsó oldalon alábukott.

Lizi nagyon üresnek érezte magát. És fáradtnak. A lába nehéz volt. A szája száraz. Vízért ment a vödörből. „Elsóztam a krumplit. Csak ugratott. Feküdjünk le. Csak ugratott...”

A Hatos Telepen túl, egy márgabánya partján feküdt a Hetes Telep, dróthálós kerítések között hatajtós házak, egymás mellett és egymás mögött, katonás sorban. Tölgyfa utca, Bükkfa utca, Hársfa utca és így tovább. Aztán egy csenevész erdősáv mögött a Nyolcas Telep, dróthálós kerítések, hatajtós szürke házak, és Dió utca, Alma utca, Pöszméte utca. Volt Kilences Telep is. Meg Öreg Telep. És Mésztelep, Huszonhatház, Erdősor, Csikágó, Slemmung Telep. Távoli világok. Ha más telepről való tévedt oda, megkérdezték, kit keres. És ha akadozva motyogott valamit, biztos lehetett benne, hogy valaki már fut a termesterhez.

Lizi az apjával járt néha a Hatos Telepen túl is. Ismerősöket látogattak meg. Gránereket. Goldschmidt bácsit, Frank bácsit, Schalkammer urat. Ez utóbbi aknász volt, altiszt, gangos házban lakott, két szobában, és rádió bömbölt a konyhában. A sarokpad fölött, a falba erősített polcon állt a barna fadoboz, kis oszlopocskák a csavarógombok fölött, akár egy cseppnyi templom. És mekkora hangja van! De csak egyszer voltak ott, az öreg szótlanul ivott a régi bruderral, aki csak beszélt, beszélt, csavargatta a rádiót, és amikor a fati csuklani kezdett, a háziak összenéztek, Lizi pedig hazavezette az öreget. És nem mentek lassanként sehová se.

Lizi egyszer-kétszer járt a Tisztviselő Telepen is. Ó, istenem! Azt a szépséget!... Árnyas, parknak is beillő kertekben csodás villák állnak, mesterséges földhányáson sziklakertek apró várakkal, és ahogy belesett a kerítésen, még az indiánokat és az ólomkatonákat is látta a csipkézett, kanyargó várfalakon, a kertben pedig üvegházak, a kertész feléje bámult, már mozdult, hogy kapával a kezében odajöjjön a kerítéshez, erre ő eliszkol, mert nem tudott volna mit mondani, hogy miért leselkedik.

A Hatos Telep domboldalon épült, tizenöt utca és minden utcában tizenöt ház, egymás mögött, szabályosan, mintha egy kockás irkalapra pöttyözték volna oda a hatlakásos téglabarakkokat. Az egészet könnyen át lehetett tekinteni, akár az egyenes utcákba nézett be az ember, akár a házsorokat vette szemügyre. A házak mögötti kerteket a szomszéd utca kertjeitől és házaitól betonoszlopokra erősített dróthálós kerítés választotta el, ezt a bánya karbantartói különös gonddal ellenőrizték, javították, ha valahol megrogyott, vagy a gyerekek lyukat ástak alatta, jelenteni kellett a termesternek, aki azonnal intézkedett. A bányászok azt gondolták, hogy így van ez rendjén, mert a telepre mindenfelől érkeznek emberek, s ki lát a veséjükbe? De a bánya megvédi őket. És észre se vették, hogy dróthálók között élnek. A telep szélén húzódott a széles Fő utca, a bányászházak mellett egy sor gangos altiszt házzal, az utca túloldalán boltokkal és kocsmákkal; itt mindig cirkáltak a csendőrök, kakastolluk és feltűzött szuronyuk messziről kivillogott a járókelők közül.

A völgyben lent elhanyagolt, bokros mederben patak futott, és a kőhídon túl, a Nepomuki Szent János-szobornál, a Kálvária-hegy alatt terpeszkedett a falu, amely a bányánál jóval régibb település. A módos sváb házak hasában kétszárnyú kapuk nyíltak, és amíg a szekér bezörgött az árnyékos alagúton, be lehetett látni az udvarokra az istállókra és a szérűskertekre, aztán becsapódtak a tömör kapuk, kizárva az idegen, kinti világot. Ide a faluba bányász nemigen tette be a lábát. Mert megbámulták a parasztok, mint egy kóbor kutyát.

A Hatos Telep ura a térmester volt, gangos házban lakott a Fő utcán. Ez a vitéz Kirschner-Kis délelőtt állított be Lizihez. Kicsit lihegett, mire rokkant fél lábával - ellőtték az első világháborúban - felcaplatott a Százszorszép utcáig. Otthonosan széket húzott maga alá, kalapját levette, és zsebkendővel megtörölgette a homlokát, majd a kalap belsejét, őszülő haját szétrázta a fején, és közben a lányt nézte. Lizi mozdulatlanul állt a hideg vastűzhely mellett.

- Föstetni fogunk nálatok, virágmintás falat kaptok. Jó lesz? És új kályhákat is küldetek, egy ilyen szép lány ne kínlódjon a fűtéssel. A konyhába zománcos spórt, a szobába kétaknás kályhát kaptok. A lakásnak tipp-topponak kell lennie - pattintott az ujjával -, elvégre eladó-sorban vagy, Lizi. Igaz-e?

A lány engedelmesen bólogatott, de nem értette a dolgot. Mások állandóan nyakára járnak a térmesternek, és semmit se kapnak, Kirschner-Kis gúnyolódva utasítja el őket, a MÁK nem fejőstehén, örüljenek, hogy munkájuk van.

- Apád már altiszt lehetne, ha... De ezt tudod. Remélem, te megfelelő férfit választasz, és akkor majd kaphatsz egy gangos lakást, amilyen az altiszt feleségének jár. Na, Lizi?! Négylakásos ház, két szobával, nagy kerttel, ahol játszhatnak a gyerekeid. Mert komisz fiaid lesznek, egészséges kölkök, igaz, Lizi? Három fiú meg egy kislány. Stramm magyar gyerekek! Van már szeretőd? Nekem megmondhatod, segítek vele összeboronálni.

Kirschner-Kis előrehajolt, a szeme furcsán égette. Lizi rémülten tapadt az öreg sporherthez. Vele így még sose beszéltek.

- Na, jól van, te lány. Csak azt kérem - kijavította magát -, azt akarom! hogy itt szemben az izé... a Magosékat tartsd szemmel. Nem közénk valók. Az öregnek nagy bűn nyomja a lelkét. De a fia a bányához került, a lőmester mellé, és visszaköltözhetnek a telepre. Én ezt nem helyesem. Nem és nem! Hát figyelj őket, kik járnak hozzájuk, miféle emberek, a telepről vagy akárhonnán... Engem megtalálsz a térmesteri irodában. Ne feledd, megcsinálhatod a szerencsédet!...

Másnap a kétórai dudálás után, amikor a bányászok hazafelé jöttek a sichtről, Lizi az ajtóhoz állt. Igaz, nem húzta félre a függönyt. De azért látta, hogy Laci jön a cimborákkal az utca közepén, elköszön tőlük, befordul az udvarukra - és aztán hirtelen hátrafordul, feléje néz. Lizi ijedten a konyha közepére hátrált.

Harmadnap, úgy két óra tájt, már félrehúzta picit a függönyt. Laci egyedül jött, sietve, elhagyta a társait. A házuk előtt megállt, és nyíltan bámult át feléje. Lizi megkapaszkodott a kilincsben, remegett a lába, de amikor a legény intett neki, úgy tett, mintha nem venné észre. A következő nap visszaintett, nézték egymást. És Lizi észrevette, hogy fati milyen hamar hazaér, milyen bosszantóan hamar hazaér! Pedig öreg már. Jöhetne lassabban.

Egyik délelőtt a piacról jött.

- Szervusz, Lizi - köszönt rá Magosné. Ő ijedten megtorpant.

- Csókolom.

- Mit vettél?

- Krumplit. Fati nagyon szereti a krumplis gombócot.

Magosné alacsony, őszülő asszony. A haját lefésülte, és öregasszonyos, kemény kontyba csavarta. Az arcüre már megereszkedett, és ráncos, de a szája még mindig lányosan szép vonalú. Tágra nyílt, barna szeme mélyen ült, és rezzenéstelen pillantásával szinte felszippantotta őt.

- Na, jól van - mondta az asszony mosolytalanul. - Csak ügyeskedj, Lizi. Ügyeskedj, okos lány vagy.

Amíg Lizi a krumplit pucolta, és a kést belemártogatta a vízbe, hogy lemossa a héjat, Magosék körül járt az esze. Fati nem szereti őket. Öreg Magost mérges férfinak ismerték, tizenkilenc után börtönben ült, ott nyomorították meg. Azóta nem lehet bányász, urasági csósz. De azért megmaradt nagyhangú embernek. Felforgató, na! - mit kerüljünk a szót. Ki is dobták őket a telepről. Laci szerencsére épp a munkanélküliség éveiben volt katona, az aknászoknál szolgált. Leszerelése után ezért kapott munkát, és került a lőmester mellé. Nem kell nyolc órát csákányoznia, és a család is visszaköltözhetett a bányatelepre.

„Meg kell becsülnöd magad - gondolta Lizi szigorúan -, látod, fati nem keveredett bele soha semmibe se.” Töprengett, a térmesterről szóljon-e neki. De nem, nem lesz rá szükség. Laci hallgatni fog rá, igen, hallgatni fog, mi mást tehetne? „Én csak azt akarom, hogy nyugton éljünk. Lakásunk lesz, bútort veszünk, és szombaton elmegyünk moziba. Minden filmet meg akarok nézni. A sötétben sírni szoktam, ha olyan meghalós film megy. Nem baj, ugye? A lövöldözést meg nem szeretem. A cowboyoknál mindig behunyom a szemem. De amikor bendzsóznak és énekelnek, az nagyon szép...” Lizi a megpucolt krumplit belepottyantotta a tálba, utánanyúlt, és a vízben benne felejtette a kezét. Mosolygott, és lehunyta a szemét, mert amit elgondolt, azt olyan tisztán látta maga előtt, mintha már megtörtént volna. És tudta, hogy így, pontosan így fognak majd beszélgetni. Jobb is, ha mindjárt az elején megmondja a fiúnak, milyennek képzeled el az életüket. Hadd lássa, hogy ő nem olyan lány, aki engedi, hogy tönkretegyék. „Ha nem tetszik, keress mást! Azt hiszed, hogy kapaszkodom utánad?” És amikor a fiú megijed, hogy vége köztük mindennek, azt mondja neki: „Te csak hallgass mindig rám, akkor nem lesz semmi baj. És most megcsókolhatsz, te buta...”

Lizi, két óra tájt most már mindennap ott állt az ajtóban. Látta, hogy Laci, miután a fejét beelégelt a lavórba, és hátracsapta a haját, a fésűvel hullámot bodorított a homloka fölé, és úgy kötötte le egy kendővel. Nyugtalankodott, mert nem tudta, hogy kinek készül az a hullám. Alkonyatkor magára kapta a frissen vasalt blúzt, de nem ment sétálni a lányokkal. A ház körül sürgölődött, felsöpörte az udvart háromszor, négyszer is.

Laci kijött a konyhájukból, ide-oda ténfergett, aztán mintha cigarettáért menne, elindult az utcán, és épp csak megállt mellette.

- Lizi, te, veled álmodtam.

Kalimpáló szívvel erőlködött, hogy oda ne menjen a kapuhoz, és vadul söpörte a lépcsőt.

- Nem vagy kíváncsi, mit álmodtam? - kérdezte a fiú.

- De nem ám!

- Te talán nem szoktál velem álmodni?

- Még az kéne! Fati le is törné a derekamat.

Laci nevetett.

- Az a boros flaska?

- A tied meg dutyiban ült!

Laci elkomolyodott.

- Lizi, miért kell nekünk veszekedni?

- Nem én kezdtem.

- Hagyjuk az öregeket. Ne beszéljünk róluk.

Lizi szorongatta a seprűnyelet, és nem mert a fiúra nézni.

- De én félek ám Magos bácsitól - mondta halkán. - Fati olyanokat mondott róla...

- Félhatsz is - ugratta Laci. - Mert egyszer bekap. Azt mondja, nem vagy hozzám való.

- Én?! Én nem vagyok jó neki? - Lizi annyira csodálkozott, hogy meg se tudott bántódni.

- Nem az, hogy nem vagy jó. Dehogysis! Csak éppen te máshoz való vagy, azt mondja. Ez az élet törvénye, azt mondja.

Lizi csak annyit értett meg, hogy baj van. Valami nagy baj. Elerőtlenedett. Megkapaszkodott a söprűben.

- És te is, te is ezt mondd? Csak ezt akartad nekem mondani...?

Laci vidáman hunyorgott.

- Én fütyülök az öreg törvényeire. Nekem megvan a magam élete.

- Az jó! - kiáltotta Lizi. - Nagyon jó.

- Majd este megbeszéljük ezt. Kettesben. Eljössz velem?

- Nem! Mit gondolsz te rólam?

- Már megint veszekszel, Lizi? Miért nem akarsz eljönni velem?

- Keress csak magadhoz valót, akit a sötétbe lehet cipelni!

- De buta lány vagy! Csak hajtogatod a magadét - mérgeződött Laci. - Bolond, aki kínlódik veled!

De egyik este, mikor a sötétség rádólt a telepre, és elfojtotta a zajokat, mégiscsak a kerítéshez jött a legény.

Lizi apja már lefeküdt, a kiürült üveget az ágy mellé, a padlóra tette a pipával együtt, és annak forró öblében, a pipaszutyokban magától sistergett a parázs.

- Van kedved sétálni? - kérdezte Laci.

- Kilenckor mi lefekszünk - felelte a lány, és behallgatózott, hogy horkol-e már az öreg.

- Épp csak fordulunk egyet.

- Nem mehetek - mondta Lizi, és úgy nyitotta ki a kaput, hogy ne csikorogjon.

Amíg sietve végigosontak az utcán, Laci a sötétbe bámult. Lizi rásandított, és nem tudta, miért megy vele ilyen engedelmesen. A torka elszorult, zavaros érzések kavargtak benne. De a lába fűgén vitte. Könnyűnek érezte a testét, csak a feje volt nehéz.

A sarkon megálltak, szembefordultak. Laci rámosolygott, és ő ijedten érezte, hogy rögtön elsírja magát. De a férfi átölelte, ráborult, és neki az ajka zsibbadni kezdett a harapdáló fogak között.

- Gyere - húzta Laci maga után.

- Nem, nem!

- Itt akarsz megállni?

Lizi az iskolakert magas kőfalára meredt, Sárira gondolt, akit csak idáig kellett cipelni a legényeknek, és hagyta, hogy továbbvigyék.

A fekete mezőn poros csapás vezetett az akna felé. Letértek róla, be a harmatos fű közé. Drótkötélpálya húzódott a magasban. Közönként fekete vastraverzek álltak, gyepes töltésen. A csillék himbálózva úsztak a fekete ég alatt, és a kenetlen kerekek éles hangon nyekeregtek.

Laci leült, és az ölébe húzta a lányt. Baljával a vállát tartotta, jobb keze végigcsúszott a lábszárán. Lizi nem tudott tiltakozni, mert a feje hátranyaklott, ahogy csókolták. Amikor végre azt mondhatta, hogy: „nem, nem!” - ezt már nagyon erőtlenül lehelte. Puha húsában érezte az érdes ujjakat, szédült, a gyomra hintázott, és a mellbimbója megkeményedett. Utoljára még a csillék nyikorgását hallotta a feje felett...

Mikor végre felülhetett, a legény hason feküdt mellette, és nem mozdult. A mező széle lebillent, mintha ott a semmibe omlana le a föld. Lizi úgy érezte, ring körülötte minden, egyetlen hullámverés az egész sötét világ. Karját a háta mögé feszítette, és a lenyomott fűszálak csiklandozták a tenyerét. A feje könnyű volt. Most a testét érezte nehéznek.

Egyszerre csak meghallotta a magasban a csillék csikorgását. És a szeméből szivárogni kezdett a könny.

- Mi lesz most?

Laci az oldalára fordult, és ránézett.

- Mi lenne?

Felült, melléje dobta magát. Átölelte, de a karja már nem volt kemény, hanem rásimult a hátára. Bal tenyerét a lány lábszárára tette, ő újra érezte bőrén az érdes férfiujjakat, és elöntötte valami nagy-nagy, boldog boldogtalanság.

- Istenem, mit csináltunk?!

- Ez az élet törvénye, mondaná az öregem - nevetett Laci.

- Hagyd, ezt hagyd - tiltakozott Lizi. - Ne emlegesd őket. Fati megnyúz, ha megtudja. Mi lesz velünk?

- Majd én is mamának foglak hívni, mint az öreg az anyámat. Jó lesz?

- Jó - mondta Lizi könnyezve.

- És fiunk lesz. Ugye?

- Fiunk lesz.

- Nem lesz, már van. Fogadjunk, hogy máris fiunk van!

Lizi szipogott, és tenyerével szétkente arcán a könnyeket.

1960

BÉKÁK ESZTENDEJE

1

Laci lenyalta a kanalat, és a tányér mellé tette.

- Van még ebből a lencséből?

Máma elvette előle a tányért. Közben a bátyjához fordult:

- Neked is?

- Nekem doszt volt - tiltakozott Ferenc, és az asztalterítőről a markába, onnan pedig a tányérjába söpörve a kenyérmorzsákat, befejezte az evést.

- Te se kérsz, papa?

- Majd este.

Öreg Magos a tűzhely mellett üldögélt. Combközépig érő ködmönét le se vetette, csak ki-gombolta; napközben nem ülhet itthon, mert a csósznek az a dolga, hogy a határt járja. De ma hazahajtotta a kíváncsiság. Most jött meg a fia és Ferenc sógor a sichtről, hallani akarta tőlük, mi újság.

- Puskaporos odalent a levegő! - vetette feléje Laci.

- Az a jó. - Az öreg előrehajolt a ládán. - El vannak szánva az emberek?

- El hát, csak nem tudják, ki kezdje, és...

- Egyél - szakította félbe a mama, és eléje tette a második tányér lencsét. - Az a bolond apád igazán kivárhatná, amíg jóllaksz.

Az öreg hátradült. Nem adott ugyan sokat az asszonyi szóra, de íratlan törvénye a világnak, hogy az éhes férfiak fölött az asszony parancsnokol; amíg a főztjét eszik, nem lehet másról beszélni.

Ha a munkából megjöttek a férfiak, mama meleg vizet öntött a lavórba, a szappant is a hokedlira tette; aztán otthagya őket, levette a kötényt, a haját két tenyérrel hátrasimította, kontyába keményen belenyomogatta a hajtűket, és mire azok asztalhoz ültek, már merte az ételt, gondosan, kicsit ünnepélyesen. Az arca ilyenkor meglágyult, merőkanala, kocogott a lábos szélén; az éheseket jól kell lakatni, de vacsorára is maradjon valami, komoly szertartás hát az ebédosztás.

Amíg ettek, a konyhaszekrényhez támaszkodott, és nézte őket. Évek óta ugyanazt a sötét ruhát hordta, megszurkült és kikopott már a hasán, ezért összefogta rajta a kezét. Lánykorában a templomban állt így.

Ez a Laci családos férfi már, nagy lakli, de ahogy mosdás után vörösre dörzsölt arccal az asztalnál ül, és az étel fölött párás, mohó szemmel az anyjára néz: „még! még!” - ő újra gyerekeknek látja.

Mama a szekrény tetejéről levett két körtét, a fiókban fanyelű kiskést keresett hozzá.

- Ez az a körte, amit zölden hoztál otthonról.

Ferenc a körmével megnyomogatta, és kezdte hámozni. A szomszéd faluból jött a bányához dolgozni, otthon a kis földdel elbír az asszony és a gyerek, ő meg ellakik a hűgánál: esténként a szobában megágyaz magának a díványon, és kész. Most van munka, keresik az embert; mióta háborúzik a német, semmi szén nem elég. Fél éve rakja a csillét a föld alatt, de estére még mindig úgy érzi, minden tagja kiszakad a fáradtságtól. Öreg ahhoz, hogy beleszokjon a bányába; a haja őszes, mosdás után rátapasztja a koponyájára, és jobboldalt egyenes választékot csinál, akkurátusan, ahogy annak idején megszokta mint továbbszolgáló tiszthelyettes. Bizony, aranyélet volt az! Mióta onnan kikopott, csak teng-leng a világban. Lacit ő szerezte be a katonaságnál a tűzszerészekhez, és milyen jövőt csinált neki! Leszerelés után a bányánál mindjárt felvették a lőmester mellé.

Mama leszedte a tányérokot, és a konyha sarkában mosogatni kezdett. A dézsából gőz áradt szét.

- Na, beszéljete már! - élénkült meg öreg Magos. - Mi újság van odalent?

Laci rágyújtott, és az asztal túloldalára, a késsel varrott falvédő gerlepárjára fújta a füstöt.

- Újság csak annyi, hogy a kis Hoppe...

- A falusi suszter fia?

- Az. Megütötte Savanyú Jóskát.

- Odalent?

- Odalent.

- Láta valaki?

- Mindenki. Aki a frontfejtésen dolgozott.

- Az baj.

A bányában törvény tiltja a verekedést. Ráadásul most hadiüzemnek is nyilvánították, és katonai parancsnokot küldtek.

- Azonnal ki kellett szállnia. Pedig az anyját kurvázta le az a gazember! Hoppet mégis elvitték a csendőrségre.

- Ez baj - ismételte az öreg. - Elvitték, ez baj.

- Baj, baj, neki szegénynek. De akik ott maradtak, látta volna csak, olyan dühödten csákányoztak, mintha szét akarnák verni a világot! Sicht után meg, az udvaron, csak ácsorgott, morgott a nép. Savanyú Jóska a főaknászi iroda ablakából rimázkodott, hogy „menjenek már haza, emberek, menjenek!”.

Magos felugrott.

- És aztán?!

- A csendőrség elé akartak vonulni.

- Miért nem mentek?

- Mert a csendőrök jöttek oda. Az aknák körül álltak vagy tízen. De tudja fene, az erdőben mennyien voltak! Nem mutatták magukat.

- Berezeltek?

- Tanakodtunk egy ideig, aztán csak eljöttünk. Szép csöndesen.

- Jól tettétek - szólt Ferenc.

- Te hallgass! - intette le az öreg. Mérgező volt, vörös képen a fehér sörte szerteszét meredezett.
- Csak egy lobbanás köllene, és felrobbanna az egész mindenség! Ezek a mulyák meg elpucolnak.

Laci a cigarettája parazsát vizsgálta nagyon figyelmesen.

- Tudja, hogy én nem ugrálhatok. Ismernek minket a maga révén. És Aranyfogú Kovács azt mondta, hogy őt ugyan nem érdekli, ki fia-borja vagyok, de ha nem becsülöm meg magam, oda a jó állás. A bányából kimar, és akkor a lakásból is kitesznek bennünket.

A tűzszerészeknél töltött tényleges ideje után vette Kovács lömester maga mellé. A robbantós szakkiképzését becsülte - nagyon büszke volt a saját tudományára is -, és nem érdekelté más semmi az égvilágon. Pedig a légnyomás pofán csapta egyszer, azóta jár aranyfogakkal.

- Attól a vén gazembertől félsz? - kiabált az apja. - Ahelyett hogy emlékeztetné, tizenkilencben velünk együtt lengette ő is a vörös zászlót!

Ferenc letörölgette a körte levét a késről.

- Jobb az ilyenre nem emlékezni. Te is jobban tennéd, ha...

- Hallgass! - rivallt rá aznap este másodszor is a sógora.

Már hetek óta várták, hogy kirobban az elkeseredés; kicsi a kereset, az aknászok pedig szidják és rugdossák az embereket, mert aki most visszapofázott, az hamar megkapta a behívót. 1940 októberében háborúra duzzasztották a hadsereget. Párizsban németek masíroztak, Horthy pedig belovagolt Kolozsvárra. De az országos csinnadratta nem hallatszott el a telepre. A bányáknál kivételes hatalom lépett életbe, megvonták a gyülekezési jogot, és mégis híre érkezett, hogy a pécsi, a dorogi, a tatabányai bányában sztrájk van!

- Valamit tenni kell - mondta Magos. - Üzenünk Tignichnek. Kerítsd elő a fiadat.

Laci bement a szobába, megkerülte a dupla ágy végébe állított díványt, és kinyitotta az ablakot. A ház mögött tenyérnyi konyhakert tartozott minden lakáshoz. Lizi, a gömbölyű és erős csípőjű fiatalasszony, ásta a kiszikkadt földet. Mikor a férje hazaért, épp csak előreszaladt, hogy lássa, aztán visszament a kertbe; az ebédeltetés szertartását át kellett engednie az anyósának.

- Lizi, szívecském! - szólította Laci. Ha magukban voltak, vagy éjjel a konyhában kinyitott vaságyon, még mindig úgy beszéltek egymással, mintha a mézesheteiket élnék. Lizi az ablak alá futott, ahogy felnézett, kicsit kinyílt a szája, és piros ínye, rózsaszínű szájpaplása vágyat keltett a férfiban. Lenyúlt, tenyerébe fogta az asszony állát. - Te - te kis pufók malac... Mindjárt jövök, és segítek, én majd árok te meg gereblyézel. Jó lesz? - Lizi nem tudott bólítani, fogták az állát, csak sűrűn pillogott. - Küldd be Dzsudit.

Az anyai kiabálásra előkerült a gyerek, valahonnan a harmadik házból. Szőke haja kátrányos volt, mert addig egy óltetőn tanyázott. A saját nevét, hogy Robi, selypítőskorában Dzsudinak ejtette, és ezt szentesítette a család.

- Ide hallgass! - Nagyapa belemarkolt a hajába, és megrázta őt. - Fuss el Tignich bácsihoz a hegyre. Mondd meg, hogy este elmegyünk hozzá. Érted?

Dzsudi próbálta kiszabadítani a fejét a csontos ujjak közül.

- Ne ficákolj! - Az öreg elgondolkodott. - Nem lesz az jó, ha mi oda felvonulunk, ugye? - Összehúzta a szemét, és lassan, tagoltan mondta, hogy a gyerek megértse. - Azt mondd, hogy ő jöjjön ide. Érted? Sötétedés után nyugodtan jöhet. Na, eridj. De el ne kóricálj!

Dzsudi kiugrott az ajtón, és nyerítve trappolt át az udvaron, ahová a szürke ház hat lakásának hat kopott ajtaja nyílt.

A telepen túl, a régi faluban, az egyik zöldre mázolt épület a Lieberéké. A ház hasába épült a kapu, attól jobbra négyablakú kocsmahelyiség, balra a lakás, és így egy rövidke, homályos alagúton lehetett bejutni a kőfallal kerített udvarba.

Dzsudi a bejáratnál ült, a kerékvető kövön, és lesett befelé. Gyerekszemének a kapubejárat négyszögébe fogott udvar olyan sejtelmes világ, akár egy zöldes fényben úszó tófenék; akácfák lombján világított át a nap, a törzsekre vadszőlő futott fel, leszakadt ágai a magasból csüngtek alá, s az emberek fekete foltokként úsztak ide-oda a zöldes félhomályban, csoportokba verődtek aztán szétrebbentek, és keringtek tovább, mint halak a víz rejtelmes mélyében.

A Lieber testvérek legényemberek voltak. Rengő mellű, hordóemelgetéshez izmosodott, vörhenyes svábok. Körülöttük fekete csizmás gazdák, nyakukban kék köténnyel, meg legények pantallóban, és bakancsos, cájgnadrágos, telepi férfiak. Az asztalokon állt ugyan egy-egy pohár sör, de a jelenlevők nemcsak inni jöttek ide.

Lieberék kocsmája a nyilasok gyülekezőhelye volt. Mivel nem a telepen feküdt, nem tartozott a bányacsendőrség ellenőrzése alá, a falusi községházán pedig volt olyan tekintélye a kocsmáros testvéreknek, hogy nem zavarták őket.

Dzsudi látta, hogy egy sovány, beesett mellű, szőke bányász hadonászva magyaráz a többieknek; ez a Szekér nem olyan rég még hangadó ember volt a szakszervezetben, de az izgágaságával csak bajt okozott.

Gyerekek is ugráltak bent az udvaron. Az egyik telepi kölyökbanda ideszokott a kocsmához. Kíéhezett, kopott farkaskölykök voltak, akik elkóboroltak a szomszéd falvak határába, hogy gyümölcscsel tömjék tele az ingük bugyrát. A vezetőjük Sárosi Fecó, egy nyúlánk kamasz, aki kifutófiú Lieberéknél, és ideszoktatta a többieket is. Üveget mostak, székeket rakosgattak, és más apró szolgálatokat tettek. Dzsudi - pedig nagypapa pofozást ígért, ha meglátja őt evvel a bandával - sóváran leste, hogy azok ott bent egy kosár szőlő fölött marakodnak.

- Fecó - sívított be a kapualjból -, adjál nekem is!

Az egyik Lieber odapillantott, és Fecó már ugrott, kezében egy törött sörösüveggel.

- Pofán dobjam?!

Dzsudi kihátrált az utcára, hogy folytassa az útját Tignichékhez. Szekér zörgött a kocsiúton, magasra rakva kukoricaszárral. Utánairamodott, és felkucorodott hátul a fenékdeszka végére.

Lizi hiába várta a férjét, az még mindig odabent tanakodott az apjával.

Az asszony kedvetlenül forgatta a földet, gereblyével széttúrta a hantokat, és mind sűrűbben egyenesedett fel, nyomogatta a derekát. Pedig kicsi kis kert ez. De ami kevés termett, az jól jött a fizetés előtti pénztelen napokon; egy kis babot szedtek, sóskát szaggattak, és megvolt az ebéd.

Lizi végül beleunt a munkába. Megkerülte a házat, és mielőtt benyitott a lakásukba, gépiesen átpillantott az utca túlsó felére. Szemben lakik az apja. Naponta többször átfut hozzá, főz rá, gondozza, a fél szeme mindig odaát van, talán azért is, mert fati annyira nem akarta ezt a házasságot. Soha nem békült meg velük.

Az öregnek sighten kellene lennie, délutános. De az ajtó tárva-nyitva. Talán elfelejtette bezárni? Lizi lelökte az ásót a fal mellé.

Otthon találta az apját. A kissámlin ült, hátát nekivetette a tűzhely meleg oldalának. Bakancsát lehúzta, kapcsás lábát kinyújtva pihentette, a sárga vászoncsíkok szétomlottak a lábfejen. Rendetlen bajsza lefolyt a szája két oldalán, az arca fekete táskás, szeme pedig vizenyős, világoskék színű és kifejezéstelen, mint a jámbor iszákosoké.

Lizi ijedten a mellére szorította a kezét.

- Fati, csak nem beteg?

- Á fene!

- Főzök egy kis kávé?

- Hattjad. Nincs semmi pajom. - És az öreg sporhert alá tolt az üveget.

Lizi befutotta szobába, az ágy alól előkaparta a papucsot; egy szétmállott cipőnek levágták a kergét, csak az orra maradt meg.

- Ne üljön mezítláb. Felfázik a kövön.

- Hattjad csak.

De azért felhúzta a lábát, lehámozta róla a kapcát, és belebújt a papucsba.

- Miért jött haza?

- Leálltunk. - Felnézett a lányára, és megvetéssel ejtette ki a szót: - Sztrájk.

Lizi gyorsan az ajtó felé fordult, és az utcán át hazapillantott.

- Csak nem...?

Az öreg legyintett.

- Nem. Ezt nem ők. A nyilasok! Valami tyülést akartak, és nem enkedték nekijük, és csak moroktak és moroktak napok óta. Nem tolkoztak, csak moroktak, a Szekér meg csak gyűttment, és még jobban moroktak. Jön aztán az aknász, látja, hogy tele vatyok szénnel, mert a csille nem viszi. Azt mondja: „Na, emperék, tolkoznak, vagy nem tolkoznak?” Azt montja erre a Szekér: „Nem!” A front leállt, és én hazajöttem.

A XII-es akna tele volt svábokkal és nyilasokkal. Aki nem érzett velük, azt kiutálták onnan. Csak néhány hallgatag munkabolondját tűrtek meg maguk mellett.

- Jaj, istenem, mi lesz ebből, fari?

Az öreg motyogott.

- Nem enkedték nekijük a tyülést, hát nem tolkoznak. Holnap a pányaigazgatóság elé akarnak vonulni. Na, hát csak menjenek... Lekalább kialszom magam.

Lizi tudta, hogy Magosék is készülnek valamire. Laci és az öreg egyre sustorog, ismeretlenek jönnek a telep túlsó végéről. Istenem, hogy ezek a férfiak nem tudnak békén megülni! Amit az apja elmondott, Lizi abból csak azt értette meg, hogy valami máris elkezdődött, és ennek csak rossz vége lehet.

- Fati, holnap már senki se fog dolgozni?

Az öreg elhúzta a száját.

- Mért nem? Mert a Szekér vonulni akar?

- Megbolondítanak majd mindenkit.

- Mivel? Avval, hogy ők tyulésezni akarnak? Hogy ők zsidózni akarnak? Ezért nem fok leállni mind a húsz akna. Több eszük van az empereknek.

- Jaj, fati, én úgy félek!

- Azok ott mit akarnak? - és fejével Magosék felé intett. - Azok is polondítani akarnak?

Lizi két tenyere közé fogta az arcát, az izgalomtól nagyon melege lett.

- Én nem tudom. Jöjjön át, beszéljen velük!

- Mit beszéljek? Én a Szekérrel nem vonulok, meg velük se vonulok.

- De, de! Ígérje meg, hogy maga is velük megy, ha kell. És vigyáz Lacira. Mert én úgy félek, fati, úgy félek!

Tignich bácsi, akihez Dzsudit küldték, a hegy oldalában lakott, olyan köves, esőhordalékos meredélyen, amin csak a galagonya tud megkapaszkodni. A hegy lábánál szérűskertek, mert a mélyben, a talpuk alatt húzódott a falu. A cserepeket odalent sárgára szívtá a nap, és a kémények torkából füst kerengett. A férfi: mindahány fekete kalap, és a nő: csak egy szorosra kötött kendő innen fentről nézve.

Egy keskeny csík - az országút - kötötte össze a falut a bányával. A telep összezsúfolt utcáin szürke gyufaskatulyák a házak, három hasas körte az Erőmű három hűtőtornya, és ceruzavastag gyárkémények állnak az üzemek felett.

Tignichet, mikor hosszú börtönévek után hazatért, a telepről kitiltotta a csendőrség. Csak itt, a falu fölött, ezen a köves hegyoldalon húzhatta meg magát. A direktórium vezető embere volt, emlékeztek rá sokan a telepen, de látogatni kevesen merték. Még a felesége is elhagyta, a kisgyereket se vitte magával; ennek is jó tíz éve, azóta egyedül neveli a fiát.

A ház nyers szikladarabokból rakott alsó része egyetlen konyha, agyagból tapasztott tűzhellyel és két ágygal a sarokban. Ezekre az alapfalakra építette Tignich a szobáját, és a falon kívül, a hegyoldalba rakott lapos mészkő lépcsőkön lehetett felkapaszkodni ide, az „emeletre”. Ez is egyetlen helyiség csupán, a falán jókora ablakok, a lápos tető is üvegből készült; diribdarab színes üvegeket foglaltak vaskeretbe, s ettől szivárványszínben pompázott a szoba. Ládákban buja aszparáguszok, kaktuszok leánderek virultak. Egy kimustrált kádban pálmafát nevelt. A bányaurak kertészei szemébe dobták ki a hervadó növényeket, és azokat az apja gondos keze alá Gyusza fia lopta haza. Körben cserépből virágok, s közöttük kitömött mókusok, üvegszemű harkályok és rigók üdögéltek. Könyvek is lapultak a polcon. Az egyiknek furcsa hosszú címe volt: *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates*. De az engelsi címből csak a Familie volt nagybetűvel szedve, és a színes borítón egy szőke mama pufók gyereket tartott. Tignich osztrák bányából került a telepre.

A magasból, az üvegtető vaskeretéről csomókban lógott alá a szárított fű. Kamilla és hársfa édes szaga töltötte meg a szobát. Mióta kitiltották a telepről, kertészkedett, gyógynövényeket gyűjtött, madarakat tömött ki. Ebből élt.

Tignichen lötyögött a sokzsebű kabát, s minden zsebe fűvel volt tele. Akár egy szénapajtában, olyan csiklandós illat áradt körülötte. Arca csupa csont, az állkapocsra tapadt bőrén átdudorodtak a fogai, a homloka magas boltozatú, és fehér haja a nyakába omlott.

- Nézd csak! - mutatott valamit a tenyerén.

- Pintyőke! - kiáltott Dzsudi. - Döglött.

Az öreg szárazon nevetett, mintha köhécselne; lejjebb görnyedt a gyerekekhez, sárga ujjjaival ügyesen felültette a madarat a tenyerén, és jobbra-balra billegette a fejét.

- Él. Látod? Mozog.

- Döglött - mondta Dzsudi újra, konokul. - Hurokkal fogta?

- Hurokkal - hagyta rá az öreg, és ismét csak nevetgélt szárazon. Beteg fél tüdővel engedték ki a börtönből, meghalni.

Itt, a napos hegyoldalon, a jó levegőben erőre kapott. A gyógyfüvek gyűjtésére is úgy szokott rá, hogy önmagát orvosolgatta velük: aztán a gyógyszertárnak kezdett dolgozni. Külön csomóba rakosgatta a borókabogyót és a tarackbúza gyökerét; amelyek reumára való orvosságok. A beléndek, nadragulya, maszlag főzete az asztmásokon segít. Szívgyörcs ellen gyűszűvirág, galagonya, kerti ruta való. A porcikafű és a tövises iglice kihajtja a rossz vizeket. A vérehulló fecskefű, a menta és ánizs görcsoldó, és ha ijedt lányok a szeretőjüket átkozzák, az elmaradt vérzést talán megindítja a kutyabenge és a ricinus.

Hoppe - egy nagy fejű legény, akinek az arca még teljesen fehér, akár egy csecsemőnek - a konyha közepén ült, kicsit feszengett a széken, és kényszeredetten vigyorgott.

Laci vidáman nevetett rá.

- Hát ez az a híres, aki megütötte Savanyú Jóskát!

Magos bácsi a szenesládáról, szokott helyéről, alulról bámult a legény arcába, barátságtalan, vizslató pillantásokkal.

- Szóval te vagy az a híres?

Hoppe pislogott, bólogatott.

Ő a telep hőse, mindenhol róla beszélnek, de ha nem lenne ilyen fiatal hólyag, bevallotta volna magának, hogy sajnálja, amit tett. Mert isten tudja, mi lesz a folytatása!

Mindenhol elmondatták vele, hogyan történt a dolog. Kétszer is elmondatták, különösen azt, hogy az aknász mit mondott Hoppe anyjára, és erre ő hogyan ütött, és Savanyú Jóska hátratántorodott, aztán... Várta, hogy itt is el kell kezdeni a mesét. De az öreg azt kérdezte tőle:

- Hogyan lehet, hogy elengedtek téged?

Széttárta a karját.

- Hát... csak elengedtek...

- De miért?

- Azt ők tudják - és bambán a plafonra meredt.

Az öreg Laci fiára nézett, aztán Ferencre, aki az asztal mellett szótlanul gubbasztott, és egyszerre kényelmetlen lett a csend.

- Kérdeztek tőled valamit a csendőrségen?

- Csak azt, hogyan történt a dolog. Azt le is írták, ott előttem.

- Megverték?

A legény elvörösödött, megrázta a fejét.

- Hozzád se nyúltak?

- Mondtam nekik, hogy ne merjék! Mondtam nekik, hogy ha bántanak, hát megbánják! - Hoppe tűzbe jött, hadonászott, a szája széle remegett; így beszélhetett ott is. Az öreg hagyta, hadd mondjon el mindent. - Mert elégük van az embereknek a piszkoskodásból! Úgy beszélnek velünk, mint a kutyákkal, és furt csak hajtanak, hajtanak a munkával! A csillékből meg lehazudnak, ha megszakadunk, se keresünk többet pár rongyos pengőnél, még a paxitot is sajnálják a robbantásnál. - Zavartan Lacira pillantott. - Nem robbantanak tisztességesen, csakányozhatunk rogyásig. Hát ebből, mondtam nekik, elégük van az embereknek! Nemcsak nekem, mindenkinek.

Magos bólogatott.

- Erre aztán elengedtek?

- El.

- Kikotyogtál mindent, épp csak azt nem mondtad, hogy sztrájkra készülünk.

Hoppe Lacira nézett, és lesütötte a szemét. Mert tényleg, műszak előtt, a leszállásra várakozva arról beszélgettek, hogy Pécsen, Dorogon, Tatabányán sztrájk van. És nekik se sok kell, hogy letegyék a munkát.

- Én nem... Én semmit nem mondtam arról, hogy mi... Higgyék el, igazán semmit!

Az öreg legyintett.

- Amikor elengedtek, mit mondtak?

- Semmit. Csak úgy... elengedtek.

- Csak úgy?!

A legény ide-oda kapdosott a szavak között.

- Ja! Hát csak azt... Szóval, hogy... Menjek el a haverokhoz, és a szerencsémre igyunk egyet.

Laci felkiáltott.

- Ravasz kutyák, az anyjuk istenit!

- Félnék a sztrájktól. - Az öreg a legényhez fordult. - Le szeretnék csillapítani az embereket, azért akarták, hogy sétálj egyet a telepen. Na, de elszámították magukat! Mert nem a te két szép szemedért akarunk mi verekedni. És lesz itt olyan sztrájk, de olyan, hogy még a legöregebb bányászok se emlékeznek különbre.

- Sztrájk? - csodálkozott Hoppe. - De hiszen az már megvan! A nyilasok aknájában leállt a munka.

Öreg Magos arcát előntötte a vér, a szeme alatt feketébb lett a karika.

- Nyilasokkal nem sztrájkolunk együtt!

- Az jó - szólta Ferenc. - Ha nincs sztrájk, az jó.

Öreg Magos arca eltorzult az indulattól. Ez a hír mindent megváltoztat. Mert most már, hacsak nem akarnak egy gyékényen árulni azokkal, semmit sem kezhetnek. Pedig itt volt az alkalom, a telepen mindenki el volt készülve a sztrájkra. És ezt azok használták ki. A nyilasok.

Laci a homlokát dörgölte.

- Hát ezért félték az irodán attól, hogy a mi aknánk is leáll. Mert ott már sztrájk volt! És ha két akna leáll, reggelre minden akna leáll. Azért mászkál a sok csendőr!

- Marhaság a sztrájk, én mindig is ezt mondtam. Aztán most ti is ide lyukadtok ki - jött meg Ferenc hangja.

De öreg Magos rátámadt.

- Hallgass! Mit értesz te ehhez? Mi csak azokkal nem közösködünk! És ha valamihez nem értesz, jobb, ha hallgatsz... Inkább vedd a kabátod, és menj el Tignichhez. Ne jöjjön. Kár megkockáztatni, hogy meglátják. Úgyszincs már beszéljünk. Nyilasokkal nem sztrájkolunk együtt!

Ferenc sápadtan és szó nélkül vette a kabátját. Nem köszönt, úgy ment el.

Gyors léptekkel, szinte futva haladt az utcán. El innen, el, el, minél messzebbre! Nem tud szót érteni a sógorával... Az csak a maga igazát hajtogatja, nem hallgat senki másra... Miért bűn az, ha békességet akar és nyugalmat? Nem neki való ez az élet. Máshogy gondolkoznak itt - rosszul gondolkoznak az emberek... Hazamegy a faluba, soha még a lábát se teszi be a telepre... Majd az asszony bejön, és leszámol helyette. Látni se akarja többet a bányát!

A telep és a falu között hatalmas gödrök sorakoznak, innen mosatják a bányába a homokot a holt vágotok tömítéséhez. A feltört talajvíz fekete tavakban gyűlik össze a slemunggödrök alján.

A tavak partját benötte a nád és a sás, és békakórus fújta esti dalát. Madarak röppentek a vízhez, a part menti sekélyben ríkolva fürdöztek. A faluból idejártak a kutyák, kergetőztek az omló homokban, aztán letottyantak a hátsó felükre, és égnek vetett fejjel vonítottak a holdra.

Tignich fia, Gusza, kedvet kapott a békavadászatra. Feltűrték a nadrágot, és Dzsudival bele-gázoltak a hűvös vízbe. Megkerülték a nádat, aztán belülről kifelé haladva megzörgették a sűrűt: „hüccs, hüccs!” - hajtották a békákat. Amelyik nem tudott a víz felé menekülni, az végül kiugrott a partra. Utánrohantak, és a pattogó állatokat agyoncsapdosták.

- Menjünk haza - szólt Gusza, és a homokba szúrta kampós botját.

- Még ezt a nádat hajtsuk meg! - rimánkodott Dzsudi.

Furcsa zajra figyeltek fel. Valaki két ujjal élesekét füttyentgetett, és mint spárgára a papírcsíkok, erre a füttyszóra kiabálás, nyerítés, trombitálás hangjai voltak ráfűzve. Sárosi Fecó és bandája közeledett. Egymást kergetve, gáncsolva poroltak végig a slemung mentén. Fecó az élen rohant, és egyre csak füttyögetett.

Gyuszáéknak megijedni se volt idejük, már ott álltak a banda gyűrűjében.

- Mit akartok? - szűkölt Gusza. Az izgalom gombócként ült a torkában.

Fecó abbahagyta a füttyögetést, ingébe törölte az ujját.

- Ma este a slemungban fogtok fürdeni! - kiáltotta, és a banda diadalmasan felordított.

Gyusza ököllel az egyik fiú arcába vágott. A többiek nekiestek, rúgtak, karmoltak; és ők már csak egyet tehettek, Dzsudival áttörtek a banda gyűrűjén, és a vízbe menekültek. Az ordító kölykök felfedezték a békahullákat. Diadalmasan hajigálni kezdték őket, és a nyálkás dögök az arcukba csaptak, loccsanva hulltak a vízbe, és hideg fröccsöt csaptak rájuk.

Dzsudi már nyakig merült el és zokogott, mikor egy hirtelen füttyszóra abbamaradt a dobálás. Fecó bandája magasra rúgva a port, sietve vágatott el a telep felé. Aznapra fontosabb megbízásuk volt.

...Tignich a telepre érve igyekezett észrevétlenül végigoszoni a sötét utcákon.

De egyszer csak valahonnan a fekete árnyékból felharsant egy kaján gyerekkórus: „Tig-ri-s, Tig-ri-s, Tig-ri-s-bá-csi!” Őt csúfolták a neve miatt Tigrisnek.

Ha a telepen, ahonnét kitiltották, elcsípi a csendőrök, lecsukják anélkül, hogy bármit is rá kellene bizonyítani.

Befordult az egyik udvarra, és a kerten át igyekezett átlábalni a másik utcába.

A háta mögött még mindig ordítottak Fecóék.

Az öreg nekidőlt a kerítésnek, kimerülten fűjt, hátán folyt a veríték. Nagy keserőséget érzett és szégyent. A megalázottság fojtogatta. „Tigris? No hiszen! Úgy pucolok, mint egy nyulacska...”

Így ért a Szákszorszép utcába.

Magosék konyhájában kaparó cigarettafüst és meleg ételszag csapta meg. Csak köszönni tudott, és elfogta egy köhögési roham.

Laci felugrott, öreg Magos is feltápászkodott a tűzhely mellől, és csodálkozott.

- Hát mégis eljött? Üzentem Ferencsel, hogy ne jöjjön.

Ő rekedten, zihálva köhögött, csak a fejével intett, hogy nem ért el hozzá ez az üzenet.

- Nem ment oda? Hát hol van az a szerencsétlen...?

Tignich még mindig köhögött. Mama a férfiakra szólt.

- Segítetek már neki!

Laci átkarolta, és Tignich görnyedten a tűzhelyhez lépett. Annyira rázta a fuldoklás, hogy remegő kezével alig bírta kihúzni a sparhert hamutartóját. Föléje hajolt, kiköhögte magát, és a hamuba köpött. A piszkavassal utánakotort, hogy ne lássák a vért. Sóhajtva felegyenesedett.

- Nagyon siettem. Azt már nem szabad nekem.

- Üzentem, hogy mégse jöjjön - ismételte Magos. - A telep tele van csendőrrel.

- Nem baj. Itt vagyok.

Laci széket tolt alája, aztán az apjához fordult.

- Elszívok kint egy cigarettát, és nyitva tartom a szemem.

Mama már a szobában kalamolt, aztán elcsendesedett. Talán leült varrni. Hadd beszéljenek a férfiak nyugodtan.

- Azok az átkozottak - és Magos arca eltorzult az indulattól - beleköptek a levesünkbe! Mi most semmit nem tehetünk.

Tignich lehajtotta a fejét.

- Most már ne is mozduljunk? - kérdezte csendesen.

- Velük együtt?! - hördült fel Magos. - Velük soha!

- Pécsen, Dorogon és Tatabányán leálltak. Nem tudom, hogy azt ki szervezte, a nyári behívások után nem jelentkeztek a pestiek. A rendőrségnek jól jött a mozgósítás, behívatta a mieinket. Megszakadt a kapcsolatunk. A szakszervezetben Nollék, úgy hallom, inkább csak békítgetnek, ide-oda ugrálnak ahogy szokták. De az biztos - emelte fel a hangját -, hogy nyilas sztrájk csak itt van!

Magos beharapta a száját.

- A nyilasakkal nem akarok közösködni!

Tignich tudta, hogy végül mégiscsak engedni fog, ha megérti őt. De megérti-e?

- Felvonulnak holnap a nagyiroda elé. Ott kell lennünk. Ne mondd, hogy nem. Hallgass végig. Ők csak gyűlésezni szeretnének, kiabálni! Ijesztgetni a MÁK zsidó urait, erősíteni a pártjukat. Ott ülnek a parlamentben. A németek a hátuk mögött... De az embereket a saját bajaik nyomorgatják, a kereset, a bánásmód, a háború, a katonai parancsnokság, amit a nyakukra ültettek! A sztrájk a levegőben volt. Ha a nyilasok kezdték, hát ők kezdték, az a fontos, hogy ki folytatja! A nyilasokkal ne törődjünk... Hogy állunk Bársonyékkel? Szót kell velük érteni. Talán nekik van felső kapcsolatuk.

Magos leszegette a fejét. Az arcán vörös foltokban ült a tehetetlen düh. Bársonyéknek gazsuláljanak? Még ezt is...? Ezt nem tudta lenyelni!

- Nélküle mi partra vetett halak vagyunk - figyelmeztette Tignich.

De Magos ezt nem akarta elismerni. Ez Bársony szövege, aki kisajátította a pártot. Tehette, mert ők ketten Tignichhel sokáig nem voltak itt: tizenkilenc után börtön, aztán másfelé próbáltak szerencsét, és megint csak lefogás, bíróság lett a sorsuk. Mire visszakerültek ide, sokan már nem is emlékeztek rájuk; pedig Tignich a direktórium vezetője volt a telepen, és mindenki csak a száját tátotta mellette. Bársony azóta elhódította a fiatalokat. Azok már órá hallgattak. Képzelt szervezetük van, de nagyon óvatosak. Hát ez a Bársony kell nekik? Pestről jött, elébb a szakszervezetben próbálkozott, de Nollék kiadták az útját. Bársony az erősebb kommunista frakció. Volt ideje szervezkedni.

- Téged fog lejártni - hajtogatta Magos, és a gyomra ingerülten görcsbe rándult. - Mindenkinek azt mondja majd, hogy te akard a sztrájkot a nyilasokkal!

- Akarom is - lehelte Tignich a maga furcsa, légiesen gyenge hangján. - Most a nyilasokra figyelnek a csendőrök, ránk nem. Ki kell ezt használni. Bársony meg fogja érteni!

- Te Bársonnyal tartasz? Még adod is alá a lovat?

Tignich felemelte a fejét.

- Hát mit kellene tennem? Hadakozzam vele? Egymást marjuk? Magos, már megint nem gondolkozol! Tudod, hogy mi magunk vagyunk. Felső kapcsolatunk megszakadt. Bársonyra pedig itt sokan hallgatnak.

- Rád is hallgatnak.

A beteg arcán átlebbent egy mosoly.

- Engem már hallani is alig lehet. És mit tudok én intézni? Semmit.

- Futkosni itt vagyok én - mondta Magos. - Bársony szakszervezeti volt. Talán még most is ott ülne, ha Peyer ki nem dobja.

- Butákat beszélsz - legyintett Tignich.

- Akkor sincs ez jól! Ha Bársonyt le is nyelem, de a nyilasokkal sztrájkoljunk?! Boruljunk a keblükre?

- A bányászok sztrájkot akarnak. Nyilasokkal vagy velünk, mindegy nekik. Te is tudod, hogy így van.

Így volt. A kormányzat, hivatkozással a háborúra, katonai felügyelet alá helyezte a bányákat. Azt hitték, az erdélyi bevonulás ünnepei elterelik a figyelmet. De a bányászok azt kérdezték: az uraknak fehér lovas parádé, nekünk meg szurony? Ha több szemet akarnak, fizessenek a munkásnak, mindenki el van adósodva a konzumban. És emlékeztek ezerkilencszázhuszra, a katonai felügyeletre; nem hagyhatták el a bányát, pénzt alig kaptak, csak utalványt avas zsírra, és eltörölték a nyolcórás munkaidőt. Ide süllyedjenek vissza...?

- A nyilasok kihasználták az elkeseredést.

- Én csak azt tudom, hogy velük soha, velük együtt nem, ezt nem tehetjük! - makacskodott Magos. - Megvan a magunk törvénye.

Tignich felemelte csontos csuklóját.

- Ez a mi sztrájkunk lesz! Ők csak elkezdték, és mi folytatjuk. Mért nem akarod megérteni?

- Nem szeretem én az ilyen rohadt politikát! - ugrott fel Magos. - Miért nem lehet proli módra, egyszerűen csinálni? Összezavarjátok az embert, és mire jó ez?

- Te csak dühöngsz, és nem gondolkodol.

Laci ugrott be az ajtón.

- Az utca végén csendőrök!

- Rátok most nem gyanakodhatnak - állt fel Tignich. - A kerten átfutok a szomszéd utcába, hogy ott kapjanak el, ne itt.

Odakint már vastag volt a sötét.

Az utca végén elemlámpák fénypázmái tapogatták a házakat.

Magosék befutottak a szobába, és kinyitották az ablakot. Még látták az öreget, aki már a túlsó kertekben járt.

Mama leengedte a varrást az ölébe, száját keskenyre beharapta.

A túlsó utcában, ezt jól lehetett hallani, egy kis hangzavar csapott fel. Laci az apjára nézett.

- Elkapták...

- Igen - mondta Magos rekedten. - Most már rajtunk van minden teher. Mindennek úgy kell lennie, ahogy Tignich megmondta. - Sóhajtott. - Megyek Bársonyhoz.

Másnap este ketten rohantak a kukoricásban. Az éjszaka csendjében messzire elhallatszott a kiszáradt levelek zörgése.

Ahogy kibuktak a kukoricából, egy mély betörésben ott feketélt előttük a tó. A partoldal omló homokján lecsúsztak a vízig.

- A szivattyúházhoz! - mutatott öreg Magos az öböl karéjának túloldalára, és kezdtek arrafelé csúszkálni a cuppogó iszapban.

A kátrányszagú fabódéból vascsövek nyújtóztak be a tó közepéig, alattuk a fővenyre kirántva megtalálták a ladikot.

Magos a bódét nézte, ahol a gépész aludt.

- Beszéljünk?

- Ne, ne, hagyjuk - lihegte kimerülten Laci, aki nagy csontjaival nem bírta az ilyen futást. - Neki is jobb, ha nem lát minket.

Az ormótlan ladikot vízre taszították, s beleugrottak. Az csobbanva himbálózott egyet lapos fenekén. Az öreg az orrba kúszott, a fia pedig hátraült, és a kurta nyelvű evezővel hajtani kezdte. Kifordultak a vascsövek hasa alól, és körülöttük a csillagok visszfényei, a villódzó kis pontok riadtan csúsztak szerteszét a hullámot vető víztükrön.

Hirtelen csörtetést hallottak hátulról, a kukoricából.

Legalább egy órába telik - gondolták -, amíg üldözőik megkerülik a tavat. Igaz, a szivattyúház mellett, a levezető patakon is található gázlót, és ha ott kelnek át, alaposan eláznak ugyan, de csak negyedórányi hátrányuk lesz.

A tó túlsó szélén, a kavicsos fenéken csikorogva feneklett meg a ladik. Azonnal kiléptek belőle, és a sekély vízből tocsogva lábaltak kifelé. A meredek partoldalt gyökerekbe kapaszkodva, egymást húzva-taszítva mászták meg. Ziháltak, mire felértek.

Egyszeriben jó magasra kerültek. Visszanéztek, alattuk a tó mozdulatlan tömbként feketélt. Azon nem kel át senki emberfia, úgy érezték.

A kukoricás beleveszett a sötétbe, de tudták, üldözőik valahol ott loholnak; puskájuk jobbra-balig kalimpál, nehéz csizmájukkal botladoznak a szárok között. Neszezésük már alig hallatszik, mintha hátrafelé és egyre messzebbre lökné őket az éjszaka védelmező és áthatolhatatlan mozdulatlansága.

- Ezekkel kibabráltunk - somolygott az öreg.

A fia már kifújta magát, és türelmetlenkedett:

- Gyerünk, gyerünk!

Átvágtak egy lapályon, ahol a száradtan leroskadó fű kuszaságába minduntalan beleakadtak. Szúros kórok verték a térdüket, és a harmat nedves hidege átütött a nadrág szárán.

Végre elérték az erdőt, rátaláltak a kocsik csapására, és azon bekanyarodtak a sűrűbe. Ott már nyugodtabbak voltak. Sorra elmaradtak mellettük az erdő szegélyén feltornyozott farakások. Vastagabb lett a sötét, csak a talpukkal érezték a kerekek felvágta, földutat. Néha oldalazva letértek róla, és ilyenkor a ropogó avarról igyekeztek visszatopogni a kocsik járására.

Szemük hozzászokott az éjszakához. Kétoldalt magasra nyúltak fel a fatörzsek, és a ritkás lombon át feléjük villant egy-egy csillag, aztán újra vaksötét alagútban találták magukat. De mindig gyors léptekkel haladtak előre, akár derengett némi fény, akár nem.

- Adjon gyufát.
- Nincs - mondta az öreg. - Nem köll rágyújtani.
- Ha nincs gyufája, akkor nem is bírok.
- Még csak az köllene, hogy világíts.
- Hátulról nem látják.
- Azért jobb vigyázni.

Tisztásra bukkantak, és önkéntelenül megtorpantak. A holdfényes éjszakában a harmatos fű ezüstösen csillogott, egy vékony ködcsík szelte át a rétet, arasznyira lebegett a föld felett, és a legkisebb légmozgás is meglengette.

Fiatalabb Magoz megmarkolta az apja karját.

- Hová rohanunk?
- Hogyhogy hová?
- Tudni akarom, érdemes?
- Jókor kérded.
- Úgyis elcsípnek.
- Rossebet csípnek.
- Ha most nem is, de egyszer csak haza kell mennünk.
- Az nem holnap lesz.
- Akkor elfognak.
- Az nem biztos. Csak az első napokban nem szabad lebukni.
- Miért?
- Ha most ellógunk előlük, azt is mondhatjuk, hogy nem voltunk a telepen. Szart se bírnak bizonyítani. - Az öreg heherészett kicsit, aztán úgy gondolta, még nem mondott eleget. - Később már nem olyan buzgók. Tanuld meg, mindig az első letartóztatási hullámot köll elkerülni.

A fia tenyérrel végigtörölte az arcát, hirtelen verte ki a veríték; a nagy rohanás után most kezdett el gondolkozni, és ez rossz volt, nagyon rossz.

- Tudom is én, érdemes volt egyáltalán...? Ha úgyis az a vége, hogy... Kiadtuk magunkat. Kezdhajjuk előlről a szervezést.... És azután már nemcsak magát fogják hajkurászni!

A hangja rekedt volt, alig tudta befejezni a mondatait. Fél, gondolta az apja. Amikor először pucolt, ő is félt. Aztán megszokta. Az első vallasáson kell túllenni, és az első pofonon. Mikor is volt az? A háború előtt, tizenkettőben. Azóta furtonfurt csendörök, börtönök - mesélhetne róluk.

De csupán ennyit mondott:

- Gyere csak.

Noha jól kiléptek, érezni kezdték, hogy hideg az éjszaka. Kiskabátban, hanyatt-homlok menekültek el otthonról. Az öreg összeszorította öklét a zsebében, és időnként nagyokat szusszantott, mert visszatartotta a lélegzetét, amíg meleg hullám csapott át a fején; füle zúgott az erőlködéstől, de így legalább nem fázott annyira.

Negyedórát mentek szótlánul. Akkor a fia lefékezett.

- Hallja?

Az öreg lassított, fülelt.

- Nem köll berezelní - biztatta nagy hangon. - Csönd van. Ne tojj be, nem kapnak el.

- Magának minden olyan egyszerű! - tört ki a fia. - Sztrájkolunk, és kész. Vagy elcsípnek, vagy nem. Ha börtön, hát börtön!

- Azt is embernek találták ki.

- De az asszony, a gyerek...

Mindketten egyszerre torpantak meg. Mögöttük, alig kivehetően, zaj hallatszott. Kitartó és egyenletes dobogás.

- Ők azok!

- Rosseb a pofájukat - morogta az öreg. - Futólépésben követtek. - Benne is szorult a lélek, de nem mutatta, inkább a dühét engedte szabadjára. - Kivannak hizlalva, persze hogy bírják a futást! Olyan szívük van, mint a marhának.

- Mire várunk? - idegeskedett a fia. - Gyerünk!

Lélekszakadva futni kezdtek. De az erdei út kipúposodó gyepes közepéről minduntalan lecsúsztak, és a mély keréknyomban megbicsaklott a lábuk. Ha meg oldalt léptek, a bokrok kinyúló ágai csaptak az arcukba, és a töretlen aljnövényzetben akadtak el.

Hangosan lihegtek, és meg-megtántorodtak rohanás közben.

- Várj! - kiáltott az öreg. - Így csak kidöglünk.

- Mit csináljunk?

- Erre, ni! Ők meg csak fussanak tovább.

Letértek az útról, be a fák közé.

Talpuik alatt ropogott az avar, és az erdőben visszhangosan fölerősödött a zaj. Nem törődtek vele, gázoltak előre, keresztül mindenben. A fák sötét törzsét kerülgetve, a bokrok vékony ágait félresodorták, a visszapattanó vesszők utánuk csaptak, és nem érezték a csípésüket, a galagonyák véresre sebeztek előrenyújtott tenyerüket, de ők csak rohantak.

Végre kimerülten lelassítottak, hátra hallgatóztak. Csend van? Tántorogva léptek még néhányat, a szívük, az agyuk, az egész testük lüktetett az erőfeszítéstől. Nehezen csillapodtak le. Kezdték megnyugodni, hogy sikerült egérutat nyerniük.

Leroskadtak, megkönnyebbülve.

És abban a pillanatban újra meghallották az üldözőket.

- Jönnek - ugrott talpra Laci. - Nem lehet ezeket lerázni.

- Befogják az embert, mint a vadászkutya. Csudára ki vannak tanítva!

- Most mi lesz?

- Pucolunk tovább, amíg bírjuk - tápáskodott fel az öreg. - Hátha elunják a futást.

- Ezek nem. Hallja őket!

- Más nincs. Futni köll.

- Akkor meg gyerünk!

Olyan frissen lódultak neki, mintha odáig nem is kergették volna őket. Egykettőre előnyt dereztek, és a növekvő távolság meg a saját dobogásuk miatt nem hallották már az üldözőket; a váratlan siker lendületével futottak tovább.

Egyszer csak érezték, hogy erős az iram, és mégse tudnak lassítani: fák és bokrok suhantak el kétoldalt, a talpuk alatt szétroppant gallyak felugrottak a levegőbe, és záporozva hullottak vissza az avarra. A vakondtúrásokat szétrúgták, csak úgy spriccelt a föld a bakancs orráról, és próbálták már sarkukat megvetni, hogy fékezze magukat, mert rájöttek, hogy hegyoldal lejtőjén száguldanak alá, de tehetetlenül kapkodtak a mellettük elsikló bokrok közé, markukból kicsúsztak az ágak, már kavicsgörgetegen szánkáztak lefelé pokoli sebesen, elég egy rossz mozdulat, és összetörik magukat...

Végre elérték a völgyet.

A lábuk remegett, és csak tátogtak, fuldokolva. Az öreg kétrét görnyedt, szúrt az oldala.

De fölöttük, a hegyoldalon, ott csörtettek már az üldözők. Robajuk rászakadt a szűk kis völgyre, átsapott Magosékon, és előlről visszhangosan visszaverődött, mintha egy század kerítette volna be őket.

- Ilyen közel vannak? - csuklott el ifjabb Magos hangja. - Most mi lesz?

- Futunk - egyenesedett fel az öreg, amint oldalában kiengedett a szorítás.

- Menjünk nekik! - kiáltott a fia. Aztán suttogva hadarni kezdett, már nem tudott uralkodni magán: - Ronggyá verem őket, meglátja, ronggyá verem a rohadt pofájukat, azt, ronggyá, ha nekik megyek...

- Meg ne próbáld! - ölelte át kétségbeesetten az apja. - Azt meg ne próbáld!

- Miért?! - kérdezte furcsa, vékony hangon a fia, és hadonászott vadul, de mégis erőtlenül, a pánikba esettek hősködésével. - Elintézem őket...

- Bolond! - kiáltott rá az öreg, mert attól félt, hogy ő is elveszti a fejét. - Ha rájuk támadsz, lelőnek. Ez törvény! Pucolj, ahogy bírsz. - Aztán még hozzátette. - De ha utolérnek, ne védekezz. Könnyen beléd eresztenek egyet.

Lökdöste előre, míg csak a nagydarab fiatal férfi gépiesen rohanni nem kezdett. Az öreg görnyedten trappolt mögötte.

A keskeny völgy vízmosás lehetett, mert gömbölyűre koptatott kövek heverték szanaszét, amiket nem lehetett átugrani, ha meg rájuk léptek, csúszott a lábuk. Talán oldalra kéne kitörni, fel a meredeken, be az erdőbe - gondolta az öreg. De a fia jóval előtte loholt, nem bírta utolérni. Különbben sem értené, akármit mondana neki. Az most már esztét veszítve rohanni fog, amíg csak hátulról össze nem rúgják a lábát. Nem lehet előre tudni, ki hogyan viselkedik a bajban; ez a legrosszabb, ez a bolond ijedség. Hiába, na, ezt még nem próbálta...

Az öreg mind jobban lemaradt. Megint szűrni kezdett az oldala, belenyomta az öklét, de így meg féloldalas és suta lett a mozgása, még lassabban futott.

Már háta mögött trappoltak az üldözők.

Nincs tovább.

Még kiáltani akart a fiának, hogy fusson csak, ne törődjön vele - de talán jobb is, hogy nem bírt kiáltani.

Legalább feltartóztatja ezeket. Amíg legyűrik, időbe telik. Igaz, le is lőhetik, ha rájuk támad. Akkor is meg kell próbálnia.

Körülnézett, hová álljon. De nem volt idő a válogatásra, hallotta, hogy már itt dobognak. Szétvetette a lábát. Úgy érezte, van még ereje a harchoz.

Aztán minden egy pillanat alatt történt: meglátta a két egyenruhás alakot, még azt is észrevette a sötétben, hogy szabályosan karra akasztott puskával, egyenletesen szaladnak feléje, hirtelen kétfelé válnak, ő még mozdulni se ért rá - és már le is ütötték.

Amikor felnézett a földről, valaki állt mellette, és őrizte. Előttük lövés dörrent. Az öreg fel akart ugrani, de őrzője visszalökte, s előre kurjantott.

- Megvan?

Tisztán hallatszott a válasz:

- Meg.

Az egyenruhás lehajolt érte, megmarkolta a karját, és felrántotta a földről. Ő tehetetlenül súlyosnak érezte magát, minden erő kiszaladt belőle, és csodálkozott, hogy őrzője fél kézzel könnyen megemeli.

- Gyerünk mi is oda - szólt a csendőr, és nem engedte el, de inkább csak azért, hogy lábon tartsa.

Öreg Magos bódultan botorkált.

Vége a fiának - gondolta tompán. Itt lehetne velem, ha nem mondom neki, hogy szaladjon. De ki gondolhatott erre...? Mégiscsak ostoba öreg vagyok.

- Ostoba!

Tegnap kivörösödő nyakkal Bársony kiáltott így rá.

- Csenedesebben - szólt Kurucz né, és behúzta az üveges konyhaajtón a függönyt. Háttal neki-dőlt a kilincsnek, mintha útját akarná állni a kiszökő hangoknak. - Az egész utcától tanácsot akartok kérni, hogy mit csináljatok, nagy okosok?

Fekete, magas asszony volt az özvegy. Bársony - aki évek óta vele élt - megtorpant ideges sétája közben, felpillantott rá, és káromkodni akart. Aztán lefutott a vér a nyakából, barna bőre szürke lett, és hallgatott; mindig megjuhászodott az özvegy előtt.

Most kell felháborodnom az előbbi sértésen, gondolta Magos.

- Mért vagyok ostoba? - kérdezte a fászládán ülve. Mellette a forró tűzhely, alig mert mozdulni. Az idegen konyhában felugrálni sem akaródzott, így hát sután érezte magát a sarokban. Legalább a hangját felemelte. - Azt mondd meg, miért vagyok én ostoba!

Bársony feléje perdült. Alacsony és kevés húsú ember volt, de nagy akarnok. Szemüvegét lekapta, és fejét félrebillentve - mert szemüveg nélkül kicsit kancsalított - dühösen meredt Magosra.

- Veled semmit se lehet ér-tel-mesen megvitatni - tagolta megvetően. - Csak azt hajtogatod, hogy sztrájk, sztrájk!

- Ha egyszer ez a véleményem.

- Fene se kíváncsi a véleményedre, ha csupán ezt bírod mondani: sztrájk, mindig csak ezt!

Bársony nem tudja, mit akar, ezért kiabál velem - gondolta Magos. Dühíti, hogy biztos vagyok a dolgomban.

- Minek a sok beszéd? - vágta oda. - Te is tudod, hogy igazam van! Ilyen elkeseredés nem volt tíz éve.

Kuruczné még mindig háttal az ajtót támasztotta, Magos hozzáfordult.

- Igazam van?

Kuruczné ránézett.

- Én félttem a fiamat, Magos. És magának nincs igaza, mert minden anya félti a fiát, a férjét. Elkeseredés van? Az igaz. De csendőr is van! Soha ennyi nem volt. És katonaság!

Magos önkéntelenül felemelkedett, aztán visszahuppant a fásládára. Nem akarta megsérteni az özvegyet.

- Miért mondja ezt? Maga is ellenem van?

- Látod - biccentett az asszony felé Bársony. Visszalökte orrára a szemüveget, és ismét körözni kezdett a konyhában. - Nem olyan egyszerű itt a helyzet, ahogy azt te a buta fejeddel hiszed. A bányákat katonai parancsnokság alá helyezték. Ha egyet tüsszentesz, nyakadon a hadsereg. Jány komáromi hadteste. Végiggondoltad te ezt?

Magos nem tudott rá figyelni. Elöntötte a düh, ilyenkor begörcsölt az álla, és mert nem bírt egy hangot se kipréselni magából, csak azért nem ordított.

A sötét völgyben, oldalán őrzőjével, nem kellett sokáig botorkálnia, a másik csendőr, aki várta őket, már messziről így szólt:

- Hát kellett ez maguknak, Magos? Ezt érte el a sztrájkjával, fut elölünk, mint a rühös kutya. Aztán most jobb?!

- Mért lődöz ránk? Micsoda új divat ez? - kérdezte vissza az öreg fuldokló hangon. Ha nem fogják a karját, összerogy vagy nekik ugrik; egy remegés volt az egész ember.

- Magát elkaptuk, és egy fogollyal már nem futhatunk tovább - magyarázta a tizedes, mint aki megértést vár. - Meg kellett állítanom.

Magos indulata hirtelen oszlott szét, és a kétségbeesés erőtlenné tette; igaza van a tizedesnek, erre ő nem gondolt, nem lett volna szabad lemaradnia a fiától.

- Meghalt? - kérdezte gépiesen.

- Frászt. A lábára löttem.

Az öreg megrándult, akkorát rúgott a szíve. Akkor semmi baj! Hirtelen nagyon ismerősnek érezte - szinte kedves ismerősnek - a sötétben előtte álló, vastag tizedest. Eddig is milyen rendesen beszélt vele. És érti a dolgát, tudja, mikor, hová kell löni.

Minden újra elrendeződött benne: a keskeny völgy a szertedobált nagy kövekkel, a meredek oldalon kapaszkodó cserjék, a vak éjszaka. Ismét érezte kezét-lábát, alattomosan szúrt az oldala, és a halántéka lüktetett, de hiszen az elébb leütötték. A fia? Még meg se nézte, mi van vele. Előremozdult, de őrzője visszarántotta.

- Engedjen - lökte el az ismeretlen csendőrt.

- Hagyja - szólt a tizedes is. - Ez az apja. - Aztán az öregnek magyarázta. - Most vezényelték ide, nem ismeri magukat. Idegen.

Magos letérdelt, és végigtapogatta a fekvő testet. A fia arcra borulva hevert, karját a fejére kulcsolta. Nem mozdult, csak a fogát csikorgatta. Az öreg nem szólt hozzá. Mit mondhatott volna? A tarkóján babrált ujjheggyel, megnyugtatóan, aztán a hátát tapogatta végig, és végül a nadrágján megérezte a sikamlós vért.

- Elvénzik! - riadt meg.

- Frászt. Teszünk rá egy szorítókötést, evvel a szíjjal, ni! - A tizedes térdével félrenyomta az öreget.

- Legalább mossuk ki a sebet - erősködött Magos. - Van itt egy forrás, arra lejjebb.

- De hogy a nyavalyába fogjuk ezt innen hazacipelni?

A sebesült felnyögött, ahogy hozzáérték.

- Vigyázzon!

- Rosseb a pofájukba, Magos! - mérgelődött a tizedes. - Ennyi esze van csak, vén számár létére? Ismerhetne már. Tudja, úgyis elcsípjük, ha kiszalad a világból, akkor is.

- Hagyjon békén, tizedes úr - morogta az öreg. Már nyugodt volt, mindent kidobott a fejéből; akár a fal, olyan érzéketlennek kell ilyenkor lenni, ezt rég megtanulta. - Semmit se csináltunk.

- Nem? - dünnyögte a csendőr. - Majd meglátjuk. A főkolomposok már bent vannak. Tignich, Bársony. Most megvan maga is.

- Semmit se tudnak ránk bizonyítani a törvény előtt.

- Nem is a maguk munkája volt ez, hanem a fiataloké! - mondta a tizedes.

Kuruczné fiát elküldték a nyilas aknához. Körbe volt az fogva csendőrökkel, hiába akart meglógni, észrevették, és vitték az irodára. Ott ült Hauser, a MÁK főmérnöke egy rossz asztalka mögött, prémes bundája a hátára vetve, mert hidegek már az októberi éjszakák. Nézi a munkájuk eredményét? - kérdezte közömbösen. Nekünk ehhez semmi közünk - mondta Kurucz. Később el is engedték, és amint igyekezett haza, végig a telepen, mindenki sztrájkáról beszélt, hogy az kellene. Igazi sztrájk, mind a huszont két aknában.

- Látod? - perdült egyet Bársony, és folytatta végtelen sétáját a szűk konyhában. - Ehhez nekünk semmi közünk, de ezért is minket kapnának el.

- Gyanakszanak csak. Hallhattad! - Magos a maga igazolását vélte a legény beszámolójában. - De elhitték, hogy mi nem mozdulunk. Hát bolondok lennénk, ha ezt nem használnánk ki!

- A telepen mindenki ránk vár - mondta a fiatalok túlzó magabiztosságával Kurucz, és megvetően nézett végig rajta. A fiatalok nem sokat törődtek az öregek aggályoskodásával.

- A nyilasoknak a bécsi döntés nyitotta ki a pofáját. De a munkásnak mit tudnak ígérni? Nagy semmit - harsogta Magos. - Tignich megmondta: ők csak elkezdtek, és mi befejezzük a sztrájkot. Ez az élet törvénye!

- Már a te Tigniched se lenne olyan biztos a dolgában - mondta Bársony, mert ő se volt már biztos a dolgában. Hátha a fiataloknak van igazuk? Sztrájk kell ide, nem okoskodás.

Hát ide jutottak a nagy okosságukkal. Ebbe a vaksötét völgybe. Itt vannak fejbe verve, lepuffantva....

- Fasza - készült el a kötéssel a tizedes, fölegyenesedett, és elégedetten fűjt. A társához fordult. - Én viszem a két puskát. Maga fogja a kezét, az öreg a lábát, és emeljék.

- Azt már nem! Vigye az apja. Vagy hívjunk segítséget.

- Fogja csak meg - szólt a tizedes, alig emelve fel a hangját, mert megszokta, hogy harmadszor soha semmit nem kell ismételnie.

Fiatal Magos felordított, ahogy hozzányúltak, mert sebe megfeszült a saját testsúlyától. Az apja megrogyant ijedtében, és próbálta az ép lábánál fogva tartani; de ez nem ment, és cipekedés közben úgysem kímélhette a fiát.

Minél előbb vissza kell jutniuk a telepre, igaza van a tizedesnek, ha már így történt.

- Állj! - kiáltott a tizedes. - Így semmire se mennek.

A völgy meredek oldalán kellett volna felmászniuk, ahol menekülés közben olyan könnyen lecsúsztak; de most egy helyben tipródtak, rángatták a tehetetlen sebesültet, annak karja minduntalan kicsúszott az elől kapaszkodó csendőr hóna alól, és teljes súlyával hátra, az öregre nehezedett. Ő meg ide-oda imbolygott, toltá előre a terhet, de az lecsúszott az öléből, lépni sem tudott tőle.

A tizedes rendezkedett: egy vonalba állította a két sebesültszállítót, és oldalt lépegetve kellett fölfelé araszolniuk a meredeken.

Mire felértek az omló hegyoldalon, nem érezték már, hogy hideg az éjszaka, mert verítéktől volt lucskos a testük.

Az erdőben egy szusszanásnyi időre megpihentek. Az öreg letérdelt, megtapogatta a szorítókötezt a fia combján, és markát megnedvesítette, a szivárgó vér.

- Menjünk!

- De sürgős lett egyszeriben - fűjt ellenségesen az ismeretlen csendőr. - Legjobb lenne, ha én elmennék kocsiért. Addig kibírja ez, a jómadár.

- Nem! Vigyük csak.

A tizedes megdobta vállán a puskákat, és rászólt a társára.

- Ha az öreg bírja, maga is bírja. Mindjárt kiérünk az erdei útra, ott könnyebb lesz.

Az egész telep tudta, hogy Tignicht a telepről vitték el. Szájról szájra szállt a hír, hogy a nagyiroda előtti nyilas gyűlésen részt kell venni. Háromkor ott találkoznak.

Kurucz és Magos László éjfél előtt járt a szénosztályozón, ahol Piricz vezetésével egy belevaló ificsoport dolgozott. Reggelre a drótkötélpályán, a telep fölött himbálózó csillék oldalára mésszel jelszavakat festettek, és felhívást, hogy háromra mindenki menjen az igazgatóság elé.

Hajnalban a munkásvonatokat az állomáson Bársony emberei várták.

Négy akna meg se indult, mert a reggeli váltás nem érkezett meg.

Háromra megtelt az igazgatóság előtti tér. A mormogás lassan fenyegető zsongássá erősödött, pedig nem történt semmi más, csak összegyűltek az emberek.

Laci előresodródott, ott állt a Nagyiroda ablakai alatt. Egy keskeny virágágyás húzódott a fal mentén, amit otromba téglaszlopok között kifeszített lánc védett. Fél lábbal fellépett az egyik oszlopra, és a levegőben egyensúlyozva a karjával, szétnézett a fejek fölött. Több akna bizalmiját fedezte fel a tömegben. A szakszervezetiek, a természetjárók, az eszperantisták mind ismerősei voltak.

Csak a nyilasokat nem látta sehol se.

Az apósát is meglátta. Mit keres itt...? Nem tudta, hogy Lizi átfutott hozzá, és sírva kérte, hogy menjen el, s egy tapodtat se mozduljon Laci mellől, mert ő annyira fél, félti az urát de ha a fati vele van, nem lehet baja...

Már három elmúlt, mikor valaki öblös hangon elkiáltotta magát:

- Éljen a sztrájk!

A tömeg megélenkült - de abban a percben kinyíltak a tűzoltógarázs ajtajai, és csendőrök omlottak ki rajta. Jobbra, balra szétfutottak, kézben tartott puskával; be akarták keríteni a teret.

Egy pillanatig dermedten nézték őket, aztán elkezdtek nyomakodni, meglódult nép, és a szélen állókat sodorni kezdte maga előtt. A csendőrök próbálták visszatartani őket, és megkezdődött a dulakodás.

A többség csak izgalomban tolakodott, és hágott rá az előtte állóra, az ijedtebbek pucolni szerettek volna; Magosék pedig, az öreg sztrájkvezérek, tudták, hogy a körülfogott tömegeből úgy kirostálják majd őket, mint homokból a kavicsot. Látni való, hogy erre készült fel a csendőrség. Egyet lehetett csak csinálni: eltűnni innen.

A dulakodás miatt a csendőrök nem tudták átkarolni a teret. A telepre vezető utcákon feketén áramlott vissza a tömeg.

A csendőrök megvadultak. Aki futót utolérték, leütötték. Lizi apját nem kellett kergetni, ott állt, ijedt mozdulatlanul, egy helyben. Amikor puskatussal fejbe vágták, eldőlt, egy nyikkanás nélkül.

Alighogy leálltak az aknák, a telepet katonaság szállta meg. Fegyveres járőrök erőszakkal cipelték munkába az embereket, de aki nem tudott hazalógni, az lent a föld alatt kezdett szabotálni. Az asszonyok csoportokba gyűlve kísérték a katonákat, szidták őket, és nekik mentek. A fürdőből forró vízzel öntöttek le egy járőrt. Tankokat vezényeltek hát erősítésként a telepre. A szakszervezet - szokása szerint - a munka felvételére szólította fel a tagjait, de a bányászok senkire se hallgattak. Állt minden akna, és ez már nem nyilas sztrájk volt.

Kuruczné este lélekszakadva esett be Magosékhoz. Dzsudi elébe szaladt.

- Mit hoztál, néni?

- Menj innen - kapta fel az apja, és betette a kamrába a gyereket. Csak a bömbölése hallatszott ki.

- Te vadállat! - sírta el magát Lizi. Könnyen állt nála a sírás; amióta megtudta, hogy fatival mi történt, csak zokogott és zokogott.

- Csönd legyen! - ordította az öreg. - Megbolondítjátok az embert. - Az özvegyhez fordult. - Mondja már, mi van?

- Az enyémeket elvitték. A fiamat is, Bársonyt is. Biztos magukért is jönnek a csendőrök.

Magos legyintett, de a fia idegesen felkiáltott.

- Hát akkor mire várunk? - Amikor apja az ajtó felé mozdult, eléje ugrott és félrelökte. - Ne arra, a karjukba fut. A szobaablakon át!

Az öregre is ráragadt a pánik. Amikor a ház mögött kicsit lecsillapodott, arra gondolt, hátha igaza volt ennek a betojinak. A csendőrök talán az özvegy nyomában jönnek. Még haragudott is a buta asszonyra.

Pedig hát ismerik őt ezek, úgylis megtalálták volna. A tizedes most is így szólt hozzá, majdnem barátságosan:

- Bírja, Magos?

- Bírom.

- Pihenhetünk.

Az ismeretlen csendőr előlről visszaszólt nagy mérgesen.

- Most már én mondom, hogy menjünk csak. Elegendem volt a cipekedésből!

Az öreg karja ki akart szakadni. Az oldala csúnyán szúrt, szíve a halántékában lüktetett, de bírni kell, azért is.

Próbált valami másra gondolni. Dzsudi, az unokája hirtelen azt kérdezte tőle: mit cipelsz, nagyapa? - az apádat! - felelte a gyerekeknek... Nem, nem! Ezt a képet elhessegette magától.

Szerencsére elérték az erdő szélét.

A magas parton lecsúsztak a tóhoz, a ladik a sekély vízben volt, ahol elhagyták. Melléje totyogtak, és beleengedték a sebesültet.

Ahogy kikötöttek a vascsövek hasa alatt, és kimásztak az iszapos partra, ott állt a szivattyúház vezetője. Hosszú, fehér gatyá volt rajta, vállára vetve a pokróc. Nyugodtan alhatott, nem üzemelt a bánya.

- Ez a csónak idevaló? - kérdezte a mérges csendőr.

- Hagyd ezt most - szólt rá a tizedes.

De a csendőr már nem bírta tovább visszafojtani a mérgét. Mellbe lökte a szivattyúkezelőt.

- Felelj, disznó! Te adtad nekik?

- Nem adtam! Ellopták! - ordította a vékony férfi. Válláról lecsúszott a pokróc, és ahogy hátralépett az ütés után, bokáig belesüppedt az iszapba. - Csak észrevettem volna! Majd adok én nekik! Rohadt tolvajok! Engem rúgjanak ki miattuk?!

Kár, hogy nem kopogtunk be hozzá - gondolta az öreg Magos. Ha ilyen alak, megérdemelte volna, hogy jól megrugdossuk. De akkor itt utol is értek volna a csendőrök, elkaptak, és most fene baja se lenne a fiannak...

Aztán a kukoricásban törték előre magukat.

- Fogd be a pofád - kiáltotta az elől cipekedő csendőr.

A fiatal Magos már nem volt magánál. Alaktalanul himbálódzott kettejük között a teste, és elnyújtott hangon, önkívületben jajgatott.

- Nem elég, hogy viteti magát - dohogott a csendőr -, még meg is őri az ordibálásával!

Öreg Magos ezt meg se hallotta. Egy hétig is eltarthat még a mi sztrájkunk, ez járt az eszében. Az emberek nem fognak könnyen engedni.

1960

A TŰZ SZÁRNYÁN

Az állomás kihaltak látszott. A váróterem lógó ajtaját csapkodta a szél, és a betört ablakok vakon meredtek a világba. Pedig a front már messzire került innen.

A peron sárga keramit kockáin szovjet katona topogott fel-alá. Kölyökarca rózsállott, és a szemöldökét bosszúsán összeráncolta, mert megkésett hópihéket kavargatott a szél. Szürke köpenye a térdéig ért, mintha kinötte volna a hosszú háború alatt, a csizmaszár pedig lötyögött a lábán. Járás közben a sarkát nem vágta katonásan oda, hanem csak finoman kocogtatta a keramitot, mint egy karmos, szürke egér.

Magos László - piszkoszöld katonaruhában - a fal mellett kuporgott, hóna alá dugva kezét. Hazafelé utazott volna.

- Budapest, Wien felé! Vonat... Trén... Budapest felé, társis!

- Nyet társis - nyekkent az őr barátságatlanul.

Magos vissadólt a falhoz, fázósan összehúzta magát. Kis ideig még elnézte a fiatal katonát, aki ott sétált az orra előtt ütemesen, akár egy inga: jobbról balra, balról jobbra, de olyan gyenge volt, hogy ettől a látványtól elszédült, és kimerülten lehunyta a szemét.

A raktárak környékén mozdony fűjtatott, ütközők csattogtak. A gurítóról elszabadult egy vagon, kattogva átbukdácsolt a váltókon, és begördült az épület elé.

Az állomás megelevenedett, ricsaj csapott fel: visszhangos kiáltozás, dobogó lépések, asszonyi sivalkodás, és vastagon öltözött, kendős, kucsmás, nagy bakancsban klappogó, csizmában dübörgő, hátizsákos, bőröndös, kosarat cipelő, csomagokat húzgáló emberek tódultak ki az ajtón, nem tudni, hol húzódtak meg eddig ilyen észrevétlenül, és rohantak a sínekre.

Az elszabadult vagon disznószállításra való emeletes kocsi volt. Az alsó kis ajtón egymást cibálva-lökdösve gyúródtak befelé az utasok. Néhány férfi megostromolta a felső ajtót, és a lent maradtak hátára kapaszkodva elérték az emeleti szűk rekeszeket; társaik aztán feladogatták a csomagjaikat, és a fentiek kezébe fogózva, az idegenek fején, vállán áttaposva evickéltek a magasban. Káromkodás és sikoltozás hullámozott a vagon körül.

Mire a fiatal őr odafutott, a kocsi már tömve volt utasokkal.

- Nyet Budapeszt! - üvöltött rájuk. - Davaj!

De a bent levők konokul ültek a fagyott disznószaros alomban, felállni nem lehetett, a lécek között kandikáltak ki. Akinek még sikerült begyömöszölnie, az négykézláb mászott a csomagok között, hogy helyet szorítson magának az elterpeszkedett első foglalók között.

A kiskatona lekapta a géppisztolyát, és az ajtónál egy megszorult asszonyság hátulját bökdöste vele.

- Nyet Budapeszt!

- Segítsenek! Húzzanak be! - sivalkodott a nő. - Hiszen megöl! Látják, hogy megöl!

Bepréselte magát a vagonba, és az alacsony rekeszben kúszni kezdett egy védett sarok felé. A kocsi előtt pedig tovább tülekedtek az utasok.

A katona dühösen rácsapott a géppisztolyára, csak úgy csörömpölt a závarzat. De mert nem törődtek vele, legyintett, és visszaballagott az állomásépülethez.

A peron végén báméskodott Magos László. A katona elől visszahúzódott a falhoz, de az őt utánalépett, és megnézte magának ezt az embert, aki nem tolakszik a többiekkel. A magyar katonanadrág fekete foltos, a zubbony gombjai letépve, csak kis cérnabokor maradt a helyükön. Térdben és a könyökénél kinyúlt a szövet, mert kimustrált egyenruha, és gallérja fényesen csillog a zsírtól, a bakancs orra fehérre kopott, és a jobb lábasnak kidőlt az oldala. Magos sovány volt, borostás arca zöldes színű. Haja a fülébe nőtt, és a nyakán, a pórusokban, feketéllt a piszok. Nem nézett az őrré, zavartan elbámult fölötte.

- Nyet Szoldát - mutatott magára - Fasiszta láger.

- Germán kaput! - szólt az őt. - Gitler kaput!

Magos buzgón bólogatott, hogy „kaput, kaput”. A fiatal katona felrántotta a szemöldökét.

- Kudá? Buda-peszt?

Félrebillentett fejjel, gyerekes pillantással nézte ezt a magyart, aki betegen és legyöngülten már nem is látszott ellenségnek. Intett a fejével.

Magos hátrahőkölt, és nekiütődött a falnak. Az őt elmosolyodott ijedelmén, és a mutatóujjával csalogatta, hogy „gyerünk, gyerünk!”.

A raktáron túl, ahol fehér gőzben egy mozdony töfögött ide-oda, szerelvényt állítottak össze. Katonák láncolatán haladtak át, de Magos katonája visszakiabált nekik.

Kocsisor mellé értek. Az egyik tehervagon ajtaját félregördítette, és a fejével intett, hogy befelé. Magos engedelmesen felmászott.

Az őt rácsapta a tolóajtót, és kívülről a vaskallantyút is becsattintotta.

„Fogoly vagyok” - szorult össze Magos torka. Nem mozdult az ajtóból, csak állt, tehetetlenül. Tenyerét a hóna alá dugta. Muszos századdal vitték ki a frontra, aknaszedésre, a börtönből. És most szeretett volna hazakerülni. Öt éve nem látta a családját.

Sötét volt a vagonban, az ablakokat vaslemez fedte. A kocsi egyik felében ponyvával letakart rakomány hevert, a másik fele üres, a padló úgy nagyjából kisöpörve.

„Valami majd csak lesz - gondolta. - Most már mindegy. Talán Pestre megyünk. Ott majd meglátjuk...”

Volt valami papírja, amit a nyíregyházi kórházban kapott. Az van ráírva - így mondták neki -, hogy ő nem fogoly. Igen, itt van a zsebében. Szabályos, pecsétetes papír a szovjet parancsnokságtól.

Mozdony állt rá a szerelvényre. A kocsi meglódult, Magos a rakománynak esett.

„Gyenge vagyok... Aludni kellene... Aztán majd meglátjuk, mi lesz...”

Felhajtotta a ponyvát, a ládákon piros számok és cirillbetűk.

„Ha itt elcsípnek, azt hihetik, hogy... Kupán lőhetnek. Áh, majd meglátjuk, mi lesz!”

A ponyvát lejjebb ráncigálta a rakományról, ráfeküdt, és a sarkával betakarta magát.

Álmában nyöszörgött. Mert mostanában mindig ugyanazt álmodta.

...Ég és a föld csattog, ketté akar szakadni, a távolban torkolattüzek csóváit csapnak fel, és feje fölött sístereg az égbolt. Zárt oszlopban hajtják a munkaszázadba sorozottakat, hogy tankcsapdát ássanak, aknákat rakjanak. Ő csak megy, megy, de nem olyan fásultan, mint akkor, a valóságban ment, hanem az álmában már mindent előre tudó ember kínzó szorongásával

várja, hogy ismét megcsapja a robbanás meleg szele: a föld kisiklik a talpa alól, estében - mintha vizet csapna szét - látja még, hogy a mező a nyárfákkal felfröccsen az égig, és az egész kavargó világ semmivé omlik szét.

Aztán ahogy felpillant, egy ijesztő arcot lát. Ismét megmarkolja szívét a félelem, mint akkor, ott, a halál küszöbén.

Az idegen arccsontján két távol eső, ferde szem ül. Annyira föléje hajol, hogy kiveheti a szemhéjak kigyüremelő, rózsaszín belsejét. A szembogár sötéten ragyog, mint egy bemázolt ablaküveg, hogy ne lehessen mögéje látni; közepén, a pupilla kis, sárga körében pedig mintha füst gomolyogna, ami lassan szétoszlik, és kiparázslík alóla a gyűlölet, hiszen aki föléje hajol, csak az idegen egyenruhát látja rajta. Kiáltana, de elgyengül, és megfeketedik körülötte a világ.

Mikor a frontkórházban magához tér, csodálkozik, hogy él - a tatár nem lőtte le, hanem felszedte őt. De a torkában ott dagad a rémület, hogy hátha ismét föléje hajol az a két ferde szem, és másodszorra nem kegyelmez neki!

Hiszen magyar katonaruhában találták meg, egy ellenséges katona csupán, nem más. Pedig hogy várta a fogságba esést! úgy hozták be ájultan, a gyűlölt egyenruhában, mint magyar katonát.

Szovjet tiszt járkál az ágyak között, és arra biztatja őket, hogy jelentkezzenek katonának. Kórházban szokatlan lelkesedéssel áradozik ez a kövérkés emigráns magyar. Magos jelentkezik is az új hadseregbe, megkapja az orosz papírt, de egyelőre csak az ágyvasra csomózott zsinórba kapaszkodva tud felülni. A teremből néhányan, az egészségesebbek, készülődnek helyette. Irigykedve nézi elvonulásukat. Aztán harmadnap suttogják a hírt, hogy a front helyett fogolytáborba kerültek. Nem bíznak bennük. És aznap éjjel elhatározza, hogy hazamegy, megszökik innen...

Arra ébredt fel, hogy megrúgták az oldalát. A vagon ajtaja nyitva, odakint szürke alkonyat. Hárman álltak mellette. Civilek, ijedtek.

- Maga él?

- Élek - felelte Magos.

- Magyar?

- Az vagyok.

- Bemászunk, hát nyög, vergődik valaki - sápítózott egy asszonyság. - A nyavalya majd kitört! Azt hittük, haldoklik.

- Élek - Magos kikeverődött a ponyvából, és felült. Maguk hogy kerülnek ide?

Egy viharkabátos férfi - téglafejű és szemüveges - ledobta a hátizsákját.

- Kiszimatoltuk, hogy ez a katonai szerelvény megy Pestre. A többiek csak hadd üljenek ott a disznóvagonban.

Az asszonyság, kopott bundában, vörös kötött kendővel a fején, aggodalmaskodott.

- Mi lesz, ha észrevesznek a ruszlik?

- Engem egy orosz rakott ide - szólt Magos.

- Szóval magának szabad itt utazni? Mondja azt, hogy nekünk is szabad:

- Mondhatom.

Az asszonysággal bebugyolált lánya van.

- A lányom. Rózszi. - És magyaráz tovább, készségesen. - Innen, az Ilka-majorból jövünk. Pestre utaznánk. A lányom vőlegénye, egy zászlós, odavaló. Éppen csak megismerkedtek, jegyet váltottak, mert komolyan vette zászlós úr a dolgot! - na szóval, el köllött neki menni a csapattal. Ez a lány meg csak kókad, fonnyadozik. - Rózszi kicsattanó arcú, erősen duzzadó hasú leányzó. - Nem bírtam már nézni. Gyere, mondtam neki, megkeressük azt az embert! A férjem váltig mondta, hogy nem nőknek való az, ilyen világban utazgatni, de hát kényszerítve vagyunk, ugye.

A szemüveges férfi bólogatott, hogy úgy van, muszáj útra kelni.

- Éhen mégse halhatunk, kérem - fordult Magos felé. - Apus tavaly megírta, hogy két hízó leszúrt, csak jöjjen bátran. Mert enni kell a gyerekeknek. Pesten nincsen ennivaló, csak fagyott krumplit adnak az oroszok.

- Hogy néz ki Pest? Maradt belőle valami?

- Ahogy vesszük, kérem. Példának okáért a polgárit, ahol tanítok, lebombázták. Mellettünk a Szondy utcában két ház kiégett. De azért élünk, kérem. Alighogy bejöttek ezek, felkönyörögtem magam egy orosz teherautóra. Elhoztak Debrecenig, az isten hidege majd megvett. Csak hazaérjek épségben! Az a fontos.

Idegen beszéd közeledett feléjük. Meghúzták magukat.

Szovjet katonák másztak fel a vagonba. Csodálkozva bámultak rájuk, és tétován toporogtak. Végre az egyik rájuk kiáltott.

- Davaj!

És Magosra meredt ferde metszésű szemével. A civilek a csomagok után nyúltak, de nem mozdultak, amíg Magos nem felel, hiszen hozzá szólt a katona. Ő azonban csak ült meredten, hátát a ládáknak vetette, a ponyvába görcsös kézzel kapaszkodott, és a pillantását nem tudta levenni a tatárról. A gyomra gombóccá rándult össze, dobhártyáján zúgva áramlott a vér. A tatár arcán a félhomályban csak a két ferde szemgödöröt látta - de emlékében parázsként villant rá az a másik pillantás. Kiáltani akart, de egy fekete lejtőn egyre lejjebb csúszott, és erőtlenül nyögte:

- Nem, nem...

Lehunyt szemmel ült, és a nagy csöndben egy pillanatig azt hitte, hogy újra élet és halál között lebeg.

A katonák zavartan álltak, ez a tiltakozás megdöbbenetette őket. Egynásra néztek, pislogtak. Végül a tatár legyintett, és a négy szovjet katona a vagon üres felébe húzódott.

- Ez igen!- súgta a szemüveges férfi Magosnak. - Maga nem fél tőlük. Pedig kidobtak volna minket.

- Jobb lenne szépen elmenni - susogta az asszony. - Nem köll velük ujjat húzni. Rózszi, ne nézd őket!

- Mit gondol, maradhatunk?

Magosról lassan lefoszlott a kábulat. „Gyenge vagyok még” - gondolta. - „És ez az átkozott ijedség belém ragadt. Nem tudom magamról lerázni...”

- Nem szeretek ilyen kutyafejű tatárral egy fedél alatt lenni - susogta a kopott bundás asszonyság.

- Csak nem fél tőle? - kérdezte Magos.

- A nyavalya kitör, ha látom! Az itteni népek nincsenek ilyen pofákhoz szokva. Kutyafejű tatár! Az, tisztára az.

A téglafejű tanár bólogatott.

- Más formájú emberek ezek, kérem. Mi már csak így vagyunk velük.

A katonák topogtak, a levegőbe leheltek, összecsapdosták a tenyerüket. Ahogy esteledett, egyre hűvösebb lett. Kis ideig még egy helyben táncolgattak, aztán leugráltak a kocsiról, és odakint a sötétben kiabáltak egymásnak. Előbb néhány rönköt dobtak be a vagonba, aztán nyalábszám hozták a kitördelt kerítésléceket, végül pedig egy akkora vaslemezt kerítettek valahonnan, hogy alig tudták beügyeskedni az ajtón. Letették a padlóra, a száraz léceket csizmasarokkal széttörték, máglyát raktak, és a lángok máris pattogva ugráltak faszilánkról faszilánkra. A tűz hirtelen csapott fel, szikraesőt köpött a mennyezetre; ekkor a tatár az egyik rönkkel szétdúlta a máglyát behelyezve azt a tűzrakás közepébe. Fojtó füst töltötte meg a kocsit. Szerencsére a szerelvény megmozdult, elől dohogni kezdett a mozdony, mind szaporábban kattogtak a kerekek, és menet közben a huzat kiszippantotta a füstöt. A rönk teteje vörös lánggal égett, az alja pedig lilán parázslott. A katonák ide-oda topogtak a vaslemezen, rakosgatták a holmijukat, letanyáztak a tűz körül.

A tanár megcsóválta a fejét, és savanyúan elmosolyodott.

- Micsoda barbárság!

- Utóbb még felgyújtják a vagon - lamentált az asszonyság. - És a kutyafejű majd az egésztest ránk fogja!

- Ugyan, anyu - szólt a lánya. - Miket ki nem találsz!

- Na, isten ne adja, hogy igazam legyen.

- Katonák - mondta Magos. - A katona ilyen. Ha éhes, enni akar. Ha fázik, melegedni. És megszerzi magának, ami kell.

- Csak ki ne kezdjenek velünk - ijedt meg az asszony. - Rózsi, húzd a homlokodra a kendőt!

- Ugyan anyu!

Magos a tatárra nézett, és gyorsabban vert a szíve. Itt vannak, összezárva, egy vagonba. Odakint száguldvá maradnak el a házak, rétek, fasorok. Éjszaka borult az országra. Hirtelen mindent nagyon messzinek érzett: az otthont, a családot. A tatár idegen arcára nézve biztosan tudta: valami távoli sztyeppére rohannak, vissza a fekete semmibe...

A szemüveges tanár közelebb húzódott.

- A fronton volt? - kérdezte.

- Aknász. Munkaszolgálatosokkal.

A férfi megrázta a fejét, mint akinek nem tetszik a dolog.

- Most már túl van rajta. Igaz? Ez a fontos.

- Persze. Ez a fontos.

- Hogy került - abba...?

- Börtönből vittek el.

A tanár kicsit hallgatott, lehunyta a Szemét.

- Megszenvedett. Akármit is követett el, megszenvedett érte.
- Sztrájkot szerveztem. Egy ideig ültem miatta, aztán beöltöztettek, és kivágtak a frontra. Végigcsináltam sok mindent.
- Most már vége van. Mindennek vége van - hajtogatta a szemüveges férfi, és nem nézett Magosra. - Ez a fontos. Vége van.
- Csak a család! Nem tudom, mi van velük. Van egy kisfiam, és a feleségem!
- Biztos várják magát.
- Öt éve...
- Hajaj! Nehéz kereszt volt mindnyájunknak ez a háború.

Magos lehunyta a szemét, és hagyta, hogy a vonat félálomba ringassa. A behúzott ajtó résein hideg levegő vágott be, arrébb mocorgott, de akkor is érezte a hideget. Végül egy helyben maradt, mozdulatlanul, és a testét átjárta a huzat. Mintha hideg késekkel a padlóhoz szögezték volna. Nem akart elaludni, nem akart álmodni. Úgyis csak rosszat álmodna: ég-föld összedől körülötte, a mező az égre fröccsen, aztán föléje hajol két ferde szem, és menekülni szeretne, de nem tud majd mozdulni, mert álmában tudja az ember, hogy végig kell szenvednie mindent, egészen a felébredésig, az a tatár arc, az a két ferde szem, az a tatár arc, tatár, tatár...

- A tatár! - hallotta félálomban. Lökdösték, hogy ébredjen fel.

A vörös kendős asszonyság rémülettől kikerekedett szemmel nézett rá. Rózsai ajka remegett. A tanár arca sárga volt.

- A tatár - susogta az asszonyság. - Vadállat, mondtam, hogy nenjünk innen, nem emberek ezek... A tatár. Nézze!

A tűz már lerokkant. A parázshalom közepén a rönk gyökerei feketén kanyarogtak, kékes lángok próbáltak felkapni rájuk, kis, fehér felhőcskék pöffentek a magasba. A katonák szorosan egymás mellett ültek, a tűzbe bámultak, arcuk vörös volt. A tatár rekedt torokhangon, monoton egykedvűséggel beszélt. Bal keze a parázs fölött ingott, néha leereszkedett a lángokig, aztán magasba kapta, ökölbe zárta, kinyitotta, és görcsösen ismét ökölbe zárta a tenyerét. Jobb keze mutatóujjával köröket írt le a tűz fölött, rámutatott valamire, és ismét tovább körözött vele a levegőben. Arccsontján megfeszült a bőr, ahogy előrehajolt a parázs fölé. Lassan ejtegette a szavakat, akárha varázsigéket darálna. A járomcsontján égett a bőr, de mintha nem érzékelte volna a forróságot.

- Varázsló - remegett az asszonyság. - Tatárul imádkozik.

A két ferde szem kitágult, szemöldökét magasra húzta, a szemgolyó fehérjét rózsaszínre festette a parázs, és a pupilla sárgája fénylett a félhomályban. Kigombolt zubbonyyaka mögött az ádámcsutkája fel-alá ugrált, akár egy rémült állatka. Közben monoton hangon egyre csak beszélt, beszélt. Mintha révületben tenné. Társai is meredten bámultak a tűzbe. Horgas ujjával vezette a pillantásukat, parázsról parázusra, a gőzölgő gyökér tekervényei között. Bal kezével hátranyúlt, s anélkül hogy a pillantását levette volna a tűzről, kis ágakat kapart össze, és óvatosan a parázsba potyogtatta azokat. Sorba villantak fel a sárga lángok, és az ágak pattanva tűzbe borultak. A tatár jobb keze ujjával a parázs széle felé vezette társai tekintetét, hangja teltebben zengett, még közelebb hajolt a tűzhöz - aztán hirtelen odakapott, ahol a vaslemezen már csak szétszórt parázsrögök izzottak, és az elhamvadt rönk gyökerei kinyúltak a tűzből. Szemét összerántotta és érthetetlen nyelven szaporán gurgulázva magyarázott a társainak. Ujjai között tartott valamit.

- Vadállat - sóhajtotta az asszony. - Nem emberek ezek! Rózsi, ne nézd őket, mert halva születik a gyereked!

- Egy bogár volt a tűzben - mondta Magos -, a rönkben téli álmát aludta. Aztán a gyökereken kifelé igyekezett a parázs közül, azt nézték a katonák. És ágakat szórt köréje, hogy azon meneküljön.

- Kutyafejű tatár - fújta az asszony. - Tudom én, amit tudok. Otthon talán emberhússal él.

A tatár keze fejére tette a bogárkát, és óvatosan alája fűjt: a bogár a levegőbe lendült, a huzat sodrásába került, egy felcsapó láng utánanyúlt, de a bogárka a tűz szárnyán felröppent, és kisuhant a sötétbe.

Magos a tatár ferde szemére nézve nem érzett már szorongást. Hátradőlt, lehunyta a szemét, és hosszú hónapok óta először mély, nyugodt álomba zuhant.

1960

TÖRVÉNY

1

Ezerkilencszáznegyvennégy végén könnyebben osztották a halált, mint a kenyérfegyvet.

Tignich változatlan bizalommal várta a világforradalmat vagy a halált. Melyik ér ide előbb?

A csendőrök se gyanakodtak rá. Már csak vendég volt ő a földi életben, aki fél lábbal odaát van - odaát, az örök sötétségben, ahol nem számít többé, hogy vörös vagy zöld volt valaki.

Befelé néző, homályos szemű öreg lett, és a kusza ráncok hálója épp hogy csak összefogta az arcát. Magas homloka sárgás, de talán ez a legijesztőbb az ilyen öregen: mintha már a hús és a bőr lefoszlott volna róla, s a földszitta koponyacsontok fehérlenének.

De amíg rá nem engedik valakire a földet, harcolni kell. Minden emberre szükség volt. Mert négy hullámban szedték össze a bányászokat. Januárban, márciusban vitték a nagyját, büntető századba. Augusztusban ismét felülvizsgálták a felmentéseket. Októberben pedig mindenkit csendőr kísért el, aki kommunistagyanús volt. Mégis megalakult az illegális Bányászbizottság, röpcédulák libegtek szét a telepen, mintha a fagy hajnalra fehér madarakat vágott volna le a dermedt kocsiútra.

Aztán a Bányászbizottságot is szétugrasztották a csendőrök.

- Nincs róluk semmi hír. Oda vannak a hegyekben - csak ennyit tudott Magosné az uráról. Úgy jött látogatóba, hogy rendet is csinált Tignichnél. Amíg a párnákat püfölte, és az edényeket mosta, a menyé csak ült és sóhajtozott.

- Mi lesz velünk? Istenem, mi lesz velünk...

- Ez a Lizi nem bír magával - mondta Magosné, anélkül hogy megállt volna a munkában. - Mintha az ő bosszantására találták volna ki ezt a nyavalyás háborút. Pedig csak összeszorított foggal lehet élni. De Lizi ezt nem érti.

- Én még fiatal vagyok, és úgy maradtam, mint az ujjam - panaszkolta Lizi. - Apa nélkül nő a gyerek. Negyedik éve, mióta Lacit lecsukták. És mikor lesz ennek vége? Megérjük mi azt...? Magát kiengedték, meg Bársonyt is - nézett Tignichre. - De az uramat kivitték a frontra! Arra jó volt. Laci egy percre se jöhetett haza.

Tignich feljebb húzódkodott a párnán.

- Láthatod, miért engedtek ki. Hogy ne nekik kelljen elkaparni engem. - Ennyi beszédől már elgyengült, lihegett. - De maguk elmehetnének innen. Nyugodtabb helyre, falura. A rokonokhoz. Ott Lizi se félne annyira.

Magosné a fejét csóválta.

- Én mindig itt vártam az uramat. Ha kitétek a telepről, Lacikámmal egy kamrában húztuk meg magunkat.

- Látja, milyen a mama? - csattant fel Lizi. - Pedig ez a francos telep csak a bánatot etette velünk!

Magosné az ágyban fekvő Tignichet nézte.

- Máshol nincs semmi keresnivalónk. És magát se hagyhatjuk itt - tért ki a további vita elől. - Kell valaki, aki gondját viselje. Bársony Pestre ment, hogy felső kapcsolatot keressen. Semmi hír róla. Talán lefoglalták...

Egy hét múlva Magosnét bomba ölte meg. A bányát sűrűn megszórták az ellenséges gépek. Liziról nem jött hír, hol fogadták be a gyerekekkel.

Így maradt Tignich egyedül, de nem maradt feladat nélkül; azt még most is el tudta érni, hogy tudta nélkül egy vagon se gördüljön ki a telepről.

Az állomáson harminc ember dolgozott a rakodásnál. Volt köztük öreg is, fiatal is. Megemelték a behemót ládák egyik sarkát, görgőket csúsztattak alájuk, és elmozdították. A fiatalabbak dühösen nyögtek, egy lila sálás öreg pedig némán dolgozott, csak a szeme lábadt könnybe az erőlködéstől.

A rampa előtt sorakoztak a tehervagonok, a szerelvény mellett csendőrök. Távolság vasúti altisztek ácsorogtak, nem parancsolt rájuk senki, nem jöttek hát közelebb, de elmenni se mertek, nehogy a csendőröknek kelljen előhajkurászni őket a pecsételéshez.

Napok óta vagonírozta, de csak két kocsit lezárt ajtajára ütötték rá a piros pecsétet; a többinek kiszakadt a fenéke, nem bírták a terhelést. A leszerelt Karbid- és Alumínium Gyár berendezését készülték Németországba vinni.

A járművek feldúlták a salakos udvart, a keréknyomokban fekete tócsákká ömlött szét a híg sár.

Autó döbönt be a kapun.

Még csikorogtak a fékek, mikor a sofőr mellől kilépett egy karcsú, felöltös úr: Hauser, a Bányatársaság igazgató főmérnöke. Vele jött Márton főművezető, idősebb, viharkabátos ember. A csendőrök és a munkások a rampára gyűltek. Hauser - vékony bőrkesztyűben - kezelt a csendőrökkel, aztán sorban a munkásokkal is. A lila sálás öreg az alsó karját nyújtotta oda, mert sáros volt a tenyere.

- Megy a munka, emberek?

- Meneget.

- Ki az előmunkás?

- Én vagyok - felelt egy vastag nyakú fiatalember, Sárosi Mátyás. Lábát szétvetette, és kissé dülledt szemével - akár egy bika - feketén nézett a világba. Azonnal meg lehetett bízni benne.

- Ma hány vagonnak szakadt ki a fenéke? - kérdezte Hauser.

- Kettőnek - mondta Sárosi Mátyás.

- Azt mondja, kettőnek? És miért?

- Nem bírják el a súlyt - felelte Sárosi.

Hauser szinte hálásan mosolyodott el, mint egy fiatal apa, aki még örül, ha hibát lel a gyerek beszédjében.

- Amikor hoztuk a gépeket, nem volt semmi baj. Azóta pedig nem lettek nehezebbek. Igaz? Akkor most miért szakad ki minden vagon fenéke?

A csendőrök közelebb léptek, karjukon lógatták a puskát.

- Kimustrált vagonokat kaptunk - mondta nyugodtan a vastag nyakú, fiatal előmunkás. - A jó kocsikkal a németek furikáznak. Ezekben odvas a deszka. Meg lehet nézni.

Hauser nem mozdult, megvárta, amíg Márton főművezető a szerelvény alá bújik, és megdöngeti a kocsik aljzatát.

- Igaz, ami igaz - jött vissza -, nem éppen újak.

- Hová tették a kiszakadt fenékdeszkákat? - kérdezte Hauser.

- Eltűzeltük - felelte az előmunkás, Sárosi Mátyás.

- Kitől kaptak erre utasítást?!

- Hideg van. Pihenőben jólesik melegedni.

És mutatta a hamurakást. Márton főművezető fejét előntötte a vér. A csendőrökre förmedt.

- Miért engedték? Most már az isten se állapítja meg, hogy belefűrészelték ezek, vagy...

- Ugyan! - szólt rá Hauser. - Ne fecsegién, kérem, ostobaságokat. - A munkásokhoz fordult. - Intézkedem az állomásfőnöknél, hogy ezentúl csak jó vagonokat állíttasson ide. Nem lesz okuk panaszra. Megértettük egymást, ugye? Jó munkát, emberek.

Ismét lekezelt mindenkivel. A lila sálas öreg, aki közben zsebkendőjével megtörölte a tenyerét, most már kezet nyújtott a mérnöknek.

- Milyen finom ember - nézett utána. - Kétszer is kezet fogott velünk.

Márton főművezető visszalépett a rakodókhoz. Az arca vértolulásos volt, és nem is rejtegette a dühét. Sárosi Mátyásra meredt.

- Vigyázzatok magatokra! - kiáltotta. - Különben cifra világot láttok! Én már csak kimondom, így egyenesen, hogy értsetek a szóból.

A csendőrök bólogattak.

- Gyerünk - szólt a lila sálas öreg. - Ne lopjuk a napot! Öt perc múlva ismét megreccsent egy vagon. A munkások alig tudtak félreugrálni. A rakomány a széttört fenékdeszkák között a sínekre zuhant.

Éjszakánként már hallani lehetett a front dübörgését. Fények villogtak az ég alján, és a hegyekben bujkálók pufogtatták a németekre: katanaszökevények meg idősebb bányászok, Magos vezetésével, akik tizenkilenc óta féltették az életüket, és néhány kamasz, levante korban levő. Tignich bácsi fia is velük volt, a Gysza.

Az öreg nem ment sehová. Nem mehetett. Legfeljebb vihették volna. Leginkább már csak ágyban feküdt, a homályos konyha sarkában, szürke dunyhák alatt. Köhögni is erőtlen volt. A tüdeje sípolt, és ha felemelte a karját, a tűzhely pirosa átsütött a húsán.

Hogy ez a haldokló árthat valakinek, ezt nem tudták elhinni még a csendőrök se. Az utóbbi hónapban többször felforgatták a lakást, a kicsapott ajtón hideget eresztettek a betegre, kirángatták a szalmazsákot alóla, de nem találtak semmi gyanúsat. Tignichet nem is vitték magukkal. Elvégzi ezt helyettük - gondolták - a halál.

„Azt még szeretném megérni - sóhajtotta az öreg, ha alkonytájt rátört a láz -, hogy ideérnek a mieink...”

Éjszakánként, álmában, egy verőfényes kertben ült, a napsütés a hátában égett, és rajta csak úgy folyt a víz a nagy melegben. A toroka kiszáradt, inni kívánt. Álmodhatnék egy spriccet magamnak - gondolta álmában.

Vakító színekben pompázott az a kert, a fák kinyúltak a felhőig, és borzongató árnyékokot vetettek - de Jojóval, öreg szocdem barátjával éppúgy veszekedtek, akárcsak a valóságban: mint tegnap, meg tíz évvel ezelőtt, meg fiatal korukban.

„Jojó, a mai nehéz időkben már ti is abbahagyhatnátok a népbutítást.”

„Jó, jó, te csak fújd a magadét. Jó, jó! De a szociáldemokrácia a békés fejlődés híve.”

„Olyan sokat fejlődtünk ötven év alatt?”

„Nem megy az olyan könnyen! Jó, jó! Majd az unokáink...”

„Ide figyelj, Jojó. Ami nem megy, azt siettetni kell!”

„Forradalom, mi?” - És Jojó, a szemüveges újságkihordó lobogni kezdett az izgatottságtól. - „Várni kell! Érted? Mindenre várni kell az életben!”

„Mire vársz? Hogy Chorin idejön helyetted újságot árulni?”

„Jó, jó. Te csak beszélsz!”

És ekkor odalépett Gyusza, kicsit megsoványodva, szélmarta arccal, és nevetett.

„Mi az, apám, maguk most is rágják egymást? Soha nem tudnak megegyezni.”

Puska volt nála, rátámaszkodott a csövére, nézte őket, csóválta a fejét, és nevetett.

„Fiam” - mondta neki -, „csak hogy itt vagy! Ezt is megértem?” - És a szemét feszítette a könny.

„Jó, jó” - morogta az újságos -, „mondtam én neked, hogy táncolsz te még a fiad lakodalmán. Az idő mindent meghoz. Csak bízni kell az időben...”

Másnap nem akadt tolatómozdony, amivel mellékvágányra vontassák az összetört vagonokat; a legócskább vicinális is Németország felé szuszogott, hadi szolgálatban. A rakodóknak kellett félretolni a kiszakadt fenekű kocsikat. A nagy hahózás, kiabálás alatt az előmunkás Sárosi Mátyás odaszólt a lila sálas öregnek.

- Hauser rosszul imádkozott. Tegnap óta ez a harmadik roncs kocsi.

- Na, csak várjuk ki a végét.

- Mondani akarok valamit.

- Én is neked - és az öreg lehajtotta a fejét, nem akart a társa szemébe nézni. - Van értelme ennek? Hogy mi itt...

- Hagyja ezt!

- Vagyunk itt többen családosok.

A fiatal előmunkás kinézett a vagon oldala mellett, de csak az előtte görnyedők hátát látta. A csendőrök a rampánál cigarettáztak.

- Ide figyeljen. Ha én elkerülnék innen, érti?! - maga keresse meg a Jojót. És az eligazítja magukat. Na, ennyi az egész.

- Nyomjuk meg, emberek!

Dél körül megjelent Márton főművezető. Teherautóval jött, a sofőr mellől lépett ki az udvar salakjára. Az öv alatt hátrarángatta a felgyűrődött viharkabátot, és a csendőrökkel sustorgott. Aztán odajött a rakodókhoz.

- Megy a munka?

- Meneget - felelte Sárosi Mátyás, az előmunkás. - Sok a rossz kocsi.

Márton húsos képe vörösödni kezdett. Tegnap óta nem borotválkozott, és az őszes borosta most még jobban látszott pirosuló arcán.

- Hány vagon pecsételtetek le eddig? - kérdezte fojtottan, és a fiatal előmunkás vastag nyakát nézte.

- Kettőt pecsételték le.

- Tegnap óta egyet se?

- Sok a rossz kocsi.

A főművezető leszegte a fejét.

- Maguk csak folytassák a munkát, emberek. - A rakodók nem mozdultak. - Te meg gyere velem.

Az autóig kísért Sárosi Mátyást. De amikor az beült a sofőr mellé, Márton helyett egy csendőr ugrott fel a kocsira. A motor felbőgött, és a teherautó széles ívben fordult ki az udvarról.

A munkások nekifeküdtek a következő lánának. A lila sálás öreg arra gondolt, hogy meg kell keresnie Jójót, az újságost. Közben már emelte a terhet, és szeme könnybe lábadt az erőlködéstől.

Alkonyatkor Jójó végigkocogott a telepen. Fura kis emberke volt. Koszlott térdnadrágot hordott, szöges bakancsot, és harisnya helyett - akár a katonák - zöld posztóból lábtkeercset. Madárfeje aszott és vértelen. Drótkeretes pápaszeme mögött varjúszem villogott. Kezében a botja, saját találmány: esernyőből alakította át, a kampótlan végére kerékpárcsengőt szerelt és egy csipeszt. Mert töpörödött kis ember volt, ezért ha magas ablakon vagy kerítés fölött kellett benyújtani a Népszavát, csipeszbe fogta, felemelte, és a háziaknak csak át kellett venni.

Dühödt szociáldemokrata volt, évtizedek óta veszekedtek Tignichhel. De mostanában már csak ő járt az öreghez, egy újságkihordóra talán mégse gyanakszanak.

Aznap este evvel állított be:

- Elvitték az emberedet az állomásról. Jó, jó - mondta gépiesen, szokása szerint. - Most mi lesz Sárosi Mátyás nélkül?

A beteg feltámaszkodott az ágyban, háta mögé gyűrte a párnát.

- Mi van a többiekkel? - kérdezte.

- Nem tudják, mit csináljanak. Munka után nem mertek hazamenni. Jó, jó! Mert eddig nem bántották őket, de hátha most már őket is...?

Tignich félrehajtotta a dunyhát, és sovány lábát lelógatta a földre.

- Add errébb a ruhámat. Segíts!

- Jó, jó. De hiszen lépni se bírsz.

- Szédülök. Fogd meg a derekamat. Felállok. I-így, ni...!

- Mit csinálunk?

- Elmegyek hozzájuk. Ők nem jöhetnek ide. Túl könnyű fogás lenne a csendőröknek.

...Mikor kiléptek a házból, valaki a nyomukba szegődött: Sárosi Fecó volt, Mátyás öccse, aki a nyilasoknak dolgozott.

Hajnalban a fiatal előmunkást, a lila sálas öreget és huszonnyolc társukat a csendőrök gyalog indították útnak a komáromi várbörtön felé. Jojó, és Tignich, a két „tetten ért főkolompos”, a csendőrörsre került: hátha kivallanak még néhány nevet.

A front rövidesen a bánya határába ért. Németek készültek az összecsapásra, abban reménykedtek, hogy egy sikeres ellenlökés még áttörheti a fővárost szorító szovjet gyűrűt.

Egy ködös éjszakán fegyveresek - csendőrök és nyilasok - fogták közre kettejüket: Jojót és Tignichet.

- Hová visznek? - siránkozott Jojó.

- Nem pofázunk! - kiabált a csendőr tizedes. - Aki út közben pofázik, golyót kap.

Minden fegyveres részeg volt, és kábult a fáradságtól. Egy hete nem aludtak.

- Meg kő halni - szólt Tignich

- Nem! - tiltakozott Jojó. - Az állomásra megyünk, visznek a többiek után.

- Nem pofázunk! - kiabált a csendőr tizedes.

- Meg kő halni - mondta újra, utoljára Tignich. És megbékélten lépkedett a sötét utcán.

A telepen túl, a kőbányába vitték őket. A sortűz után Jojó lerogyott, és sikoltozva jajgatott. Közelről kapott még egy golyót.

Tignich mozdulatlanul hevert, és jó meleg járta át a testét. - „A homlokomon - gondolta - nagyon finom ez a hűvös borogatás.” Nem tudta, hogy arccal fekszik a nedves agyagon. „Várj, Gysza, várj csak, felülök az ágyban! Ezt a nyavalyás borogatást vedd le a homlokomról, rácsúszt a szememre. Ne ügyetlenkedj! Hadd vetek rád egy pillantást...”

A kivégzők hányni kezdték rájuk a földet.

2

A bányatelepen egy februári napon, kora reggel maradt abba a lövöldözés.

Az úttest közepén kozák felderítők ügettek, gyanakodva pislogtak ki kucsmáik alól, és a nyeregkápán keresztbe vetett karabélyukat szorongatták. Az utolsó házsor végén lovaik fejét a gyeplőszárral felrántva - hirtelen megfordultak, és szétbomló csapatban vágattak visszafelé, jelteni, hogy nem találtak ellenállásra. Az éjszaka hullott friss havat a robogó paták magasra kavarták, és ebben a hófelhőben a fekete kozákköpenyek, mint alacsonyan csapdosó nagy madarak reppentek menekülően; csak ellenséges helyen ilyen sietős a katona útja.

Pedig a telepiek várták ezt a napot (aki nem, az továbbállt az evakuálás idején). Hónapokon át egymás között arról sugdolóztak, hogyan fogadják majd az oroszokat.

De minden másképp történt, mert több hetes frontállapot szakadt rájuk. A fővárost bekerítő szovjet gyűrű áttörésére SS-hadosztályokat vontak itt össze. A németek az utolsó napokban - mert a hegyeken átkelő ukrán hadsereg lovas csapatai váratlan bekerítéssel fenyegettek - szovjet hadifoglyokat lőtték halomra, tetemük az utcán hevert, temetetlenül. És amikor már sietve ugráltak autóikba a bőrkesztyűs német sofőrök, hogy az egyetlen szabad úton Nyugat felé robogjanak, egy zászlóaljnyi Viking (nem értesülve a rugalmas elszakadásról) szálláshelyén, a Szent Imre elemi iskolában rekedt; ezeket az SS-eket a kozákoknak makacs tűzharcban, egyenként kellett kilődözniük az ablakokból, mert nem adták meg magukat az istennek se!

Mindezek után hiába került elő a kövérkés Noll szaktárs a szakszervezettől három ünneplőbe öltözött, idős bányással, hogy üdvözölje a felszabadítókat; egy fiatal szovjet tiszt az utca közepén fogadta őket, a lemészárolt hadifoglyokra és az elesett kozákokra mutogatott, szederjes arca rángatódzott a dühtől, és franciául hadart. A deszkamellű, vízszemű Kinski bácsi - aki tót volt, és tolmácsnak hozták - elrettenve hallgatta ennek az „ázsiaiának” az idegen beszédét, és társait magával vonszolva elinalt, anélkül hogy a küldöttség megmukkanhatott volna.

Így hát mindenki kussolt a városban, és a függöny mögül lesett csak kifelé.

A szovjet csapatok után a kihalt utcákra kis csoport fegyveres civil vonult be. Nagyobb feltűnést keltettek, mint ha az egész szövetséges haderő végiggrasszált volna a telepen. Az emberek kitódultak a házakból, és körülfogták a partizánokat, mert azok voltak: partizánok, a Bányászbizottság tagjai, akiknek néhány röpcédulázás után menekülniük kellett, aztán a hegyekben csapódtak hozzájuk bujdosók, katonaszökevények is, és így már majdnem egy szakasznyi haderőt képviseltek.

Vezetőjük az öreg Magos.

- A szári hidat mi támadtuk meg. De mi ám! - harsogta a báméskodók felé, és az arcát borító fehér borosta között a szeme szürkés-kék volt, mint jeges tó a téli nádasban. Pedig akkor még nem volt ennyi puskánk, amit itt láttok, azt a némettől szedtük el. Annak már úgyszincs szüksége másra, csak nyúlcipőre, az ám! - hogy Berlinig pucoljon.

Mind többen toporogtak körülöttük. A sokajtós, lapos bányászházakból előbújtak az óvatosak is, és a befagyott kanálisok mentén, a keskeny utcákon újabb és újabb kíváncsiskodók loholtak feléjük; szakadt gumicsizmák és lógó fűzőjú bakancsok, széttaposott félcipők és csattogó klumpák kavarták fel a még érintetlen porhót. Népes gyűrű zárta körül a partizánokat, és a későn jövők tömege fázós türelmetlenséggel várta, hogy a közelükbe kerüljön. A férfiak felfelé rángatták lógó nadrágjukat a panyókára vetett kabátok alatt, az asszonyok fekete nagykendőjüket szorították a mellükre, és a lányok meztelen lábszárát vörösre csípte a fagy, sarkuk piroslott, s ha papucsuk megsüllyedt a hóban, táncolva kapkodták a lábukat.

- Fel is robbantottuk volna a hidat, ha... Fel ám, fel akartuk robbantani - magyarázta teli szájjal Magos -, az erdőből lőttük az őrséget!

Fegyveresei egy csoportban álltak, nem keveredtek el a lakosokkal. Ha kérdeztek tőlük valamit, csak hümmögtek, és fehér párát fújtak maguk elé. Ezért úgy bámultak rájuk, akár a rúgós lóra: aki a közelükbe fért, meglapogatta a hátukat, aztán visszafarolt a többiek közé, és büszkén nézett körül.

- És nemcsak a hidat - hallatszott ki a tömegeből Magos hangja -, egy vonuló német századot is megtámadtunk! Lőttük őket. De lőttük ám...!

Az utca végén, ahol egy kis tér nyílt, ritkább volt a csoportosulás. A legifjabb partizán, Tignich kamasz fia, társaitól elszakadva egyedül állt ott, szemben a Szent Imre iskolával, és kimeredt szemmel nézte a délelőtti csata halottait. A kozákokat már sorba fektették, köpenyükkal takarva le őket, de a németek még szanaszét hevertek. Az emberek észre se vették a hullákat, keresztülléptek rajtuk; de Gyusza az iszonyattól kikerekedett szemmel báméskodott. Előtte kétlépésnyire egy természetes SS feküdt hanyatt, karja szétvetve, lába az iskola oldalán ágaskodott felfelé, ahogy a magasból közvetlenül a fal tövébe esett: úgy tűnt, rögvest feltápáskodik, amint sikerül kikeverődnie ebből a lehetetlen testhelyzetből; csak hát nem volt feje, mert a koponyájára zuhant, és agyveleje a mellére fröccsent, összerondítva vadonatúj prémgalléros egyenruháját.

- A szári hidat majdnem felrobbantottuk! - hallotta oldalról Magos hangját, aki egyre csak ezt ismételte, már ki tudja, hányadszor. - Pedig feszt őrizték a németek.

Gyusza elfordult a halottaktól, és a csoport közepére furakodott, az öreg mellé.

- Hol van apa?

- Majd jön. Ha meghallja, hogy itt vagyunk, majd jön. - Magos ismét a kíváncsiskodók felé fordult. - Egy emberünk otthagya a fogát. Az ám, meglőtték!

Gyusza rángatta az öreg karját.

- Mért nem tudja apa, hogy itt vagyunk?

- Mert nem tudja. Mindent ő se tud, az istenit! - Félretolta a fiút. - És a szári hidat is felrobbantottuk volna, ha... Ha nagyon akarjuk. - Körülnézett a fagyba dermedt arcokon, és Gyuszaról elkapta a pillantását. Nagykabátja zsebében mélyebbre nyomta az öklét. - Nem érünk rá itt parádézni! Meg kell keresnünk a szovjet parancsnokságot. Indulás!

Emberei a hidegtől elgémberedett lábukkal nehezen mozdultak. A tömeg utat nyitott nekik, és ők botorkálva mentek, végig a szűk utcán. A puska lehúzta a fél vállukat. Hátról nézve a csámpás bakancsok és a koszlott bundák kevésbé harciasan mutattak. A bányászok utánuk bámultak s visszafutottak a házakba.

Aztán már csak a kémények jelezték, hogy a telepen befejeződött a háború: vastagon dőlt a füst, mindenfelé fűtöttek és főztek, közönséges hétköznapi módon.

A szovjet járőrök oldalán feltűnt egy-egy civil ruhás partizán: a karjukra visszájára fordított, vörös LÉGŐ-karszalagot húztak, hirtelenjében nem találtak más jelzést.

Egyik-másik kozáknak eszébe jutott, hogy mégiscsak egy elfoglalt ellenséges városban van. A Lieber vendéglő pincéjében kiverték az ötvenhektós hordó oldalát, sapkával meregették a bort, és bokáig tocsogtak benne. Rekedtes éneklés zengette a környéket, nők kezdtek sikoltozni, és futólépésben érkezett a katonai járőr, a levegőbe lőtt, s fél tucat részeget bekísért a parancsnokságra.

Különben nyugalomban telt el a nap, a távolodó front bőfögő ágyúzása mind messzebről hallatszott.

Gyusza hiába futott haza, a hegyoldalba kapaszkodó kis kőházba; az apját napokkal előbb elhurcolták, csak ennyit tudott meg.

Mikor a szállingózó hóesésben lapátokkal és csákányokkal felszerelve a kőbányához vonultak ki a karszalagosok, szóltanul rakodtak le, mert sejtették, hogy a nyomtalapul eltűnteket jobb lenne meg se találni... A közeli Mésztelep lakói körülöttük tébláboltak, és rémüldözve - de

fontoskodva is - ide-oda futkostak a kőfejtések mély öbleiben, mert ők állítólag pontosan hallották, hogy az utolsó héten hol folytak a kivégzések, igaz, mindegyikük más helyre mutatott, hogy ott kellene kezdeni az ásást. De hamar nyomra akadtak. Néhány félrevezető kórakás után alig kaparták el az egyik halomról a havat, máris megpillantották az áldozatokat. Az egymásra hányt és összefagyott tetemeket alig tudták szétfeszíteni.

Tignichet, Gysza apját, a legfelül fekvők között találták meg. A szinte test nélküli, sovány férfi vékony madárnyaka, alaktalanul nagy csuklója mutatta, hogy elsiették halálát: a tüdőbaj is végzett volna vele hamarosan.

Magos magához ölelte Gyszát.

- Ne sírj - mondta a fiúnak, aki nem sírt, csak remegő szájjal és kikerekedett szemmel meredt maga elé. - Megfizetünk a disznóknak. Ha én mondom, elhiheted: mindenért megfizetünk! Az én feleségem is meghalt, fiamat a frontra hurcolták, az unokám meg isten tudja, hol hanyódik.

A téli ég, mint a kovácsolt vas, olyan szürke volt felettük.

Délben ennivalót és forró csáját küldtek a katonai konyháról, és Kinski bácsi, a tolmács, hozta a városparancsnok üzenetét: katonai temetést rendez az áldozatoknak. Ezért a Bányász-bizottság vezetője azonnal jelentkezzen nála; Piricz letette a lapátot, a puskája után nyúlt.

Magosnak nem tetszett, hogy nem őt hívatják.

- Mit katuskodik ez a szovjet elvtársak körül? - morgott az ártatlanul kék szemű Kinskire. - Eddig csak ült a segge lyukán, most meg ő parancsol abban, ki menjen tárgyalni?

De hiába háborgott, mert a Bányászbizottság vezetője, legalábbis forma szerint, Piricz volt, egy macskaarcú fiatal legény; novemberben őt választották ki maguk közül, hiszen Tignichen vagy más ismert mozgalmi emberen a csendőrség rajta tartotta a szemét.

A szovjet parancsnokság az úri kaszinóban székelt. Ez a tornyocskákkal és magyaros fafaragásokkal díszes emeletes székház a tisztviselőtelepen állt. Parkjában, a deres tuják között, tankok és teherautók parkíroztak, az ezüstfenyők csúcsaira pedig a híradósok feszítették ki drójtjaikat. A vasrácsos kerítés mentén lőszeresládákat halmoztak fel, és hátul, a teniszpályán, szabad ég alatt őrizték az elszállításra váró hadifoglyokat.

Estére a Kaszinóba vonultak be Magosék is. Alig fűjták ki magukat, épp csak bekanalazták az alagsorban a vacsorát, és elszívták a mahorkát, máris gyülekezőre szólították őket.

A legtágasabb helyiség, az aranycirádákkal teleszórt falú bálterem műmárvány oszlopai között, az üveg rózsaszirmokba rejtett villanykörtek színes fényében álldogáltak. Átázott ruhájuk savanykás szagot árasztott, a bakancsokról hólé olvadt le a parkettre. Talán a megilletődéstől - hiszen eddig a lábukat se teheték be ide -, talán az egész napi gyászos munkától szótlanok voltak. Beviharzott egy fiatal segédtsízt, és fontoskodva négyszögbe sorakoztatta a zavartan csoszogó embereket.

A tapétás oldalajtón lépett be a városparancsnok, mögötte Piricz és Kinski, a tolmács, meg még néhány tiszt. Odavonultak az egység elé, a parancsnok - egy rózsaszínűre kiborotvált arcú, vadonatúj egyenruhában feszítő, tokás őrnagy - lány orosz kiejtéssel beszélni kezdett. Megköszönte eddigi munkájukat, s kérte, hogy továbbra is segítsék a hadsereget a rendfenntartásban; amíg Kinski bácsi hadrálva fordított, Magos rebbenéstelen, szürke szemmel nézte őket.

Ezután Piricz, a Bányászbizottság macskaképű, fiatal vezetője bemutatta társait. A parancsnok sorban kezelt velük, aztán arról beszélt, hogy be kell indítani a bányákat, ez a legfontosabb feladat, és hogy a volt partizánokból rendőrséget állítanak fel, Piricz lesz a vezetője. Amikor Kurucz - ez a magasra nőtt fiatalember, aki eddig hajlottan álldogált - közbeszólt, hogy kommunista pártot kellene szervezni, az őrnagy kapott az ajánlkozásra, és megbízta őt, hogy kezdje összeírni a jelentkezőket.

Magos mindvégig szótlan maradt. Reggel még az ő vezetésével vonultak be a városba, és erről itt szó se esett.

Amikor szétoszlottak, elsőként ment ki a teremből, vissza se nézett.

- Mit akarnak ezek? - kérdezte a homályos folyosón Kuruczról; de a hosszú fiatalember, akit túl izgatottá tett a kapott feladat, csak rábámult az öregre, aki sustorgott tovább.

- Folyton a munkáról beszélt. Mint egy felvigyázó. A rend fenntartása - utánozta - a legfontosabb! De mikor fizetünk meg nekik?

- Kiknek? - húzta fel a vállát Kurucz.

- Hát az uraknak! Lesz még egyszer prolidiki, ezt mondogattuk huszonöt évig. Hát lesz, vagy nem- lesz?!

Az alagsorban, a biliárdszobában szállásolták el őket. Éjszaka szolgálatba kellett menniük a katonai járőrökkel, ezért mindenki igyekezett szundítani egyet.

Csak Magos ódöngött a kiürült épület hideg folyosóján. Huszonöt évig várta a napot - és máris vége mindennek? Bezárták ebbe a francos épületbe. És bezárták valami új fegyelembe. Feküdjön le, amikor majd szétrobban...?

Kinskibe botlott bele, aki a városparancsnokot kereste, mert egy munkás jött bejelenteni, hogy Hauser, a telep hírhedt főmérnöke a németek gyors visszavonulása miatt nem tudott elmenekülni, és a Mészüzem udvarán egy óvópincében bujkál.

- Ne szólj senkinek - mordult rá Magos. - Elintézem a dolgot.

Gyorsan visszasietett az alagsorba, hogy az első járőrrel szolgálatba indulhasson. A többiek már aludtak, pállott éjszakai levegő terjengett az alacsony helyiségben. Gyusza egy durva katonapokróc alatt összegömbölyödve nyöszörgött álmában. Magost a düh és a szánalom fojtogatta, amíg magához kapta a fegyverét.

A sötét város kihalt utcáin a két szovjet katonát, járőrtársait, a Mészüzem felé irányította. Az udvaron hagyta őket, és egyedül ment be az óvóhely vasajtáján. A lépcső tompán kongott lefelé topogó bakancsa alatt.

Később egy lövés csattant.

A két katona rohant az öreg után. Lent az óvópincében, a betonfalú zugban, mécses égett. Félrerúgott paplan virított a vaságyon. Hauser, a volt főmérnök, a cementpadlón feküdt. Amikor álmából felriasztották, csak a prémes lengyelbundát dobhatta a vállára, mert az ott hevert mellette.

A katonák nem értették, mi történt. Magos nem tudott beszélni velük, meg se próbált magyarázkodni. Puskáját a vállára dobta, és intett: mehetünk!

...Másnap az egész város erről beszélt. Az oroszok kiirtanak minket! - mondták az urak. Az orvosok megszöktek a kórházból. A mérnökök elbújtak, amikor behívták őket a szovjet parancsnokságra, állítólag a bánya megindítása ügyében. A két gyógyszerész kisasszony valami gyorsan öló mérget szeretett volna találni a patika kiürült raktárában.

Öreg Magost a szovjet városparancsnok letartóztatta.

3

A konyhában hárman voltak.

Lizi a kijárat ajtójánál álldogált, mert odakint a napsütésben, szikrázott a havas udvar, az üvegen sárgán ömlött be a fény, és ő úgy tett, mintha süttetné magát a téli nappal.

Dzsudi a tűzhely mellett a fáskosárban ült. A lábát kilógatta a kosárból, fejét a magasra húzott két térde közé szorította, és komolyan nézett.

Anya és fia Makszimot figyelte, Lizi bujkáló jókedvvel, Dzsudi némi rosszállással. A tizedes a konyhaszekrényénél tett-vett teljes menetfelszerelésben: köpenyben, hátizsákkal, az övén pisztollyal, törrel, kulaccsal, egy furcsa bőrtokkal és más felesleges fityegőkkel. Sisakja az asztalon billegett, szájával fölfelé, ahogy az előbb odadobta. Ő pedig elmerülten dolgozott.

- Hetem - számolta és oldalt pillantott, hogy nézik-e, aztán mondta tovább németül, oroszul, ahogy tudta: - dvinacity, fünf und cváncig, kharminc. Konyec. Keszenem.

Egy öblös zacskóba tenyérnyi nagyra süttött húsos tésztát rakott; sokat, egész tálnyit készítettett Lizivel, ez volt a napi adagja.

- Makszim puff-puff vojna... Germán kaput, hurrá!

Aztán:

- Gnédige Frau... Vino, vino! Kaptén...

Lizi tréfásan megfenyegette, hogy tudja, nem a kapitánynak kell a bor! - és a hokedli alá mutatott. Ott guggolt a demizson. Makszim telebugyogtatta a kulacsát, és gondosan felakasztotta az övére. Kiegyenesedett, és a nehéz munka után felsóhajtott. Mikor észrevette, hogy nevetik, gondterhelt képet vágott, és még nagyobbat sóhajtott, szinte nyögött.

- Te boroshordó - támadt rá Lizi -, szeszmérgezésben fogsz meghalni, nem golyótól!

Makszim vihogva legyintett, mint aki érti a szidást. Megrázta fekete, zsíros csigákba göndörödő haját, és a hátsó szoba ajtajához óvakodott. Komolyra igazította a vonásait és benyitott.

A kapitányt a konyhából nem lehetett látni. Biztosan az ablak előtt ült, az asztalnál, térképei fölött. Ha nem aludt, mindig ott ült. Makszim a küszöbről beszélt befelé, hogy nem tudnak indulni, rossz az autó, javítják, és elmentek hátslovakért. A konyhában lévők, noha egy szót sem értettek, tudták, mit mond, mert Makszim csak törte az orosz - örménynek, grúznak, vagy isten tudja, minek született, és kézzel-lábbal magyarázott. A kapitány odabent mondott valamit kurtán, éles hangsúllyal, mert ha megzavarták, úgy beszélt, mintha ostort pattogtatna. Makszim bólított, és behúzta az ajtót. Leült a tűzhely mellé, elégedetten szuszogott. Ő nem nagyon törte magát a háború után.

- Ráérsz? - kérdezte tőle Lizi.

- Was? Ra-ersz...?

- Azt kérdeztem, hogy: ráérsz? Akkor hozom a levelet.

- Lé-vé-lét? - próbálgatta a szót a tizedes.

- Azt hát, a levelet! Amit nem tudok elolvasni.

Két napja messziről gurgulázott az ágyúzás.

De a civilek az ajtócsapódásra is összerendeztek, mert látták a visszavonuló német erőket, és félve várták, hogy mikor kezdődik meg a rettenetes ellentámadás.

„Kő kövön nem marad” - mondta Frech úr.

Már sokat gondolkozott Dzsudi, hogy is van ez: egyik kő a másik kövön nem marad meg? Nem baj, fő, hogy a házakat ne bántsák.

Frech úr azt is mondta:

„Mi lesz itt, kérem, micsoda konjunktúra! Mindent porrá lőnek! Mindent! ”

Kőműves-vállalkozó volt, ott lakott az utca végiben, egy maga építette házban. Most ugyan idehúzódott a feleségével meg a kislányával. „Maga miatt tesszük csak - mondta Lizinek -, magányos asszony nem maradhat egyedül ilyen bolond világban”. - Mert úgy gondolta, Moszkvában biztosan tudják, hogy Dzsudi apja kommunista - jó ideje elvitték, hírt se hallani róla -, és megmondják a katonáknak, hogy ne bántsák a családját.

- Dzsudi, nem tudod, hol van a levél?

- Nincs a...?

- Elhoztuk mi azt egyáltalában? - aggodalmaskodott Lizi.

Dzsudi tudta, hogy milyen levélről van szó, de hogy elhozták-e a lebombázott régi lakásból, arra nem emlékezett. Lusta volt gondolkodni. Ült a fűszékben a homályos konyha mélyén, hátában a tűzhely melegével, amely bekúszott az inge alá, s a hátgerincére tapadt, mintha hátulról átölelné, és húzza, húzza lefelé, hogy a legszívesebben elfeküdt volna...

Anyja a fiókban matatott.

- Csak nem vészelt el az a bűdös levél?

Persze azt se lehetett volna csodálni. Rommá lett a régi lakás, nagymama meghalt, és azóta sokfelé hányódtak, míg itt megbújhattak, ennek a háznak a házmesteri lakásában, ahonnan a lakók Németországba menekültek.

A Turul utcának ez a felső vége villasor. Zöldre festett drótkerítések, kovácsoltvas kapuk, előkertek bukszusbokrokkal, az utcán kövezett járda; a bánya főtisztjei laktak itt.

A vizenyős talajon - valamikor árterület lehetett - magas földszinttel épült a villa; a tulajdonképpeni földszint inkább alagsor volt, a házat tartó betoncölöpök közé épített házmesterlakással, mosókonyhával és garázzsal. A konyhából az udvarra lehetett látni, ahol nyáron a vörös salak úgy izzott, mintha parázs lenne, de most mindent lucskosra taposott hó borított, piszkos olajfoltokkal, mert itt tankoltak a katonai autók. A két csöppnyi szobából végig lehetett nézni az előkerten, a gruppok dimb-dombjain, a fehér hóköpenyes bokrokon, ki az utcáig, ahol karsú csövű ágyúk sorakoztak, bőfűgő vontatók után kötve.

A felső traktus üres volt. A szárnyas, betört üvegű ajtókat éjjel csapkodta a szél, és a csörömpölésre mindig felriadtak. Lizi szorongva szipogott, és a szomszéd szobából áthallatszott a szovjet katonák dörögő szitkozódása. Amióta ideért a front, és feltörték a zárat, Dzsudi többször fellopózott a mérnökék üres lakásába, és bámészkodott. A sarokba tolt bútorok, a

sértődött csend, a hófoltos parkett, a leszakadt redőnyű üres ablakok: mindez olyan érdekes és titokzatos.

- Ne menj fel! - mondta az anyja. - Még visszajöhetnek az urak, és isten tudja, mit fognak ránk!

De Dzsudi látta, hogy Frech úr is felment a lakásba, megtapogatta a fotelek mintás bársonyhuzatát, mohó szemmel felmért mindent. Máskor meg a politúros tálalószekrény tetején dohányt vágott egy nagy késsel. Mert már egész bátran gagyog az oroszokkal is, téglavörösre fűtt kőművesarca bíborosan ragyog pálinkázás közben, sőt még csal is a kártyánál. Ezt meg kéne mondani Makszimnak - gondolta Dzsudi a fáskosárban mélázva -, meg kéne mondani! De álmos volt. Az este sokáig fent voltak, mert a katonák átjöttek az ő szobájukba, lármáztak, énekeltek, kártyáztak, ittak; és most a melegben, a ringató semmittevésben Dzsudi elbóbiskolt.

Rövid hörrenésre riadt fel. Azt hitte, lőnek. Megijedt, mert közletről hallatszott. De csak a szerelők kínozták az udvaron a parancsnoki autót, amire Makszimék vártak.

Lizi azt mondta:

- Megvan!

A tizedes érdeklődve nézte az asszony száját, mintha arról akarná leolvasni az idegen szó jelentését.

- A levél - mondta Lizi, és meglóbálta a levelet.

Kinyílt az első szoba ajtaja, és Frech úr nézett ki. A felesége utánaszólt:

- Fránci, miért kell neked mászkálni?

- Eh - mormogta a kőművesmester, és papucsával csoszogva elindult. Két lépés után megtorpant, és Makszimra bámult. Csak most vette észre a katonát. Zavartan az oldalához kapott, és meggörnyedt.

-Ajaj - nyögte -, a lábam... Érted? A lábam! Alig húzom. Látod?

Erősen sántikálva vonult tovább, mert amióta az oroszok bejöttek, hirtelen megsántult.

Makszim vigyorgott, és Lizire kacsintott.

- Min nevetnek?

- Átlát ez magán, Frech úr.

- Csöndesen, megérti!

- Nohiszen! Jókor kezd titokzatoskodni. Az este orosz táncot járt.

- Ojé! A feleségem is mondja. Nem hittem el neki. Az az átkozott pálinka, amit ezek hoztak... Most is azt nyögöm. Hajnal óta ki-be, ki-be. Mit gondol, kimerészkedhetek? Nagyon tele van velük az udvar. Nem fognak velem - nem fognak elkapni...?!

- Ugyan!

- Nem akarok málinki robotra menni.

Most már tényleg nem történt semmi, még a tűz se akart lángolni, mert a téli nap besütött a kéménybe, és Dzsudit már-már elnyomta az álom.

Be kellene menni a kapitányhoz! - ötlött fel benne a gondolat, de csak egy pillanatra, ahogy a víz sodorta tárgy bukkán felszínre, és máris alásüllyed. Délutánonként bement a tiszthez, megállt az asztal előtt, és nézte őt. Az anyja eleinte utánaóvakodott, de a kapitány intett, hogy a gyerek maradhat, nem zavarja. Nem beszélgettek. Soha egy szót se. De ha a tiszt rápillantott, a szeme olyan puhán szürke színű volt, mint a veréb hasalja tollazata. Az anyja mondta - ő nem emlékszik rá -, hogy apának ugyanilyen szeme van.

A kapitány - akiről különben nem is tudták, hogy mi a rangja, és arany váll-lapján miféle csillag ül, de akit mégis mindenki kapitányként emlegetett - Dzsudiban mindig valami ijedt örömet lobbantott fel, ha meglátta. Mikor először jött be a házba, egy dudáló, viharos éjszakán, és Lizi csak nagy-nagy ijedelmek között, a katonák hosszas dörömbölése után mert ajtót nyitni, a kapitány hosszú, szürke sálját lecsavarta magáról, és Dzsudi nyakára tekerte. Ő rettenetesen megijedt, és sikoltani akart, mert azt hitte, hogy megfojtják, megdermedt kezé-lába, és hang se jött ki a torkán. De aztán felpillantott a tisztre, aki fáradt mosollyal nézett le rá, és vízcseppé olvadt hópelyhek rezegtek a szempilláján. A sál végét tartó keze vörösre volt fagyva, és a körömágy egészen kékre.

Nagyon hallgatag ember volt. A szobából, amit lefoglalt, alig mozdult ki. Így hát, ha látni akarta, Dzsudi időnként belopakodott hozzá. Odaült az asztal mellé, és nézte őt hallgatagon. A tiszt a petróleumlámpa bágyadt fényénél üldögélt, háta mögött a falon hatalmas árnyéka, előtte szakadozott térképei. A levegőben sült krumpli illata szállongott, összekeveredve a katonaruhák csípős szagával. Csend volt, csak messze bőfögtek az ágyúk. A ház ilyenkor a béke szigete: odaát teát ittak a katonák, és énekeltek, Makszim kártyázott Frech úrral, aki csalt, és áthallatszott a veszekedésük.

Dzsudi valami rejtélyes biztonsággal tudta, hogy a kapitányt régóta ismeri. Töprengett is, hogy honnan. Nagyon hasonlított a Lechner és Tsa vegyes-nagykereskedő cég raktárosához. Az is magas, szőke, lányosan fehér arcú, de széles állkapcsú ember volt. Hallgatott, mint a hal, és ha Dzsudi felkapaszkodott hozzá az árut szállító egyfogatúra, egy szó nélkül kocsikáztak, noha nagyon jó barátságban. De hát a Frédi mégse lehetett máról holnapra szovjet kapitány, és vele csak megismernék egymást... Különben is a kapitány orosz volt, ez már biztosnak látszott: tegnap este bejött az iszogató katonákhoz, koccintott velük, és amikor már a jókedv és a pálinkaszag sűrűvé tette a levegőt, s valaki nyekergetni kezdte a gombos-billentős harmonikát, a kapitány felugrott, derékra csapta a kezét, és járni kezdte a guggolást. Addig táncolt, amíg a rongyszőnyegeteket egyetlen gombóccá gyúrta. Aztán mindenki kifáradt, és csak szuszogtak, a kapitány pedig mesélt. Nagyon lassan, tagoltan beszélt, és a kezével utánaépítette a dolgokat a szavaknak, hogy ők is megértsék. A szeme most kékes volt, mint egy csepp kékítőtől megszínesedett víz, és olyan ellágyulva meredt maga elé, hogy tudni lehetett: látja is mindazt, amit elmond. Így aztán Dzsudi is érezte a víz szagát, a Volgáét, ami szélesen hömpölyög, a szélén vízimalom zakatol, csöndesen csobbannak a kerekek a surrogó hullámokban; ebben a malomban dolgozik a kapitány. Itt tanult fegyverrel bánni, mert a közeli nádasban millió vadkacsa tanyázik, esténként csak ki kell ülni a vízpartra, és pufogatni a levegőbe. De most mindez: a folyó, a malom, a nádas az elszaporodó vízimadarakkal messze van, talán soha viszont nem látható messzeségben...

Amíg Dzsudi merengett, Makszim és Lizi halkan beszélgettek. Az asszony - noha ezt nem ismerte volna el - kivirult, mióta szigorú anyósát eltemette, és az öreg Magos is, ki tudja, hol bujkál. A férjét évek óta nem látta, ez a bohókás Makszim épp kapóra jött. Alig tudta fékezni magát, hogy Dzsudi szeme láttára ne törleszkedjen hozzá. Állandó beszédtemájuk volt - mert talán sose értették meg egymást - a nagyapa testvére, aki az első világháborúban orosz fogságba esett, megnősült odakint, fia született, aztán eltűnt a polgárháborúban mint vöröskatona. A

levél, amit egy évtizede őriznek, és amit soha nem tudtak tisztességesen elolvasni, az özvegytől jött.

- Bo-risz - betűzte a tizedes.

- A fiúcskát hívják így - magyarázta Lizi, és igyekezetében szemével majd elnyelte a katonát.

- Á, kaptén, kaptén - nevetett Makszim; úgy látszik, a kapitányt is Borisznak hívták.

Dzsudi álmosan figyelt.

- Orjol - birkózott a levéllel a katona.

Orjoli kerületben lakott az özvegy. Egy molnár szolgálója volt, ott találkozott a magyar hadifogollyal.

Makszim bólogatott:

- Orjol, Orjol... Kaptén - és mutatta, hogy ott lakik a kapitány is.

- Szuva-rov - fejtett meg egy újabb szót. Megvakarta a fejét, összecsucsörítette a száját, és nagyon okosan nézett maga elé.

- Kaptén - mondta magyarázólag, és megint a szoba felé is intett. Lizi megrázta a fejét, hogy nem érti.

- Ká-det! - mondta a tizedes ragyogva, és mutatta, hogy bajusztalan fiatal emberek egyenruhában tanulnak: tisztiiskolások. - Kaptén - bizonygatta még egyszer, hogy biztos Borisz is szuvarovista volt, mint a kapitány.

- Kaptén?!

Dzsudi hirtelen felült a fáskosárban, és csodálkozva nézett szét.

Az ajtó üvegén sárgán ömlött be a fény, a konyha félhomályos sarkában ült Makszim a levéllel, mellette az anyja kételkedő-kíváncsian, furcsán piros nyakkal.

Istenem, ezek még nem tudják! Nem értik! Nem jöttek rá!

Dzsudiban olyan élesen és váratlanul villant fel a gondolat, hogy érezte: megtelik belülről fényességgel, akárha lámpák gyulladtak volna az agyában.

„Kaptén” - duruzsolt benne a szó, kapitány, akihez hasonlítja Makszim azt a másik tisztet, az ismeretlent, és aki nem más, de ugyanaz, mint akivel hasonlítgatják...

De erre csak ő jött rá. Kiabálni szeretett volna és ugrálni!

- Dzsudi, ne recsegtesd a kosarat. Beszélgetünk, nem látod? - szólt rá az anyja, és égő arccal közelebb bújta a katonához.

Dzsudi nem értette, mit mondanak, értelmetlenül bámult rájuk, nem tudott szólni se, mert izgalomban nem talált szavakat, és annyira feszítette valami belülről, hogy az már majdnem kibírhatatlan, és mégis nagyon jó volt, és minden, minden csodálatos volt...

Úgy érezte, mintha most is ott állna a kapitány asztala mellett, szerényen, hallgatagon, csak belül lobogó izgalommal, és nézné, amint az a térképek fölé hajol, előrebukó homloka fölött szétnyílik a lazán hulló haj, hogy egész a fehér fejbőrig megvilágítja őt a lámpafény, és ő most belát a koponyába is, a csontkupola alá, s az emlékek között - a Volga, a nádas, a malom meg a vadkacsák társaságában -, a gondolatok között ott van ő is, Dzsudi! Kezet nyújtanak egymásnak; nem kézfogásra, mert ő még kisgyerek, hanem ahogy apa nyújtotta a kezét: „No, gyere, Dzsudi.” „Tetszik tudni a nevemet is?” „Hát persze.” „Hová megyünk?” „Haza, énhöz-

zám.” „Miért?” „Én leszek az apád.” „És visszük anyát is?” „Visszük, persze hogy visszük! Szegény, ő se maradhat itt egyedül...”

Odakint lódobogás hangzott. Megérkezett a kapitány hátsólova. Mennek a frontra.

Dzsudi kiugrott a kosárból, és ide-oda szaladt. Most mit tegyen?

- Mi van veled? - kérdezte az anyja, és gyanakodva nézte fia könnyes szemét, lángoló arcát. Mire jött ez rá?

Makszim feltápászkodott és nyögött. Megrázta hátán a zsákot, hogy csak úgy csörömpölt a sok cipelni való holmi.

Jött a kapitány, asztrakán bundában, és a göndör tizedes kinyitotta előtte az ajtót.

Dzsudi utánuk rohant az udvarra.

A fény arcul csapta. A napsütésben fájó élességgel vakított az udvar, mintha ezüstből kovácsolták a bukszusbokrokat, és üvegből öntötték volna a jégcsapokat. Az ég kék volt, tiszta kék, de a hidegben csikorgott a hó lépteik alatt.

Lizi a konyhából nézte a katonákat. Az üveghez nyomta homlokát, és lesett kifelé.

A hóba süppedt, bedöglött autó körül felegyenesedtek a szerelők. A parancsnokra néztek, és ők is elfeledkeztek a hidegről; kesztyűtlen kezükhöz hozzáragadt a jeges szerszám, de csak álltak mozdulatlanul.

Az ideges lábú lovon olyan gyönyörű volt a kapitány, hogy Dzsudi nem bírta magával, oda-futott, és rajongó pillantással nézett fel rá. A kapitány mosolygott. Nem szóltak egymáshoz. Főlöszleges lett volna. Dzsudi is tudta a titkot, amiről azt gondolta, hogy a kapitány már régóta tudja...

Egész délután, sötétedésig a kályha melletti homályos kuckóban gubbasztott, mert valami sejtelem kavargott benne, és az izgalomtól - melyet a titok okozott - se végiggondolni, se másoknak elmondani nem tudta azt. Fantáziája nekilódult, és a gyermeklélek, mely közel van még a kimondhatatlanhoz, a csak megérezhetőhöz, azt súgta neki, hogy: igen, ő az!

A Frech lány alkonyatkor odalopakodott hozzá, és nyafogva súgta:

- Gyere játszani.

- Nem.

- Gyere!

- Nem!

- Utálatos.

- Hagyj

- Gyere. Megmutatom a combomat...

Erre ő felugrott, kiabálni kezdett, és belecsapott a kislány arcába.

- Mi van veled? - kérdezte az anyja szigorúan.

Már aludt egyet, és az ágyból mászott ki, magára terítve az anyja kendőjét, amikor késő éjszaka zajt hallott a konyhából és izgatott beszédet.

Lizi sápadtan állt a kredencnél.

Frech úr az orrát nyomogatta és szortyogott. Igyekezett fájdalmas arcot vágni.

- Hajaj, hajaj... Katonasors.

Makszim egy széken ült, teljes menetfelszerelésben: köpenyben, hátizsákkal, az övéen pisztollyal, törrel, kulaccsal, egy furcsa bőrtokkal és más felesleges fityegőkkel. Sisakja a földön billegett, szájával fölfelé, ahogy az előbb odadobta. Ő maga halkan nyöszörgött, és túlzóan színésziess mozdulattal göndör hajába túrt. Arcát durcásan felfújta: vörös volt a képe, mint a főtt cékla, hogy azon akár mosolyogni is lehetett volna. De a szeméből könny folyt, valódi könny, végigcsorgott az arcán, és az álláról az ölébe, a durva katonaköpenyre csöpögött.

Lába előtt, a földön, egy asztrakán bunda hevert kiterítve, a bélésén fagyott, fekete vérrel. Lizi Makszimhoz lépett, és hasához húzta göndör fejét.

Dzsudi nézte őket, aztán kiment a konyhából. Nem vették észre.

Meztelen lábszárral topogott az udvaron, kóválygott ide-oda.

Éles volt a hideg, az égen csillagok ragyogtak.

Az autó, amit egész nap hiába piszkáltak a szerelők, mint hatalmas házőrző kutya lapult a sötétben. Ahogy hozzáért, a fagyos fémtest égetett.

Most már nincs titok - gondolta -, semmi sincs.

És felsírt.

Később az anyja kifutott érte, és félig fagyottan vitte be a melegre.

4

Amikor a volt csendőrségi fogdából az első kihallgatásra átvezették öreg Magost az irodába, alig lépte át a küszöböt, rátámadt Kinskire, mielőtt az megmukkanhatott volna.

- Meddig tartanak még bezárva, hallja?

- Üljön le - pillogott a tolmács, és nagy bakancsait maga alá húzva, megkapaszkodott az asztalban.

- Mi dolog ez? Azt mondja meg nekem! - a kopár helyiségben a sárga íróasztal, a szürke olajfestékkel embermagasságig befestett fal undorítóan ismerős látvány, és ettől az öreg még dühösebb lett. - Miért vagyok én itt, ebben a rohadt irodában? Ezután is így lesz, örökkig így lesz, hogy előállítanak ide engem? Csak a csendőr helyett maguk ülnek az asztalnál?!

Kinski a keskenyre fagyott, fehér borostás arcot nézte, és a szemét, a dühödten villogó szemét, aztán hogy ne lássa, oldalra fordult, ahol az íróasztal mellett egy szovjet katona ült.

- Ez az elvtárs valami kihallgatós tiszt, azt mondja - mutatott a fiatal tisztre, aki kifejezéstelen arccal hallgatta az idegen beszédet, s fényes csizmája, ránctalan egyenruhája, keresztbe vetett combján nyugtatott fehér keze, egész magatartása hivatalos jellegű volt, és volt valami fenyegető ebben a hivatali nyugalomban. - Szerencséjére nem érti, amit maga mond. De nekem mindent pontosan le kell fordítanom! A Hauser főmérnök ügyében hallgatjuk ki.

Magos közelébb lépett, viseltes nagykabátja zsebébe mélyesztve az öklét.

- Nincs arról mit beszélni.

- De bizony hogy van - lett nagy hangja Kinskinek. - Tudja, mekkora kravál volt az urak között? Az oroszok kiirtanak minket, azt mondták. És elbújtak, meg elszökdöstek, még az orvosok is! Ez mind maga miatt volt.

Magos nem tudott, nem is akart uralkodni magán, a hangját elfojtotta az indulat, és a fületlen irodában fehéren gomolygott a lehelete.

- Az úristenit a rohadt világnak! Ezért ülök itt? Az urak miatt? Ha előbb megkérdeznék...

- Volt más dolgunk is - fontoskodott Kinski -, enni kell adni a városnak, meg kell indítani a munkát. A németek berobbantották az aknákat, új fúrást kezdünk.

Magos kirántotta zsebéből a kezét.

- És ki fogja azt elintézni, ha én itt ülök?

Erre az önbizalomra már mérges lett Kinski is, de azért ügyelt rá, hogy a kihallgatás hivatalosan folyjon.

- Maga le van tartóztatva - mondta nagy bátran.

- Engedjenek el. Ezt mondja meg az elvtársnak! Vagy kettéhasítom magát, vén totyakos!

- Üljön le. Én most hivatalos tolmács vagyok. És maga le van tartóztatva, érti?!

- A francba ezzel a cirkusszal! Engedjenek ki. Én voltam az, aki fel akarta robbantani a szári hidat, ezt mondja meg neki!

- Magát a Hauser-ügyben kihallgatjuk, értse meg.

- Tudom én, kinek a munkája ez - fújta Magos, és gyűlölködve bámult Kinskire. - Csak tudnék a szovjet elvtárrsal beszélni, megmondanám az igazat!

- Nem is kell mást mondani, csak az igazat. Hogyan történt a dolog?

- Látom, hogy valaki itt ellenem dolgozik. Azért nem engednek ki! Senkivel se engednek szót váltani. Követelem, hogy hozasson igazi tolmácsot! Beszélni akarok a szovjet elvtárrsal. Engem itten megvádolnak, őt meg félrevezetik. Ezt fordítsa le neki!

Kinski egy ideges mozdulattal hátralökte a homlokára csúszó bárányszőrös sapkáját.

- Hallgasson ide, jó ember! - hajolt előre ültében. Én csak a javát akarom. Amikor tegnap ez a kihallgatással megbízott tiszt ideérkezett, kijelentette, hogy maga anarchizmust csinált. És a terroristákat ki kell végezni! A városparancsnok csak a maga embereinek a kérésére rendelte el a kihallgatást, meg aztán Piricz, a rendőrparancsnok, ő is védte magát, hogy talán jót akart. Hát így állunk!

Magos egyre nézett rá, a szája mozgott, de hang nem jött ki a torkán.

- Frontállapot van - magyarázkodott Kinski, majdnem ijedten. - A rendbontókra a haditörvények vonatkoznak, ezt meg kell értenie. Örüljön, hogy mindent megmagyarázhat.

De Magos hallgatott, és száját annyira összeszorította, hogy az állkapcsán kigyúródtak az izmok.

Kinski a tiszthez fordult, és magyarázott neki. Az végre bólintott.

- Látja, hogy most meg van zavarodva - szólt Kinski. - Ad magának gondolkodási időt.

Egy este sor került a második kihallgatásra. Az irodában befűtöttek, a dobkályha mormolva birkózott azzal a kanna szénnel, amit az őrség ügyeletesen rádöntött, és a lámpa sárga fényében kissé barátságosabb lett az iroda.

- Üljön le - fontoskodott Kinski, de Magos már le is ült. - Vacsorázott? Csak most érünk rá a maga ügyével foglalkozni, napközben ezer felé kell szakadnom. Ma a mérnökkel megbeszéltük, hogy ki tudja-e pucolni a berobbantott aknákat, vagy inkább új fúrást kezdünk. Na, de ez nem tartozik ide! - Legyintett fölényesen civil gombos, vadonatúj zubbonyában. - Hát először is megmondom, hogy odakint mind nagyon odavannak magáért. Piricz meghagyta, hogy én - csak óvatosan... - összehúzta a homlokát, és hadarni kezdte az előre bebiflázott mondatot: - Na, szóval hallani szeretnénk, hogyan történt az a sajnálatos esemény, amikor véletlenül elsült a fegyvere, és a főmérnök urat találta el. Mondja csak el szépen, én majd fordítom.

Magos két öklét a combjára fektette, és egyenesen kihallgatója szemébe nézett.

- Lelőttem a Hausert, és kész.

Nagy csend lett. Behallatszott kintről, az ajtó elől az őr szuszogása, ahogy szívta a mahorkát.

- Talán mégse volt ilyen egyszerű ez a... ez az egész - kapkodott a szó után Kinski idegesen. A kihallgató tisztre nézett. - Hallja, jól gondolja meg, hogy mit vall! Vagy nem is... Tudjuk, hogy mi történt, annak elmondása nem magára tartozik. Érti? Csak arra válaszoljon, amit kérdezek. Remélem, megértett.

Magos nem bólintott, nem szólt, csak nézett rá, és a szeme olyan furcsán merev, mintha a pupilláján át az arccsontjához szögezték volna.

- Hát akkor most elkezdjük a kihallgatást - hangsúlyozta Kinski. - Amit ezután mond, azt le kell fordítanom. Tehát: megtudta, hogy Hauser a telepen van.

- Igen.

- El akarta fogni, ugye?

- Nem tudom.

- Azért ment oda, hogy elfogja, és bekísérje.

- Nem.

- Másért nem mehetett oda - hadonászott Kinski.

- Én csak azt tudtam, hogy Hauser bujkál.

- Nagyon helyes, hogy le akarta tartóztatni. Felelnie kellett volna a munkássággal szemben elkövetett tetteiért.

- Én erre nem gondoltam. Csak mentem. El akartam csípni a disznót.

- Mondtam már, helyes, hogy le akarta tartóztatni. Meglőghatott volna. De aztán mégis más történt.

- Lelőttem. Hiszen tudják!

Kinski rémülten megrándult, és csak bámult Magosra, aki mozdulatlanul ült a széken, két ökle a combján. Hogyan beszéljen vele? Hiszen ez vadember!

- Mondtam, én kérdezek, maga csak válaszol, és mást ne mondjon - nyögte zavarában, és gyorsan masszírozni kezdte a homlokát. Az ujjai közül lesett ki Magosra. - Haragosa volt a főmérnök?

- Nekem nem. De mindenki utálta. Maga is tudja!

Az öreg megélenkült. Előredőlt, felemelte a jobb kezét, és két ujjal megtörölte az ajkát.

- Mert disznó volt! - kiáltotta, aztán nem tudta, hogyan folytassa, nehéz megmagyarázni, ami annyira nyilvánvaló. - Németországból jött haza, a felesége is német volt. De ez semmi. A MÁK urai is félték tőle, mert zsidók voltak, és nem mertek vele kikezdeni! Ez a Hauser, amikor a csendőrök lefoglaltak minket, bejött ide az irodára, a kihallgatásunkra, pedig ezt nem köllött volna csinálnia. Akkor mondta nekem: amíg én itt vagyok, maga nem fog a bányánál dolgozni! Hát nem is dolgoztam.

- Azt hittem, maga bányász.

- Az voltam. Régen, a háború előtt.

- Az első világháború előtt.

- Akkor. Aztán meg börtönben voltam. De hiába szabadultam, a Hauser soha nem engedett vissza a bányába.

- Miből élt?

Magos dobott egyet a vállán.

- Semmiből. A bányának vannak urasági földjei, amit kertnek mért ki a bányászoknak. Hát oda fogadtak föl engem az emberek, urasági csósznek. Kegyelemkenyér volt!

Kinski az asztallapot nézte maga előtt.

- Térjünk vissza Hauserre. Mi történt ott, az óvóhelyen? Erről beszéljen.

- Az úgy volt...

- Majd én kérdezek, maga csak válaszol. Amikor odament, a főmérnök ébren volt?

- Ébren az. Meghallotta, hogy jön valaki, és felkelt. A mécsest is meggyújtotta.

- Megijedt magától?

- Nem. Kutya ember volt!

- Nem is volt meglepve?

- Csak nézett rám. És azt mondta: maga az?

- Megismerte?

- Név szerint ismert az mindnyájunkat!

- Kiket?

- Hát a magunkfajtat.

- A kommunistákat?

- A kommunistákat. - Magos megint megtörölte a száját, aztán tenyerét a combjára fektette. - Én akkor azt mondtam neki, hogy vége az uraskodásnak, Hauser úr! Mi nem felejtettünk el semmit se! És mondtam neki, hogy megtaláltuk a kivégzett bányászokat, és megtaláltuk Tignichet is. Erre azt mondja pofátlanul, hogy őse felejtett el semmit se. Hogy érti ezt? -

kérdem tőle. Keze a zsebében, szorongatja a revolverét, és azt mondja: maga csak ne vegye a szájára Tignich nevét. Az rendes ember volt, akármilyen kommunista volt. És maga, mármint én, az életét köszönheti neki, amit tizenkilencben magáért tett, most mégis itt hagyták őt, mentették a bőrüket! Maguk helyett ő lett az áldozat. - Magos felemelte az öklét. - Ez már igazán piszok hazugság! Ezért lőttem le.

Kinski behunyta a szemét, és csak nagy sokára szólalt meg. Ez túl bonyolult ügy, nem is érti egészen - mondta -, másokat is meg kell hallgatniok. Különben is későre jár.

A harmadik kihallgatáson a szovjet városparancsnok jelent meg Kinskivel.

- Azt mondja a kapitány - kezdte a tolmács, és a városparancsnokra bökött -, hogy beszélt magáról az elvtársakkal, Piricz és Kurucz azonban még fiatalok, és nem tudták elmondani, hogy mi volt itt tizenkilencben, és mért mondhatta azt Hauser, hogy maga Tignichnek köszönheti az életét.

- Ez pedig így van.

- Hát olyan nagy ember volt az a Tignich?

Öreg Magos, ahogy szemben ült, elfordította a fejét. Most először nem nézett konokul szembe. A hangja halk volt és rekedtes, rosszul lehetett érteni.

- Ő volt a mi vezetőnk. Mindig is ő volt. A szakszervezetet ő harcolta ki. Ausztriából jött ide, mert ez osztrák bánya volt. De a munkássághoz húzott, nem a fajtájához, mint a többi német előmunkás. Idegen könyvei voltak, azokból magyarázott nekünk. Finom ember volt, na! Szelíd és nyugodt, aki nem ismerte, el se bírja őt képzelni. Tizenkilencben aztán ő lett a városi direktórium vezetője.

- Akkor mentette meg a maga életét?

- Én lettem a vörösörség parancsnoka. Hallottuk aztán, hogy a szomszéd faluban uszít ellenünk a pap. A szószékről prédikált a vörösök ellen. Ezt nem tűrhettük! Odaküldtek az embereimmel, hogy csináljak rendet. De sváb falu volt, csupa módos gazda, és meg voltak veszve, lődöztek ránk a házakból. Két társamat agyonlőtték! Ott haltak meg mellettem. De még ez se volt elég. Amikor benyomultunk a parókiára, az a pap pisztollyal jött elénk. Le köllött lőnöm. Aztán az utcán egy akácfára fellógattuk a testét, figyelmeztetésnek, és kimene-kültünk a faluból, mert lőttek minket, és nem volt elég emberem, hogy minden házat egyenként elfoglaljak. Vissza akartam én oda menni, de közben megbukott a diktatúra.

- Mondja csak tovább.

- Biztos felakasztottak volna a pap miatt. De Tignich elvtárs tárgyalása már folyt, és megüzente nekem, hogy valljam azt: mindenre ő adott parancsot. Neki úgyis mindegy, üzente, engem meg hátha megment vele. Így is lett aztán. Láttam, nem hisznek nekem, de Tignich elvtárs ügye még nagyobb ügy volt, abba a külföld is beleszólt, és jól jött nekik, hogy rákenhetik a pap halálát is.

- És mért nem végezték ki Tignichet?

- Osztrák állampolgár volt. Meg a szovjetek túszt állítottak érte. Sokáig tartották Horthyék börtönben, huszonnyolcban engedték ki, mert akkor már nagyon beteg volt. De aztán megint bezárták, és mire szabadult, már halálán volt, a tüdeje miatt. Itt kint kicsit erőre kapott, de a felesége, az a kövér dög, megszökött tőle. Csak a fia maradt vele, a Gysza, addig alig látta, mert amire megszületett, már újra börtönbe kerültünk. A fiú aztán velünk jött, amikor

menekülni köllött, mert lebukott a Bányászbizottság pesti vezetősége. Tignich nem bírt az ágyból kikelni, akkorára annyira legyengült. Nem tudott volna a hegyekben bujkálni. - Magos felemelte az öklét. - Erre mondta az a disznó Hauser, hogy itt hagytuk őt. Mert mentettük a bőrünket! De mi mást csinálhattunk volna?!

Kinski lenézett maga elé az asztallapra.

- Maga mérgében nem tudta, hogy mit tesz. De nem kellett volna lelőni Hausert.

Magos mereven ült, két öklét a combjára tartva.

- Hagytam volna megpucolni?

- Törvényesen kellett volna felelősségre vonnunk.

- Egy törvény van, az élet törvénye. Meg kell fizetni az ilyen disznónak!

- Bíróság elé kellett volna állítani.

- Minek? - húzta fel szemöldökét az öreg. - Minek az ilyen cirkusz?

A kihallgató városparancsnok hosszan és indulatosan magyarázott, Kinski alig győzte fordítani.

- Azt mondja, ha mindenki ítélkezni kezd, hová jutunk? Ha mindenki megy a saját feje után! Azt mondja, a maga tetteért neki kell vállalni minden felelősséget. Azt mondja, véget kell vetni az anarchiának. Különben nem lehet politizálni, azt mondja.

Az öreg előrehajolt.

- És mi lesz a forradalommal? Ezt kérdezze meg. A rohadt politikában csak eltéved a proli. Leszámolunk az urakkal! - ezt megérti. Így köll beszélni. Egyszerűen. A puskalövés a legjobb szónoklat. Ezt elhiheti nekem. - Öklét felemelte a térdéről. - A politikájával meg elmehet a francba.

5

Hetek múlva nyílt a fogdaajtó, a szovjet őr mellett topogott az öreg Magos fia, Laci, pufajkában. Mióta megjött, már járt az apjánál, ennivalót hozott, kelleetlenül mesélgetett a frontról, a száját rágta, félrenézett - arról az ügyről nem beszélgettek. Most is mint egy idegennek, úgy intett oda.

- Na, jöjjön, papa. Itt a papírja.

- Ez meg megint milyen új cirkusz? - morogta az öreg.

Laci a szűk folyosón előtte ment, úgy beszélt hátra.

- Kevés az időnk, igyekezzen.

- Te most fontos ember vagy?

- A megyéhez raktak - válaszolt a fia. - Itt túlságosan megjegyzték az emberek a nevünket, a maga jóvoltából.

Belépett egy irodába, és visszatért a lepecsételt papírral. Mentek tovább, a szovjet kiskatona mögöttük csoszogott.

- Hát mit kellett volna csinálnom avval a rohadttal? - mormogott az öreg bizonytalanul. - Hagytam volna, hogy megpucoljon?

- Törvényesen kellett volna felelősségre vonni.

- Te is ezt hajtogatod? - támadt a fiára, de csak Laci hátának magyarázhatott. - Hagyjam, hogy lelőjön? Zsebében volt a töltött revolver.

- Semmi se volt a zsebében. A szivartárcáját szorongatta.

Öreg Magos konokul mormogott.

- Mind ellenem vagytok... De én akkor is azt mondom, lelőttem, és kész. És csináljanak velem, amit akarnak. Végezzenek ki. Bánom is én!

- Mit beszél? - csodálkozott a fia. - Felfüggesztik a vizsgálatot. Itt a papírja, elengedték. Bársony megjött Pestről, ő itt most az atyaisten. Közbenjárt magáért. És azt mondta nekem, el van minden feledve, hogy frakcióztunk, és ők is miattunk kerültek börtönbe a sztrájk idején. Csak most már ne keverjünk több bajt! Na, jöjjön... Vigyázzon, lépcső.

Kibotorkáltak a kora tavaszi napfénybe. Mögöttük a csendőrség épülete. Az öreg hunyorgott, a fogda után bántotta szemét a nap.

Egy dzsip motorjának mormolását hallotta. Odanézett, Piricz rendőrfőnök feszített a szovjet katonasofőr mögött, és az öreg felé intett.

- Piricz engem vár, papa - szólt a fia. - Mennem kell.

Öreg Magos értetlenül nézett rá.

- Megyek én is veletek... Vagy mit csináljak?

- Menjen haza. Lizi mákos nudlit csinált, a kedvencét. - Ellépett mellőle. - Na, mire vár?

Az öreg összehúzott szemmel bámult az autó után. Szeme még nem szokta meg a fényt.

1961

RÉVBEN

A Tatraplan a rossz úton nagyokat zöttyenve vágatott be a telepre, és az utcák porát felverve száguldott az öreg házak között.

Gyerekek ugrottak ki az udvarokról, és a kocsi után futottak. Néhol egy asszony is kilépett, szoknyája aljába törölgette a kezét, és beparancsolta az utcáról a gyerekeket.

A kórház előtt kiöblösödik az úttest. A töredezett betonon egy mentőautó mellé nagy fékcsikorgással odakanyarodott a Tatraplan, és olyan hirtelen állt meg, hogy a karosszériája előre-hátra zöttyent. Egyszerre csapódott ki minden ajtaja, és mászni kezdtek kifelé az utasok: már négyen, öten bújtak ki, de bent még mindig mocorgott valaki, aki eddig az ülések közé, a földre szorulva utazott. Fialat és sovány férfiak voltak, vezetőjük a megyei rendőrkapitányságtól Magos László, aki kinyúlt közülük, bárkinek elbeszélte a feje fölött.

Ott álltak csoportba verődve, fáradtak voltak az autózástól; de még egy utolsó szót mindenki akart mondani, elköszönni, valami marha viccet elsütni, megbeszélni a holnapi találkozót, ezért hát mind egyszerre beszéltek: „Az Öregtelep felé senki se jön?” „Reggel hétre itt vagyok.” „Magos, ha fiú lesz, vállalom a keresztapaságot!” „Ismerjük az ifjú apák titkolódzását!” „Na, szevasztok. Akkor holnap...” „Várj, én is arra... Szevasztok!”

Eltrappoltak, és csönd lett. A késő délutáni nap perzselte a kis teret, ahol semmi se vetett árnyékot; hátuk mögött a kórház, túloldalt a bánya Nagyirodája, és a lehúzott vászonrolók láttán még kibírhatatlanabban érződött a hőség.

- Kösz, hogy elhoztál mindnyájunkat - szólt Magos pilledten.

Piriczen nem látszott, hogy melege lenne. Fekete macskaképe éppolyan volt, mint amikor hajnalban elindultak. Pedig a rendőrtiszti egyenruhájára rakódott finom porréteg mutatta, hogy mekkora utat jártak meg.

- Holnapra ne csődíts oda senkit se. Te majd behunyod a szemed, és csak akkor nyitod ki, ha már mindent elintézttem. - Piricz rendőr főhadnagy megnyalta a száját. - Sok ember sokfélét mond.

- Ezt még reggel megbeszéljük.

- Nem iszunk valamit?

- Ide kell mennem - bökött Magos a kórházra.

- Aha, a szülés!

- Ne mérgesíts még te is!

- Te, ezek komolyan azt hiszik, hogy szégyenlősködsz! Le akarod tagadni a gyereket. Miért nem mondod meg nekik, mi van az asszonnyal?

Magos tenyerével letörölte arcáról az izzadságot, aztán nem tudta abbahagyni a mozdulatot, újra és újra a homlokához nyúlt, az arccsontját nyomogatta, de bármit csinált, egyre jobban izzadt; szeme alatt fekete táskás a bőr, arca meglottyadt a hetek óta tartó hajsztától, és ahogy masszírozta, nyomogatta, mintha minden mozdulattal vizet facsart volna magából, annyira izzadt. Nekidőlt az autó oldalának.

- Mit mondjak? Nem tudom, mi van Lizivel. - A szemében fáradtság volt.

- Mit mond az orvos?

- Mit mond, mit mond! Semmit se mond.

- De már hetek óta itt van.

Magos ellökte magát az autótól, mert égetett a felmelegedett lemez. Levetett zubbonyát a hóna alatt szorongatta, most átdugta a másik hóna alá.

- Ma talán többet megtudok. Annyit mindenképpen, hogy lesz bicska, vagy nem lesz.

Piricz gyorsabban pislogott.

- Ez komoly?

- Manapság ez a mániájuk, a vagdosás. Mintha gyógyszer nem is lenne. Á! - csak mérgelem van vele.

Kikapta hóna alól a zubbonyt, mert már azon az oldalán is folyt az izzadság, és egyik kezéből a másikba gyűrte, legszívesebben a földhöz vágta volna.

- Hogy tud valaki pont most beteg lenni!

- Mindig kell beteg, hogy az orvosok ne lógassák a lábukat.

Piricz ezt tréfának szánta, és rendőrtiszt társa kicsit megnyugodott.

- Ne pörkölödjünk tovább. Akkor ahogy megbeszéltük, ha reggelre se jó a kocsink, megint rád szorulunk. Szevasz.

Zubbonyát a kezében lógatva ment be a kórházba. Piricz utánanézett, hogy milyen vonszolódva lépeget fel a bejárat lépcsőin. Felgyűrt ingujjából akkora alsókar lógott ki, mint egy gőzmozdony hajtókarja.

Piricz főhadnagy megnyalta a száját, és bebújt a kormányhoz. Ahogy hörrenve beugrott a motor, minden vezeték zizegni kezdett, az ajtók zörögtek, a lemezek csikorogtak, és a kerekek sivítva fordultak ki a mentő mellől.

A kórházi folyosó végén, a hideg fűtőtestnek dőlve ült Dzsudi. Ha kinézett az emeleti ablakon, a kert fáinak lombjára látott le. A zöld között sárgállt a kavicsos út, egy-egy fehér vászonba öltözött beteg sétált, és innen fentről nézve úgy úszott ki a lombok alól, mintha vízben mozogna.

A nővérek megszokták, hogy délutánonként az ablak mellett ül, az iskolai leckéit is itt írta. Amióta nyári szünet van, már reggel bejöhet. Igaz, a főorvos nem akarta engedni, mert délelőtt vizit van. Mért nem mész a strandra? - dörrent rá, olvasni ott is tudnál... Mert a Jókaikat, amiket anyjának hozott a könyvtárból, a fehér kórházi széken kuporogva olvasta ki. Az orvos néhányszor kilökdöste, de ő a folyosó végéről vagy a lépcsőről visszasomfordált. Aztán megszokták. Néha segít az ápolónőknek, jó szagú, friss lepedőket cipel. Fogd csak meg! - nyomnak a markába egy üvegcsövet, és engedelmesen fogja, de fejét elfordítja, mert a vért benne nem bírja nézni. És az ebédből neki is osztanak.

Az osztályos orvos, egy aranykeretes szemüvegű bácsi, aki nem haragszik, csak úgy néz rá, mint egy székre, egyszer odaintette magához, hüvelykujjával lehúzta az alsó szemhéját, és elmenőben azt mondta a kövér nővérnek: vérszegény. Pedig ők már nem szegények!

Mama különszobás. Azelőtt raktárnak használták ezt a folyosó végi lyukat, de most különszobává lépett elő. Ha mama akar valamit, csak kiszól ide. Talán azért is nem bánják, ha Dzsudi ott tanyázik, mert más szobákban csengő van, meg szobatársak, de itt a folyosó végén az ápolónők se sűrűnek annyit, könnyen el lehet felejtkezni az egy szem betegről. Pedig az ilyen protekciós beteget nem szabad elfelejteni. Hiszen különszobás!

De mama igazán keveset akar. Néha vizet kér, máskor csak úgy behívja magához: „hadd pusziljalak meg”. Sokat alszik, egyre gyöngébb, az egész napot átaludná. Ha Dzsudi benéz rá, mindig ugyanazt látja: a párnán félrenyaklott fejjel fekszik mama, a szeme félig nyitva van - először félt ettől! -, mintha őt nézné, de igazából aludt, egyre csak aludt, a paplan lassan emelkedett-süllyedt a mellén.

Most csukva van a fehér ajtó. Az ápolónő szólt rájuk, mert zengett a folyosó, apa és nagypapa annyira beszéltek. Ha találkoztak, mindig veszekedés lett a vége. Dzsudi nem tudott olvasni, mert odabentről kiszűrődött a vitatkozás, arra figyelt.

- Azt csináld, amit csinálni kell, és kész!

- Magának könnyű ilyeneket mondani. - Magos az ajtóhoz szorulva ült, apja pedig Lizi túloldalán, az ágy mellé, a látogatók részére odakészített fehér széken.

- Meglőtték a rendőrt, vagy nem lőtték meg?

- Tudja, hogy lelőtték! - Magos nem akart kiabálni, különben is olyan fáradtságot érzett, hogy a legszívesebben csöndben üldögélt volna a beteg asszony mellett, egy szó nélkül; de az öregről átragadt rá az indulat, észre se vette a dühös vitatkozásban. - Hányszor mondjam! Két falu között lőtték le. És az egyik faluban nincsenek is svábok.

- Épp ezért egyszerű a dolog - az öreg kinyújtotta a tenyerét, és a másik öklével belevágott. - Mit kell itt nyavalyogni?!

- Azok is csinálhatták, meg ezek is. Azért álltunk le a kitelepítéssel, hogy megkeressük a gyilkost.

- Mit keresgélsz te a svábok között? Mind fasiszta! Mind gyilkos!

Magos olyan dühösen mozdult meg, hogy megroppant alatta a szék.

- Mindenki ezt fűjja, ez a baj! A rendőreimet alig bírom visszafogni.

- A bőrükről van szó. Igazuk van!

- Igazuk van... Engem azért küldtek oda, hogy vigyázzak, mi történik. - A szék hátára akasztott zubbonya után kotorászott, de idegességében, ahogy hátranyulázkodott, alig találta meg a zsebet, amiben az őszibarack lapult. - Majd elfelejtem... Ezt neked hoztam. - Odatartotta Lizi elé, az asszony akart valamit mondani, de ő rá se nézett, a saját gondja foglalta le. - És ráadásul odaküldik a nyakamra a felvidéki áttelepülteket! Amikor még se üres ház, se semmi. A községháza udvarán halomba dobálva a motyójuk. És azok mennének rá a svábokra ökölrel, karóval, hogy ezeken verjék le, amiért onnan kidobták őket!

Öreg Magos a dózniját tapogatta a zsebében, aztán mégse vette elő. Nem engedik a dohányzást.

- Hogy te mennyit bírsz nyavalyogni! Nem tudom, milyen divat ez. Ha sváb - sipirc, ki vele! Aki gyilkos fellógatni! Ha meg rád lő valaki - lepuffantani! Ennyi az egész.

- Maga aztán elintézné.

- Lacikám - szólalt meg a beteg -, ide figyelnél...?

- Mindjárt, fiam - intette le Magos, és veszekedett tovább az apjával. - Nem érti ezt maga. Vagy nem akarja érteni? Az Áttelepülési Kormánybiztosságban kiszagdzák ülnek. De a rendőrség a mi kezünkben van. És azért handabandáznak, meg kavarnak mindent össze, hogy meglegyen a baj, amiért mi leszünk a felelősek! Ez politika.

- Ezt nekem ne mond. Ezt senki ne mondja! - Az öreg arcán vörösösen futott szét az indulat. - Amíg szaros kis kezdő mérnök volt, Hauser is a mi zászlónkat lengette. És a direktórium bukása után elsőnek állt át. Ez a politika! - vágta a pofámba, amihez maguk sose konyítottak. Hát ezt mi nem is tanuljuk meg, mondtam én neki, mert erre nem lesz szükség! És ennek most már vége. A rohadt politikának.

- A politikát szidja? Magát is az mentette meg. Hogy Piriczék húzták az ügyét, amíg mi haza nem jöttünk. És Bársony is tekintettel volt magára, a múltjára és énrám is. Más nem úszta volna meg Hauser lelövését. Mi lett volna magával nélkülem? Ha jókor nem érkezem! - Elkapta szemét az apjáról, Lizire nézett, vele kellene foglalkozni, várja is szegény, hogy abbahagyják a veszekedést; de ha egyszer benne vannak, végig kell mondani. - Sose akartam felhányni magának. De minek köszönhetem, hogy nem maradhattam a telepen? Bársony megmondta, túlságosan ismerik itt a mi nevünket.

- Mi a bajod? Följebb kerültél. A megyei rendőrség mégiscsak nagyobb dolog.

- Innen mennem kellett. Itt nem volt helyem. Erről van szó! Bársony nem felejtette el nekünk, hogy belevittük abba a sztrájkba. Ő nem akarta, aztán mégis börtönbe került.

- Atyaisten lett belőle. Megyei titkár - morogta az öreg. - És engem mégiscsak el kell túrníe!

- Az hát! Bedugták magát az egyik aknához párttitkárnak.

- Igaz, én nem járok autóval, mint egyesek...

- Nem erről van szó. - Magos mégse mondhatta az apjának, hogy közöttük azért különbség van. - Még az is vád lett ellenem, hogy katona voltam, az orosz fronton. Mintha Bársony nem tudta volna, hogy a börtönből cipeltek engem oda! Itt nekünk hallgass a nevünk, apám. Tudja maga jól, miért!

- Félsz Bársonytól? - fújt az öreg.

- Én félek - mondta Lizi, de a férfiak ezt meg se hallották. - Ha megoperálnak, talán...

- Ez a te híres politikád! Ide jutottál vele - harsogta az öreg diadalmasan. - Hát köllene ez nekem? Nem köll. Ezt megmondhatod Bársonynak is. De a szeme közé nézek én még úgylis, eljön annak az ideje. Nem ugrálhatna, ha itt lenne Tignich. De neki már csak síremléke van. Jó nagy.

Magos úgy gondolta, hogy véget vethet a vitának, még hozzá úgy, hogy neki legyen igaza.

- Jó, hogy mondja Tignichet. Na, látja, az is német volt. Aztán ha élne, most sipirc, ki vele? - Látta, hogy az öregben bennakadt a szó. Meg akarta toldani még egy tromffal. - És itt volt Lizi apja is... - Zavartan megakadt, erről nem lehet a felesége előtt beszélni.

Az asszony csak azt értette meg a beszédből, hogy a figyelem végre őrá terelődött. Gyorsan feljebb húzózkodott a párnán.

- Laci, ugye beszélsz az orvossal? Jaj, úgy félek... Azért vártam annyira, hogy bejössz. Talán mégse kellene az az operálás... Ugye, beszélsz, ugye, beszélsz...?

...Amikor a lépcsőn mentek lefelé, Magos arra gondolt, hogy másnap bejön, hátha akkor itt leli az orvost. Reggel kéne jönni. De hiszen reggel Piriczkel egész máshová megy... Az orvos meg úgyis tudja, hogy mit csinál. Bár neki lenne ilyen egyszerű a dolga. Gyógyszer vagy kés. Nem nehéz a választás. És a beteget ki kéri számon tőle? Mond néhány latin szót, attól aztán fálnak mehet az ember. Így könnyű dolgozni...

- Apa, apa - rángatta őt Dzsudi -, mi az a rák?

- Rák?

- A doki azt mondta, hogy mamának rákja van. A nővérrel beszéltem, én meg hallottam.

És mert az apja értetlenül nézett le rá, begörcsített hüvelyk- és mutatóujjával mutatta hogy „rák”.

- Ilyen, apa? És hol tartja? Én is megnézhetem?

- Hallgass - fogta meg Magos hátulról a fia nyakát, és átnézett fölötte az öregre. - Mit szólnak ehhez?

- Rosseb rák. Olyan nincs - legyintett öreg Magos. - A hasában van valami seb, a háború miatt. Hiszen mindenkinek van baja, sorolni is sok lenne! De a nők olyan kényesek...

Amikor néhány nap múlva Magos László visszakeveredett a kórházhoz, már nagyon várták. Mert sietni kell nyáron a temetéssel. A meleg miatt.

1961

VADÁSZAT

1

Magos László százados egy kék színű, illatos levélpapírt bontott ki - szerelmi levelezéshez árulják a vidéki boltokban, de az az ismeretlen nő tiszteletből írt erre a finom papírra -, és odamutatta az asztala előtt vigyázzba meredő tizedesnek. A levél így kezdődött: „Tisztelt Parancsnok Elvtárs” - és evvel fejeződött be: „maradok tisztelettel vargajózsefné, aggódo szívű feleség.”

- Tudja, ki írta ezt?

- Nem - felelte a tizedes.

- A maga felesége. A keltezés ötvenkettő augusztusa.

- Más Varga is van az ezredben.

- Orosházáról?

A tizedes látta, nincs értelme a hazudozásnak.

- Azért fordult hozzánk a felesége - folytatta Magos százados -, mert maga nem ír, és nem megy haza. Micsoda dolog ez?

- Legalább nem sírok eltávozásért.

- De kétszer is kapott már szabadságot! Megnéztem a törzslapját. Akkor hová ment? A cigánylányokhoz?

A tizedes leszegte a fejét.

- És ha odamentem! Az én dolgom.

A fűtőtest fölött, az ablakban csenevész fikusz kókadozott. Az üvegen túl, kint a párkányon verebek szökdécseltek. Magos néha morzsát szórt ki nekik, amit a köpenye zsebéből csipkedett ki. Amióta fáj a gyomra, mindig hord magánál kekszet, és a törmelék jut a verebeknek.

Az irodája teremszerű helyiség. Három öreg szekrény dől a falnak, ajtajaikon vasrudat kell áthúzni, munkaidő után lelakatolni, és zöld viasszal lepecsételni. Brosúrákat tároltak bennük és dekorációhoz való Rákosi-képeket. Mert a politikai osztály igazán fontos iratait az alagsori, páncélajtós „TITKOS!” irodában őrzik.

Egy értekezlethez való hosszú asztal az ablak előtt, faszékekkel, és a sarokban rozzant dohányzógarnitúra. Az ezred tisztjei avval ugratták Magos századost, hogy nála csak lelkifröccsöt lehet kapni és bolhát a rozzant fotelekből.

- Mondja meg szépen, miért nem megy haza a kis feleségéhez? Haragban vannak?

- Nem vagyunk haragban.

- Megcsalta magát az asszony?

- Tudom is én! Biztosan megcsalt.

- Vagy magának van valakije? Válni akar?

A tizedes leszegette a fejét, karját hátradugta, és ropogtatta az ujjait. Rá kellett volna szólni, hogy álljon tisztességesen vigyázzba. De másodéves katona volt, akiknek már sok mindent el kell nézni.

Telefonáltak, hogy Magost hívatja az ezredparancsnok. Felállt íróasztala mögül, elhízott testét jólesett megmozgatni.

- Jól van, Varga honvéd, elmehet. Majd még beszélgetünk a dologról. Addig is írjon a feleségének. Legalább ennyit írjon, élek.

Magos a folyosón összefutott Zebec századossal, aki nemrég jött meg féléves törzstiszti továbbképzéséről. Zebec délvidéki születésű, jugó partizánként harcolt. Itt, az egységénél az ezredparancsnok jobb keze. Magos puhán gyomron öklözte, aztán nevetve átölelte, hogy a százados ne tudjon visszaütni. De Zebec mereven állt a karjai között, és furcsán meredt rá; ő nem akarta észrevenni barátja rosszkedvét.

- Mehetünk vaddisznólesre a Vértesbe! Leleveleztem.

- Voltál már az öregnél? - kérdezte Zebec, és kreol bőre feketének tűnt a folyosó homályában.

- Oda igyekszem. Szóval mindent elboronáltam, írtam haza Gyuszának, egy rendőrtiszt barátomnak, és...

- Majd beszélünk róla. Menj be az öreghez.

Magos már nyugtalanul indult a parancsnokhoz.

Az előszobában az írnök, a nyurga, szemüveges fiú csak úgy ülve intett, hogy nem kell várakoznia, bemehet.

- Valami baj van? - kérdezte tőle a százados. A gyomra összerándult és fájt. Mostanában nem bírta az idegességet.

- Nincs nagy baj - felelte a mindentudó írnök. Szemüvege mögül gunyoros, szürke szemmel nézett rá. Ez a dúsan szőke, hullámos hajú közkatona úgy beszélt a tisztekkel, mint tanító bácsi a kisdíákokkal. - Nincs olyan nagy baj.

- A kis bajokat se szeretem - mormogta Magos.

Nem akaródzott megtudnia a bajt. Egy kicsit még téblábolt, és az asztalra mutatott, az összehányt külföldi lapokra: New York Post, Hamburger Echo, Times. Mindegyiken pecsét: „Titkos!” Az írnök hatalmának jelképei: ő értett idegen nyelveken.

- Mit írnak a koreai háborúról?

- Ha kijön az öregtől, referálok róla. Ha akkor is érdeklis még a százados elvtársat.

Magos benyitott a parancsnokhoz.

- Ül le - szólt az ezredes. Ő maga fel-alá sétált, hirtelen megtorpant, és aggodalmasan kérdezte: - jól ülsz?

- Igen.

- Hogy vagy? - faggatta tovább az öreg.

- Köszönöm.

- Az otthoniak?

- Ők is megvannak.

- Apád jól bírja magát?

- Azt hiszem.

Egy veteránkongresszusról ismerte az ezredes öreg Magost.

- A fiad?

- Dzsudit a szomszédasszony vette a szárnyai alá.

- Hát nem akarod föladni az otthoni lakást?

- Nem. Az az asszony átjár hozzánk, és gondoskodik a fiúról. Így legalább nem kell magammal hurcolásznom a gyereket, ahová éppen helyeznek. És nekem is van egy biztos támaszpontom, ahol ugyanott áll az ágyam, és a képeket ismerem a falon.

- Szerelmes vagy abba a lakásba?

- Utálok - sóhajtott a százados. - A halott feleségemre emlékeztet. Elpucoltam a telepről, de ahhoz már nincs erőm, hogy mindenestől felrúgjam a múltat.

Megrekedt a beszélgetés. Magos feszengett a fotelban, nem tudta, miért kell ilyen messziről nekiindulni annak, amiért idehívták.

Az ezredes továbbra is sétált. De nem egyenes vonalban rótt a szobát, hanem félkörökben, és furcsán oldalazva bicegett az asztalok, székek, fotelek között. Az egyik lába rövidebb, emlékként a madridi harcokra. Ez a keringő sántikálás idegesítő volt, mindenki megtelt vibráló nyugtalansággal, ha az öreg billegni kezdett körülötte.

Ez az iroda is tágas, berendezése olyan, mint Magosé, a politikai helyettesé: íróasztal, dohányzógarnitúra fotelekkel, és hosszú tárgyalóasztal, csak faszékek helyett párnázottakkal. A falon több négyzetméter nagyságú festmények, vastag, aranyozott keretben. A Főparancsnokság külön kegyeként kapták a falra ezeket a hatalmas lótomporokat, a műszaki rajznak is beillő ágyúkkal és az üdvözült mosolyú katonákkal.

- Mi egy különleges alakulat vagyunk - kezdte az ezredes -, a legjobb kádereket kaptuk. Te is így kerültél ide.

„Csak tudnám, miért mondja ezt?” - gondolta Magos. A nyugtalansága eltűnt, mert most végre rátértek a lényegre.

- Egy ilyen gyorsan mozgó, biztonsági alakulat felállítását ő sürgette. Személyesen Ő!

Kurta mozdulatot tett a kezével, jelezve, hogy ki az az „ő”.

- És most feloszlhatnak bennünket?

- Nem. Ellenkezőleg! - és az ezredes már túl akart lenni az egészen, egy szuszra elmondta hát.

- Eddig csak a fél szemét tartotta rajtunk, de ezután... Na, szóval, ide helyezte az unokaöccsét. A te helyedre. A politikai osztály vezetőjének.

Vége megállt a keringésben, és rövidebb lábát felhúzta a másik mellé.

Magos figyelte magát, hogy gyorsabban ver-e a szíve, vagy valami düh kavarg-e benne - de nyugodt volt.

- Szóval mehetek vissza a határőrséghez?

- Nem, nem. Itt maradsz. A helyettesem helyettese leszel.

- Szeretnék visszakerülni a határőrséghez. Azt a helyet senki se kívánta el tőlem.

Az öreg a szemébe nézett.

- Nézd, Laci... Talán nem lesz itt sokáig. Magasabb posztra helyezi. Hiszen az unokaöccse! És akkor mi újra magunk közt maradunk. Olyan jó kis kollektívát kovácsoltunk össze.

Magosnak megkeseredett a szája. Ahogy az öreg vigasztalta, abból kiérezte, hogy kitoltak vele.

- Nagy megtiszteltetés lesz egy ilyen fényes név mellett pucerkodni!

Az ezredes lehajtotta a fejét.

- Nem a saját nevén jön.

- Hát milyen néven? - csodálkozott Magos.

- Azt még nem döntötték el, de Ripp elvtárs, a káderes mondta, hogy nem akarnak feltűnést.

A százados ettől dühös lett. Pedig nem mindegy, hogyan kell szólítani a fölöttesét? Mégis kifakadt.

- Higgye el, ezredes elvtárs, szívesebben lelépnék innen! A határőröknél baka is lehetek, ahogy voltam is valamikor, mert értek az aknákhöz, és ezt nem mindenki mondhatja el! Ott csak az ülhet a fejemre, aki már az anyja hasában robbanóanyaggal játszott. Én meg lőmester voltam a bányánál.

- Dühös vagy. Megbántott.

- Talán örüljek? Szervezzek fehér ruhás szűz lányokat a fogadására?

- Menj el szabadságra - mondta az ezredes. - Menj haza a fiadhoz. Mire visszajössz, minden helyrerázódik. Mi nem kürtölhetjük ki, hogy kicsoda ő, de addigra azért tudni fogják a többiek, hogy honnan jött, és ki küldte. És mindenki megérti a helyzetedet.

2

Egy rendőrségi dzsip fordult be az állomás elé, és csikorogva fékezett. A bent ülők egymásra borultak. Tignich Gysza, a fiatal rendőrtiszt ugrott ki elsőként, aztán Magos az apjával együtt kikecmergett az autóból.

- Kösz, Gysza, hogy kihoztál. Gyere, igyunk valamit a restiben.

- Szolgálatban vagyok.

- Nem kéne jegyet váltani? - kérdezte az öreg Magos.

- Bélyegeztess le a menetlevelem. Itt ni!

Az öreg elment a pénztárhoz. Hátulról kisebbnek látszott, és furcsán lépkedett nyersbőr cipőiben. A fejét mereven előretartotta, nyakán ráncos a bőr.

A százados sóhajtott, mert rosszkedvű volt, ideges, utálta ezt a locspocsos időt, és aludni szeretett volna, sokat aludni. Mert idehaza nyugtalan éjszakái voltak.

- Hát letelt a szabadságod - szólt Gysza.

- Le.

- Nem mentünk el vadászni.

- Az ám - bólogatott kedvetlenül.

- Rossz kedved volt. Csak nem amiatt...?

- Fenét!

- Mert amiatt ne rágd magad - próbálta a kis hadnagy vigasztalni. Komoly képet vágott, de a szeme élénken villogott; nehéz egy ilyen vidám legénynek megérteni a mások gondját. - Ne is törődj vele!

- Csak neked mondtam el, az apámnak nem szóltam róla. Van elég baja.

- Még mindig avval a régi sztrájküggyel macerálják?

- Nem tudom, mit akarnak tőle.

- Na, várj csak, szólok a megyei pártbizottságon Bársony elvtársnak, hogy ez már... Elsimítom a dolgot.

- Kisfiú vagy te ahhoz - intette le Magos; Bársonyra, a megyei párttitkárna nem akart semmit se mondani.

Gyusza szeretett volna véget vetni ennek a siralmas hangulatnak, és vidámkodva kiáltotta.

- Kisfiú vagyok? Na és! Nem is akarok fejes lenni. Látod, te például...

Rádöbrent, hogy ezt jobb nem folytatni, és arca olyan kamaszosan zavart lett, hogy Magos újra azt a buzgó legénykét látta maga előtt, akivel a háború után még apáskodott, amíg együtt voltak rendőrtisztek.

- Jól van, Gyusza - és kicsit elérzékenyedett -, jól van... Hát csak vigyázz magadra! Miattam pedig ne aggódj.

Kezet fogtak, és a százados bement az állomás épületébe.

A peron drótkerítésén kívül, a sínek mellett állt meg az apjával. A fekete salak cuppogott a talpuk alatt.

- Mit csináljak, ha megint abban az ügyben vllatnak? - kérdezte az öreg.

- Mondja el nekik még egyszer, hogyan volt.

- De hiszen már elmondtam. A nyilasok kezdték a sztrájkot, és mi mégis úgy döntöttünk, hogy ha csatlakozunk...

- Én tudom, hogyan volt. Utána együtt vittek el minket a csendőrök.

Apja érezte, hogy ingerült, és nem nézett a fiára.

- Mit akarhatnak tőlem?

A századost megütötte ez a tompa hang. Sose hallotta az apjától. Hát igen, mit akarhatnak...? De annyira tele volt a saját gondjával, hogy hinni akarta: ez csak jelentéktelen ügy. Kurkász-nak valami után, aztán majd megnyugszanak.

- Kitől kérdezzessenek? - igyekezett közömbösen beszélni, hogy megnyugtassa az öreget. - Tignich nem él. Most már maga tud a legtöbbet ezekről a régi dolgokról.

- Ketten jöttek Pestről. Egy szemüveges nő meg egy kövér ember.

- Talán feldolgozzák a sztrájkok történetét. Tudja fene! Foglalkoznak ma ilyesmivel.

- Mind csak vllatnak engem. Mintha azt várnák, hogy elszólom magam. Mit akarnak egy ilyen öregembertől, he?

Magos nem mert arra gondolni, hogy mit akarhatnak. Ezért kitérően felelt.

- Könnyű ma okosnak lenni! Akkor jöttek volna ide, és döntötték volna el, hogy mi a helyes.

- De mit akarnak tőlem? - kérdezte az öreg újra, és szeme sarkában csokorba ugrottak a ráncok. - Van ez a veteránbizottság. Már oda se hívnak. - Magos látta, hogy apja arcán két mély ránc fut le az álláig. Ettől öreg és keserű lett az arckifejezése.

A kanyarban feltűnt a vonat.

- Mennem kell. Minden jót, apám. Vigyázzanak magukra! Dzsudi tanuljon az iskolában. Oda kellene magának is költöznie, hagyja a fenébe a telepet...

A kocsi ajtajában megállt, visszanézett. Nem látta az öreget. Bórsapkás bányászok, kendős parasztasszonyok lepték el a peront.

A mozdony megrántotta a szerelvényt.

- Miért nem megy beljebb, hülye katona! - kiabált valaki alulról. A lépcsőre ballonos fiatal-emberek ugrottak fel, utat engedett nekik, aztán kihajolt a sínek fölé.

Váltókon kattogott át a kocsi, és ettől a ringástól, a búcsútól meg az utazástól az ismeretlen jövőbe úgy elszibbadt benne minden... Azt hitte, ha még egyszer megpillantja az apját, eltűnik a nyugtalansága.

De az állomás egyre gyorsabban csúszott el mellette, a szerelvény mögött csillogni kezdtek a sínek, mint kerék nyomokban az esővíz, és csupa idegen, elmosódott arctól búcsúzott repkedő pillantásával.

Amikor átszállt a rá várakozó Pobedába, nem a sofőr mellé ült, hanem a hátsó ülésre bújta be. Nem akart beszélgetni, nem akarta megkérdezni, hogy: „mi újság van odabent”, szeretett volna minél később megérkezni.

A hosszú autótűt alatt - eldugott helyen, a hegyek közé építették a laktanyát - megnyugodott.

Az erdőben az avar rátöppedt a talajra, és az árokparton már rozsdállt a nyári gyepek. Vékony erek csordogáltak a dermedt fák között, ez már a tél jele.

- Mi újság odabent? - kérdezte meg mégis a sofőrtől.

3

Benyitott az irodájába, és megtorpant. Egy új, sárga szőnyeget látott a padlón. Az ócska dohányzógarnitúra helyén bőrfotelek terpeszkedtek. Az íróasztal mögött ismeretlen, vékony tiszt ült. „Ki ez?” - lobbant fel benne az ingerültség, de azonnal az eszébe villant: a fölöttese! És ez már nem az ő irodája.

- Bocsánat. Nem kopogtam.

A fiatalember - egy őrnagy - kíváncsian, szinte reménykedve kérdezte:

- Magos elvtárs?

- Igen.

- Kis Iván vagyok.

Kijött az asztal mögül, és mind a két kezét feléje nyújtotta. Egyre hajtogatta:

- Örvendek. Nagyon örvendek... Igazán örvendek!

Sugárzott az örömtől, kissé el is pirult. Magos csak bámult rá, nagyokat nyelt, úgy érezte, mintha megindulna alatta a föld.

- Jaj, nagyon vártam már, hogy megjön! Nem ismertem ki magam az iratokban, és mindenki úgy néz rám, mint új gyerekre az iskolában. És maga miatt is drukoltam ám! Gondoltam, hátha valami nyársatnyelt Tóbiás. Az szörnyű lett volna. Jól megleszünk egymással, ugye? Látom, maga egy nagy, nyugodt hegy, és most azt gondolja magában: mit csipog itt ez a kis mitugrász?

Zavarban lehetett, mert túl élénken beszélt.

- Abban az egyheti intervallumban, amíg se maga, se én nem voltam itt, szinte kifosztották az irodát. - Körbemutatott. - A szőnyeget azóta hozattam. Valami ócska nagymamafoteleket csempészték be ide. Na, én aztán rádörrentem a gondnokra! Képzelve, a verebek is ideszoktak az ablakba. Még csak az kellene, hogy mindent összepiszkítsanak!

Magos egyre azon csodálkozott, hogy a főnöke milyen fiatal. Az egyenruhája új, derekát feszesre karcsúsította a szabó. Bokszcsizmája finom készítmény, a lábujjak mozgását is megmutatta a vékony bőr. A haja fekete csigákban göndörödik, orra vékony, a szája finoman rajzolt. Zubbonnyakára belülről fehér kaucsukgallért varratott, ettől sterilen tiszta lett az egész ember.

- Mindjárt valami zavaros ügybe csöppentem bele - csóválta a fejét. - Az egyik katona, Nagy vagy Horváth...

- Varga!

- Vargának a felesége írt, hogy a férje... Látom, tud erről az őrnagy elvtárs is. Azonnal hazazavartam. Valami makacosság volt a szemében. Meg se köszönte a szabadságot.

Kipirosodott az arccsontja az indulattól; úgy látszik, elvárja, hogy hálásak legyenek minden jó szaváért. Magosnak kedve támadt az ellenkezéshez.

- Kár volt hazaküldeni.

A fiatalember meglepődött.

- Miért mondja ezt?

„Nem kellene vele kikezdeni - futott át Magos fején. - Legalább az első nap nem. Ráhagyom, csináljon, amit akar.”

De az őrnagy olyan feszült arccal leste őt, annyira lerítt róla az ideges várakozás, hogy megtudja, miért mondtak neki ellent, hogy már nem lehetett elütni a dolgot.

- Eddig kétszer engedték el szabadságra - folytatta Magos. - Kiderült, hogy egyszer se volt a feleségénél. Most se megy haza.

- Ezt nem meri megtenni!

- Majd visszajön, és összevissza fog hazudozni.

Főnöke arcán megfeszültek az izmok, az álla hegyesen ugrott előre. A szeme szürke lett, és a homlokán megjelent két piros folt. „Jól van - gondolta Magos -, legalább látom, hogy milyen kis hörcsög vagy...”

- Nem rossz fiú. Kár felfűjni a dolgot. Valami baja van. Nem tudom, hogy mi, nem értem rá kifaggatni. De addig úgyse boldogulunk, amíg őszintén nem beszélünk vele.

- Szóval belekontárkodtam a maga pedagógiájába?

Nem tudta azt mondani, hogy nem, és nem akarta azt mondani, hogy igen. Így is kellemetlen ez az egész. Kár volt elkezdni. Miért gondolta, hogy egy önérzetes fiatalember jó pofát vág az ilyesmihez?

De az hirtelen nevetni kezdett.

- Nahát, maga aztán... Szóval maga ilyen morgós medve? Akinek semmi se jó? Ha azt mondják, fehér, neki azért is fekete? Nem baj, legalább ezt is tudom... Tulajdonképpen jó is, hogy maga ilyen! Én olyan huszárosan szeretem elintézni a dolgokat, de maga majd visszafelé húzza a lovam farkát. Kiegészítjük egymást az őrnagy elvtárssal.

- Százados - javította ki Magos, mert másodszor kapta rajta ezen a nyelvbötlőn.

Az őrnagy rámeredt, és gyerekes boldogság hullámozott végig az arcán.

- Még nem tudja?

- Mit?

- Nem mondták?

- Nem találkoztam senkivel - morcoskodott Magos, mert kitalálta, miről van szó.

- Örülök, hogy én mondhatom meg! Őrnaggyá léptették elő. Soron kívül. - Elkapta a kezét. - Akkor én gratulálok elsőként az őrnagy elvtársnak.

- Köszönöm.

Evvel akarnak kifizetni - gondolta.

4

- Mit szólsz az előléptetésemhez?

- Gratulálok!

Zebec százados kihúzott derékkal ült az íróasztala mögött, háta hozzá se ért a támlához. Az ezred törzsparancsnoka volt, amolyan helyi vezérkari főnök.

Magos, ahogy hasát az asztalnak döntve, összekulcsolt kézzel állt előtte, nagyon civilnek érezte magát.

- Nem a gratulációra vagyok kíváncsi, hanem a véleményedre. Mégiscsak kitoltak velem! A politikai tiszt második ember, de az ő helyettese csak az ötödik. Mert te is megelőződ és a hadtápfőnök is. Jól lecsúszttak.

- Még mindig harmincnyolc tiszt van nálad kisebb beosztásban.

- De ehhez miért léptettek elő?

Zebec feléje fordította kreol arcát, a szeme mozdulatlan, és furcsán, élettelenül beszélt.

- Az Akadémián egy vezérőrnagy volt az iskolaparancsnokunk, de kétszillagos tábornokok voltak a tanszék vezetők. Előre tisztelgett nekik, pedig a fölöttesük volt.

- No, igen. A rang és a beosztás nem ugyanaz. Tudom én is. De akkor... Mit akarnak velem?

A százados összerántotta a szemöldökét.

- Örülj, hogy ennyi hasznod volt belőlük. Az emberek rossz lelkiismeretére mindig számíthatsz. Annak sokkal több félténivalója van, akit majd meggyőződésből, az ügy érdekében, mert persze az ügy érdekében teszi, ezt mondja majd! - fog kimarni innen.

Magos rátenyerelt az asztalra.

- Mit beszélsz?!

Zebec hátradőlt a széken, arca merev és zárt maradt.

- Kétszer egymás után megjelent az ébresztőnél, és takarítás után végigszörözte a szobákat, akár egy kiképző őrmester. Kikotorta az ágyak alól a kimenő csizmákat, hogy nem sárosak-e. Benyúlt az ágyvasak alá, hogy port találjon. Mondtam neki, hogy az ellenőrzés az én dolgom, de köszönöm a segítségét. Elvörösödött, és azt válaszolta, nem olyan időket élünk, amikor csak a saját dolgunkkal törődhetünk. A fiúk elnevezték Kisgórénak. Szóval Kisgóré. Csak így hívják.

Magos hallgatta Zebecet, de egy szót se értett abból, amit mesélt.

- Mit mondtál az elébb?

- Mit mondtam? - a százados összehúzta a szemét, mintha nem emlékezne. Keze megrándult az asztalon.

- Hogy engem nem kezd ki, mert rossz a lelkiismerete. De mást majd, akit az ügy érdekében...

- Ilyet mondtam?

- Igen. És azt hiszem, mégiscsak rám céloztál.

A százados kilökte maga alól a széket, és az ablakhoz lépve hátat fordított.

- Nem rád céloztam.

- Meg akarsz nyugtatni? Nézd, én érzem, hogy valami nincs rendben. Hogy is mondjam? - Magos kereste a szavakat. - Mintha lejtőn csúsznék lefelé. Elébb leváltottak, aztán előléptettek, de ez olyan, mintha az elítéltnak még utoljára jó vacsorát adnának, és következik majd a...

Zebec megperdült a sarkán, indulatában előntötte a vér, és mivel sötét bőre volt, ettől fekete lett az arca.

- Hagyd már abba ezt a nyavalygást! Mindig csak magadra gondolsz, hogy te, te, te! Nem rólad van szó. Érted? Hanem rólam! - ha éppen tudni akarod. Engem kezdett ki a Kisgóré. Mert jugó partizán voltam.

Magos hullámozást érzett a gyomrában, nem tudta, hogy ez a dühtől, az ijedtségtől vagy a részvéttől van-e; meg kellett kapaszkodnia az asztalban, hogy elmúljon a szédülése.

- Te - téged...? De hiszen... Nem értem. Illetve értem! De akkor... Ide hallgass! - Egyszerre nagyon elszántnak érezte magát. - Írj az Akadémiára. A parancsnoknak. Ő ismer téged.

- Gondolod, hogy ettől hasra esik a Kisgóré? Nem sokat tudsz te ezekről. - Ez a kemény férfi nagyon csöndes lett. - Mindenesetre köszönöm, hogy mersz még tanácsokat adni nekem...

Egy esős reggelen Magos csatakosan ért be a laktanyába. Combközépig fölverte magára a sarat, a parancsnoksági épület lépcsőházában kesztyűjével próbálta letisztogatni a nadrágját.

A Kisgóré szobájából kuncogást hallott. Mikor benyitott, az őrnagy arcára merevedett a nevetés. Kossitzki hadnagy állt mellette, vigyorogva. Kezében egy szál kolbászt tartott, és kenyér helyett barna marmeládszeletet.

- Nem kérsz? - kérdezte Magostól.

Nem tudta, hogy ez vicc vagy ugratás, és lassan betette az ajtót.

- Az őrnagy elvtárs itt, a szoba térségében kihirdette a frontállapotot. Olvastuk a mai Szabad Népből, hogy a koreai fronton milyen nehézségekkel kell megküzdeniük a katonáknak, hát gondoltuk, szolidaritást vállalunk velük! - Kossitzki hunyorogva magyarázott, mint egy rajta-kapott diák, aki mindent kikotyog, mert nem ő találta ki a csínyet. - Az a feltevés, hogy a trén lerohadt valahol, a készlet kolbász és lekvár. Megkérdezte, mit szólnék egy ilyen reggelihez? Mondtam, benne vagyok.

- Ugyan! Csak vicceltünk. - A Kisgóré bosszúsán besöpörte a fiókba az ennivalót. - Hülyéskedtünk.

- Te nem akarsz megmutatni, hogy milyen hősiiesen viseled el a nehézségeket? - Kossitzki Magos felé nyújtotta a lekváros kolbászt, és hangja szinte bugyborékol a visszafojtott nevetéstől. A Kisgóré arcát előntötte a vér, homloktól a kabátgallérig vörös lett. „Fogd be a szádat, Kossi - gondolta Magos -, fogd be, amíg nem késő!”

- Ezt a Kossitzkit minden bolondságba bele lehet ugratni - szólt a Kisgóré kényszeredetten. - Csuda jó pofa!

- Nem kérsz egy kis lekváros kolbászt, Magoskám?

- Hagyd abba! - mordult rá Magos. Kínos látni, ha egy ilyen kedves fiú, mint Kossitzki, ostoba jókedvében túllő a célon. - Komoly dolgokról van szó.

A Kisgóré örült, hogy másra terelheti a beszélgetést. Hálás figyelemmel nézett Magosra, ő pedig nem akarta más előtt mondani, ami kellemetlen jelentenivalója volt.

- Talán elébb leugrom reggelizni.

- Kolbászt lekvárral - bökte közbe Kossitzki.

Ez a marha nem hagyja abba! Akkor már jobb arról beszélni.

- A Varga-ügy, őrnagy elvtárs - kezdte el, hogy mentse a helyzetet. - Hiába küldtük el szabadságra, megint csak nem ment haza. Írt a felesége, sürgette, hogy intézkedjünk. A férjéről még mindig nem tud semmit, és szemrehányást tett, hogy...

- Bevágta a kóterbe?

- Vargát? Természetesen.

A Kisgóré idegesen a gallérja mögé dugta az ujját, hogy levegőt kapjon.

- És mit mond az a disznó, hol volt?

- Nem mond semmit. Nem ment haza. Egyszerűen nem akar hazamenni, hiába kap szabadságot.

- Hiába kap szabadságot - ismételte a Kisgóré gúnyosan. - Maga, persze, megmondta előre! Ugye?

Felhevülten meredt rá, alsó ajka remegett a hisztérikus dühtől.

- Szerintem előbb meg kellett volna tudni, hogy mi a baja, miért nem akar hazamenni. Így csak belehecceltük az újabb ostobaságba.

- Nem szeretem az ilyen gyerekes dolgokat! Ez nem óvoda!

- Egy felnőtt embernek oka lehet rá, hogy így viselkedjen.

- Hogy nem megy haza, a feleségéhez, parancs ellenére?!

- Oka lehet rá - mondta Magos makacsul.

A Kisgóré eddig feszült dühvel meredt rá. Aztán hirtelen elengedte magát, vonásai kisimultak, kényszeredetten mosolyogni próbált, és amikor a mosolygás sikerült, barátságos lett.

- Nahát! Hogy maga milyen makacs! Látja, Kossi, milyen ember ez? Mit kell nekem szenvedni tőle?! - Viccelődve panaszkodott, de azért volt éle a szavainak. - Ez ám egy morgós medve. Semmi se jó neki. Ha én így, akkor ő úgy. Azt hiszem, kiskorúnak tart. Nem, ne is tiltakozzon, őrnagy elvtárs! Pedig abban a Zebec-ügyben se volt igaza. De nem ám! Mert az én szimatom volt jó, Ripp elvtárs a káderosztályon érdeklődik a dolog iránt.

Kossitzki oldalt húzódott, már nem kotyogott össze-vissza, megértette, hogy jobb tartani a száját. Angyalföldi srác volt Kossitzki, nagy vagány, akit dörzsöltté tett az élet. A koalíciós időkben a politikai rendőrséghez küldték, és onnan hozták ide párttitkárnak.

- Én nem ismerek Zebec-ügyet - szólt Magos.

Kossitzkira nézett, de az elkapta tekintetét, aztán mégis megemberelte magát, és óvatosan annyit mondott:

- Nemigen értették meg a tiszték, hogy miért kellett őt leváltani a pártvezetőségből.

A Kisgóré fölényesen legyintett.

- Maguk sem értik. Jugó ügy! Elégedjenek meg evvel. Magosnak hintázni és remegni kezdett a gyomra, a rekeszizma összehúzódott, akár egy alattomos ütésre. Távolról hallotta a Kisgóré hangját.

- ...meg kell érteniük, küszöbön az új háború. Az utolsó háború! Nem érünk rá az emberek lelkében turkálni. Határozottan intézkedni kell, rendezni sorainkat, hogy ne érjen készületlenül...

Már Kossitzki szeme se villogott olyan kajánul. Mert mi lesz, ha megtudja a Kisgóré, hogy ők írtak az Akadémiára, és kérték az iskolaparancsnokságot, küldjön kádervéleményt Zebec századosról.

6

Kossitzki mellett, a pártirodán volt egy adminisztrátor: Szunyog őrmester. Ő osztotta szét a bélyegeket, különféle nyilvántartásokat kezel, tussal és piros tintával csodás kimutatásokat készített. Ez a nyírségi tanító a jó ég tudja, hogyan ragadt a hadseregben! Nagy, melák férfi volt, de beesett mellű, zörgő csontú. Negyvenhatos csizmáiban úgy slattyogott végig a folyosón, mintha lavórokban lépkedne, cigányos arcán a felső ajka szegletén vékony bajusz-kával. Diónyi barna szeme kidülledt a pofacsont fölött. Lassan, nyámmogva beszélt, közben a

tenyere élével mintha minden mondatához leszeletelt volna magának egy slukknyi levegőt, úgy gesztikulált.

Hogy mi történt Kossitzkival, azt ettől a Szunyogtól tudta meg Magos. Nem szerette az álmos őrmestert, de az ott fontoskodott körülötte, mintha még ő lenne az ezred politikai tisztje; sehogy se jutott el a tudatáig, hogy Magost degradálták.

A Kisgóré Kossitzkira bízta Vargát, hogy utazzon el vele Orosházára, és cipelje el a családjához. Legyen vége ennek a buta ügynek! Kossi bosszankodva és nevetve mesélte az őrmesternek, hogy milyen fontos pártmegbízatást kapott. Aztán felvette aapidíját, és elutaztak. Orosházán, az állomás restijében a hadnagy szerint csak egy fröccsöt akartak felhajtani, mert az éjjeli személyen nem volt étszolgálat; Varga ellenben azt vallotta, hogy a tiszt erőltette, hogy iganak pertut, mert ő szereti az ilyen tökök srácokat. Megitták a pertut, aztán megpecsételték a barátságot még egyszer és még egyszer. Magos elhitte, hogy az ő vagány barátja csak azért is odaállt inni avval a kótyagos kiskatonával! Végül a hadnagy berúgott, Varga felállt mellőle, kiment az illemhelyre, aztán gondolt egyet, felszállt az induló vonatra, és visszautazott az ezredhez. Kossi, szégyenszemre másnap keveredett haza.

A Kisgóré nagy tüzet csapott, parancsmegtagadást emlegetett, hadbíróssággal fenyegetőzött. Vajon miért? - morfondírozott Magos. A hiúságát bántja az eset? Vagy tényleg azt hiszi, hogy Kossitzki szántsándékkal a bolondját járatta vele? Ilyet mégse tételezhet fel a hadnagyról! Ostobán viselkedett, de nehéz lett volna komolyan venni egy ilyen nevetséges megbízást.

Mindenesetre túl nagy volt a lótás-futás az ügghöz képest. Schuller főhadnagy, az elhárító tiszt, fontoskodva szuszogott, kövér hasát cipelve napjában hússzor bekacsázott a Kisgóréhoz. Mondják, hogy még éjszaka is kihallgatásra vezettette elő a bűnösöket. Véréres arca meglottyadt, az ebédlőben külön asztalhoz ült, és az ellenséges csendben ebédelő tisztnek látták, hogy a leves kanalizása közben Schuller gondterhelten masszírozza homlokát, mint aki valami nagy ügyet gombolyít fel.

Magos reggeltől estig egyedül üldögélt az irodájában. Nem hívta senki, nem kereste senki. Úgy érezte magát, mint aki mellől kilövik kétoldali bajtársait; Zebec után most Kossitzki kerül sorra?

7

Az írnok egy levelet nyomott Magos markába.

- Azt hiszem - hunyorított -, hogy ez az ügy nem tartozik másokra.

- Máris elfecsegte a Kisgórénak? - förmedt rá.

Kirázta a boríték tartalmát, a hosszú levélből csak az aláírást nézte meg: Zebec akadémiai iskolaparancsnoka volt. Vajon mit írt? Jót? Rosszat? Mindegy, akármit írt. Már mindegy.

Kibámult az ablakon. Délelőtt üres az udvar, a katonák a gyakorlótéren vannak. A konyha előtt szakácsok ültek, krumplit hámoztak. Egyikük a kondért mosta-forgatta, úgy kongatta, mintha harangozna.

A parancsnoksági épület elé fekete személykocsi gördült be. A kapuórség biztos felszólalt telefonon, amikor beengedte az autót, mert a lépcsőn futott le a Kisgóré. A sofőr mellől széles testű férfi ugrott ki, megkerülte a jármű orrát, és kinyitotta a hátsó ajtót. Az őrnagy odahajolt, mint aki azonnal látni akarja a vendéget, s nem tudja kivárni, amíg az előkaszálódik.

Szürke zakós férfi bújt ki az ülésről. Sovány volt és nagyon magas. Az arca sápadt, szája keskeny, és Magos fentről látta, hogy a ritkás haj alatt a fejbőre fehéren világít. Ripp Szilárd volt, a központi káderosztály vezetője, aki minisztereket nevez ki, és tábornokokat vált le. Kezet rázott az őrnaggyal, fejét a mellére szegve, mintha rá se merne nézni erre a fiatal tisztre. A Kisgóré pedig ragyogva mosolygott fel rá, fejét hátravetette, mert túl közel állt ehhez a langaléta emberhez.

Beléptek az épületbe, és Magos elvesztette őket szem elől.

Miért jött ez ide? Miért nem tudott erről a látogatásról senki se?

Görnyedten íróasztalához lépett, a gyomra remegett és fáj. Átkozott idegesség!

8

Amikor otthonról rendőrtiszt barátja, Tignich Gyusza megírta, hogy „odafönről” járt valaki a telepen, és különböző szervektől információt kért róla, a levél végére érve lehunyta a szemét, hallgatta, hogyan dobol halántékán a vér, majd a levelet felmarkolva felugrott, végigrohant a folyosón, és kopogtatás nélkül nyitott be a Kisgóréhoz.

- Mit akarnak tudni rólam? Tessék, kérdezzen!

Az őrnagy felnézett az íróasztala mögül. Homlokát ráncolva, száját csücsörítve írt, és a meglepetés rámerevítette ezt az arckifejezést.

- Mi a baj?

Magos, hogy ne üvöltsön, úgy préselte ki magából a szavakat.

- Miért szaglászunk utánam?!

Az őrnagy válla, megrándult a zubbonyban.

- Mi nem szaglászunk. Kiegészítjük a káderanyagot.

- A hátam mögött? Ha tudni akarnak valamit, miért nem kérdezik meg tőlem?

- Nem tudom, miért olyan ideges az őrnagy elvtárs. Akinek nincs takargatnivalója, annak mindegy, hogyan formálnak róla véleményt.

- De ez a hátam mögötti... Ez a... ez a szaglászás megalázó!

- Miért kapaszkodik bele ebbe a szóba? Semmiféle szaglászás. Hogy érdeklődünk valaki után - emelte fel a hangját -, azt egyáltalán nem találok megalázónak! - Előrehajolt, fiús arca akár egy eminens diáké. - Elmondok mindent, ha akarja. Nem olyan nagy ügy. Tudomásunkra jutott, hogy az apjának homályos folt van a múltjában. Valami nyilasok kezdeményezte sztrájkban való részvétel - különben jobban tudja, mint én, miről van szó. A vizsgálat kiderítette, hogy maguknak a sztrájkot sikerült kézbe venni, megfordítani, és baloldali tüntetéssé változtatni. No, ezt kellett kibogozni... Meg kell értenie, hogy ezek az öregek mind gyanúsak egy kicsit. Mert hogy maradhattak életben a fasizmus éveiben? Mivel váltották meg az életüket? Emberileg talán érthető, hogy néha kisebb-nagyobb engedményeket tettek, vagy meginogtak. És ma éberségre kötelez minket az ilyen múlt! Nem szabad vakon bízni az emberekben.

Magos forró indulata már elszivárgott.

- Az én apám, őrnagy elvtárs, mindig megszállott harcosa volt a mozgalomnak. Annyira ismerték, hogy a telepen a csendőrök is előre köszöntek neki.

- Látja, miket tud mondani? - A Kisgóré gunyorosan nézegette. - Gondolkozzon el azon, amit mondtam. És azon is, amit maga mondott! Próbáljon minket megérteni. - Mellékesen hozzátette. - Zebec ügyében ki szervezett mentőakciót? Nem maguk voltak véletlenül barátok vagy... azt már ne is nevezzük barátságunknak?!

9

Valamelyik délután - szolgálati útról visszatérve - az öreggel álldogált az udvaron. Az ezredes jobb lábára nehezedve, a béna lábát pihentetően felhúzta, törzsével oldalt dőlt, és kezével a derekát támasztotta, hogy kiegyensúlyozza magát. Magos elmondta, hogy az apja miatt milyen kellemetlen szóváltása volt; a Kisgóré veteránokról szóló elméletét épp csak megemlítette. Nem volt szíve hozzá, hogy felizgassa vele az ezredest.

- Szegény öreg barátom! - Ez a sóhaj Magos apjának szólt. - Ő se hitte, hogy terhelő káderanyag lesz a nyomorúságunkból.

Magos kellemetlenül érezte magát, mert ha az öreg magára veszi a gyanúsítgatást, talán azt hiszi, hogy segítséget is vár tőle; pedig épp csak el akarta mondani valakinek azt a beszélgetést. Gyorsan másra terelte a szót.

- A Varga-ügy még tovább bonyolódott! Az ember már nem is tudja, sírjon vagy nevensen. A Kisgóré - gyorsan kijavította magát - az őrnagy elvtárs a fejébe vette, hogy azért is hazacipelteti a családjához. Két tiszttel együtt beültette egy autóba, és irány Orosháza. De a fiú útközben feltépte az ajtót, és a robogó kocsiból kivetette magát. Mentővel hozták vissza.

- Ez már örültség!

- Igen, inkább orvosi eset. Beszélni kell vele, kivallatni, hogy mi nyomja a lelkét.

Az ezredes idegesen lebillent sánta lábára, és fél fejjel kisebb lett.

- Miért nem beszéltek vele?

- Az őrnagy elvtárs ezt nem tartotta fontosnak. Azt mondta, a hadsereg nem óvoda. Varga egy makacs öszvér, aki packázik vele, de ő majd betöri. Személyesen fogja hazavinni, utána pedig hadbírószág elé állítja, hogy attól koldul! Mert ez a szocialista erkölcs, így bánni egy feleséggel?! Én mondtam, hogy próbáljuk megtudni, mi az oka a fiú viselkedésének. De az őrnagy elvtárs kijelentette, hogy aki magyarázatokra kíváncsi, az magában már fel is mentette a bűnöst!

Az ezredes szótlánul rázta a fejét, és bicegve megindult keresztül az udvaron, vissza a parancsnoki épülethez.

- Önfejű minden dologban! Meddig megy ez így? Kötelesek vagyunk túrni?

- Mit tehetünk? - Magos intett. - Az Ő unokaöccse.

- Nem sok jót vártam tőle. De erre nem számítottam! Érdeklődtem, hogy mi van Zebeccel. Állítólag a társai után nyomoznak.

- Mit tehetünk?!

Az öreg széttárta a karját.

A parancsnoki épületből csoportosan jöttek ki a tisztek. Megálltak az udvaron, és nagyon beszéltek valamiről. Aztán meglátták az ezredest, gyorsan továbbmentek.

Csak Kossitzki futott oda hozzájuk. Igyekezett könnyedén beszélni, de erőltetett volt a közönyössége.

- Hát megtörtént... Váratlanul rendkívüli taggyűlést hívott össze...

Magos még nem gondolt semmi rosszra.

- A te marhaságod miatt? Magadnak köszönheted, Kossi.

- Rendkívüli vezetőségválasztó taggyűlést!

Az ezredes rámeredt.

- Micsoda?!

- Leváltották a régi vezetőséget, nem vagyok már párttitkár. Épp csak annyi embert szedtek össze, hogy a taggyűlés szavazóképes legyen. Nem volt egyetlen hozzászólás se.

- És ki az új titkár?

- Szunyog. - Kossitzki grimaszt vágott. - Hát ezért kellett akkora port verni az ügyemből! Szabadulni akart tőlem.

Az ezredes végigsimította a homlokát.

- Ez mindennek a teteje. Kilesti, mikor megyek el, és a hátam mögött... Bábok kellene neki! - A nyaka vörös volt. - Ezt nem tűröm tovább! Betelt a mérték. Vagy ő - vagy én!

10

Az ezredes nem tért vissza Pestről.

Magos ezután kérvényezte, hogy szereljék le. Nem válaszoltak. Beutaltatta magát kórházba, általános kivizsgálásra. Diétát rendeltek és pihentető életmódot. Szabadságot kért.

Mert feleslegesnek érezte magát. Brosúrákat igényelt a politikai foglalkozásokhoz, kiosztotta a broszúrákat, és összeszedte a broszúrákat; ezért kapta a fizetését. Utolsó hasznos tevékenysége egy jelentés megfogalmazása volt.

Egyik éjszaka a lábadozó Varga, befáslizott bordákkal, kiszökött a betegszobából, elemelt egy géppisztolyt, és a garázs mögött öngyilkosságot követett el. De szíve helyett a vállát lőtte át.

Az orvos bekötözte, külön szobába fektette. A „Rendkívüli esemény” jelentéséhez végre ki kellett hallgatni a fiút.

Orosházán a malmos, egy ócska, nyersolajmotoros, negyedvagonos malommal - ez is aranybánya a nyomorúságban - amikor szigorodni kezdett a világ, és teher lett a vagyon, és akinek földje volt, szétíratva, társ után nézett. Varga apja, az ötholdas kisparaszt formálisan megvásárolta a fél malmot. Kapzsiságában tönkretette a fiát is, mert a malmos lányát vetette el vele. Az asszony nem kellett se testének, se lelkének, az mégis néhány hét után már terhet hordott. Azt mondta, az urától. Aztán Varga bevonult. Amitől eddig csak az ösztönei irtóztak, azt a hadseregben módszeresen, reggeli sajtófoglalkozáson, napi politikai oktatásokon tudatosan gyűlöltették meg vele: nem akart kulák lenni! Odahaza adóval nyomorgatták a családot. Nevük a Tanácsháza szegyéntáblájára került. Varga nem akarta látni őket. Ha leszerel, nem megy haza. Új életet kezd...

Magos százados is ilyesmit forgatott a fejében.

11

Dudálva robogtak, mintha öt megtébolyodott emberrel rohanna az autó.

Gyusza, a fiatal rendőrtiszt, az első ülésen átnyúlászokodott a sofőr előtt, és egyfolytában nyomta a dudát. Féloldalt ült, és hátrabeszélt a többiekhez italosán, nagy hangon.

- Ugye, isteni vadászat volt?!

Hátul hárman ültek: Kurucz, az öreg Magos és kettejük közé préselve egy vastag nyakú férfi, Hoppe igazgató, az autó gazdája. Abban a sztrájkügyben, mint egykori szemtanú, nem túl meggyőzően tanúskodott Magosék mellett; de erről senki se tudott.

- Dicsőséges vadászat volt!

Nagyot nevettek ezen. Mert híres vadászok voltak: nem lőttek semmit, ellenben visszafelé jövet beittak a falusi kocsmában, és vettek néhány pontyot egy orvhalásztól.

A jókedv majd szétnyomta az autót.

- A sűrűben lőttük őket!

- A sebzett ponty életveszélyes!

- Ki a legnagyobb vadász?

- Te vagy, Gyusza! - kiabált Kurucz.

Hoppe feszengett. Kényelmetlen szorongani olyan emberek között, akikkel nem tartja fontosnak az együttlétet. Mert az őrnagy hívta meg a vadászatra, és Hoppe szívesen jött; Kuruczról azt hallotta, hogy Magos idekerül a megyéhez. Bársony elvtárs egyengeti az útját. Lám, Kurucz is itt nyüzsög. Talán ennél többet is tud. Különben miért jött volna velük?

Hajnalban a város szélén kellett volna találkozniuk, és Magos nem volt ott. Azt hitték, hogy előrement az erdészházig, de ott sem volt. Akkor már nem akartak visszafordulni, és továbbmentek. Úgy látszik, ő hozta volna a szerencsét, nélküle semmit se lőttek.

Hoppe nem így képzelte el a mai napot.

Gyusza valahányszor ránézett, elkedvetlenedett, akárha rászóltak volna. A fene megehetné, nem törődne vele, de Hoppe kocsiján utaznak, és úgy érezte magát, mint srác korában, amikor hátulról felkapaszkodott egy-egy stráfkocsira: a fuvaros fél szemmel odasandított, és nem szólt, de ettől olyan megalázó hálaérzés ömlött szét benne, hogy inkább leugrott és elfutott.

- Sajnálom, hogy Magos elvtárs nem jött el - mormogta Hoppe.

- A Lakli? - kérdezte Gyusza azért is kihívó bizalmassággal, mert Magost így becézték a barátai. - Lakli mindig elpizmogja a dolgot!

- Sajnálom, hogy nem jött el. Tulajdonképpen számítottam rá.

Gondolom, hogy nem miertünk rázattad magad - bosszankodott Gyusza. Dühösen froclizza hát.

- Lakli nem akar leereszkedni közénk! Nem azért jött ide vissza, hogy magunkfajta töpörtyűkkel vadászgasson. Nagy ember lesz a pártbizottságon!

Öreg Magos tétován pillogott egyikről a másikra, nem értett az egészből egy szót se.

- Felelősségre kell vonni, hogy miért csapott be minket! - kiáltotta Kurucz.

Amikor megérkeztek, Gyusza kiugrott a sofőr mellől, és szolgálatkészzen kinyitotta a hátsó ajtót.

Öreg Magos után Hoppe bőrkabátjában csak ekkor mozdult meg odabent, hogy átvergődjön a járda felőli ajtóhoz. A megürült ülésen dobálta magát, és a hatalmas kocsi ringani kezdett.

- Ajaj - ijedezett Gyusza -, mindjárt elsüllyed ez az ócska bárka!

Magos bácsi elismerően vetette közbe.

- Jó rugózása van a kocsinak.

- Ford - bökte oda Hoppe gőgösen.

Kurucz éppen kikászálódott, és megvetéssel mormogta.

- Hogy lehet egy ilyen imperialista autón járni?

- Aki ilyen kocsit kap - harsogta Gyusza -, annak régen rossz! Nem érdemel jobbat.

Kurucz nem tudott ellenállni az ugratásnak.

- Így kezdődik a lefelé csúszás.

- Hülyeség! - idegeskedett Hoppe.

Gyusza sajnálkozva nézte.

- Gondolkozzunk, kérem! Ki jár ma Fordon? Legfeljebb egy tojásbegyűjtő. Aki Tátrát kap, már az is csak félig megbízható. Mert Skodával jár egy biztos káder. De felfelé ívelni csak Pobedával lehet! Magos is mindig Pobedán járt.

- És Rákosi Ziszen!

- Az más! - pillogott Hoppe; a sofőrje, egy vörös fickó elömászott a kormány mellől, és ott állt a hűtőnél. - Rákosi elvtárs az Rákosi elvtárs.

Gyuszi részvétellel fordult a sofőrhez.

- Kerül még maga teherkocsira, téglát fuvarozni.

A sofőr vigyorgott.

- Ugyan - tódította Kurucz -, bukott káder sofőrje csak stráfkocsira kerülhet. A Belspedhez.

Hoppe megfordult, és bement a ház kapuja alá. Öreg Magos utánaindult, hiszen az igazgató nem tudhatta, hol lakik az őrnagy.

- Megőrültek ezek? - krákogott Hoppe félhangosan. - A sofőr előtt ilyeneket mondani!

- Nagyon tetszett neki.

- Meghiszem azt! Leste, hogy én mit mondok. Hogy aztán befűjja. Nem lehet elég óvatos az ember.

Gyuszáék utánuk csörtettek.

- Mit szólsz ehhez?

- Seggfej - vontta meg a vállát Kurucz, és óvatosan tartott egy átnedvesedett újságpapír csomagot, abban voltak a halak.

Az első emeleten sokáig kellett csengetniük, Magosék lakása mozdulatlan volt. Végre valaki kaparászni kezdett az ajtónál, és vékony hangon kiszólt.

- Ki az?

- Nyisd ki! - kiáltott öreg Magos az unokájának.

Az ajtó nyílásában megjelent Dzsudi gimnazista arca. Sápadt volt, a szeme vörös.

- Hol van apád?

- Mért nem jött vadászni?

- Hadd húzzuk meg a fülét!

Csak nagyapja nézett a fiúra nyugtalanul.

- Mi van veled?

Dzsudi lesütötte a szemét.

- Apa indulni akart hajnalban, amikor... Csöngettek, és... Apát elvitték!

Ők négyen nem mertek egymásra nézni.

Hoppe megfordult, és kopogva futott le a lépcsőházban.

- Mi történt itt? - kérdezte Gyusza remegő hangon. - Mi történt?! - tántorgott, mintha még mindig részeg lenne. - Micsoda disznóság! Ezt nem tűrhetjük... Odamegyek és kihozom! Hol a puskám? Odamegyek és kihozom!

Kurucz átölelte.

- Ne kiabálj! Kár cirkuszoslni. - Elhúzta a száját. - Úgyszincs puskánk. Hoppe megugrott, és magával vitte a fegyvereket.

- Majd holnap elhozzuk tőle a puskákat - mondta öreg Magos gépiesen. A kabátját akarta összefogni, de keze annyira reszketett, hogy csak gyűrögette a szövetet.

Dzsudi már nem tudta tovább tartani magát, nekidőlt a falnak, zokogott.

A férfiak nézték a kétségbeesett fiút, és nem tudták vigasztalni.

1961

KÉTPÁREVEZŐS SZERELEM

Magos hangja zavarában megcsuklott, mert restellte, hogy vendéggént türelmetlenkedik.

- Ne-em megyünk még...?

De Róbert a csorgó csapot nézte, s alatta a poharat, melyben habosan emelkedett a sör.

- Csavarjon egyet a szénsavas palackon, Vince bácsi, nagyon bugyog - szólt a csaposhoz, és Magos felé is vetett egy mondatot. - Várunk kicsit.

A szabdalt arcú, öregén hunyorgó csapos eléjük tolta a poharakat.

- Egészségükre, uraim!

- Igyunk, igyunk! - kiabálta Róbert.

- Nagyon szomjas vagy, szívem? - kérdezte tőle a felesége, és mindhárman a párás poharak után nyúltak.

Róbert nyögött, és lenyalta ajkáról a habot.

- Ilyenkor sokan vannak, külön el kell kapni a csónakmestert, és a lelkére beszélni. Hát erre várunk. Nem akarok valami rozoga hajón pompázni, Hermin akármibe bele se ül.

- Nem bizony, szívem. - És zsebkendőjével, a rúzszt óvatosan kerülgetve, megtörölte a száját.

Az üdülő fehér falán alácsurgott a hőség, és a zöld ablakkeretek gyöngyöztek a napsütésben. A kertben olyan sűrűn nőttek a fák, hogy lombzatuk egymásba kuszálódva összefüggő mennyezetet alkotott. Tühegynyi lyukakon tűzött be a napsugár óriási gombostűje, és átszűrva a levélzetten kicsorbult a pléhasztaok lapján. Mert asztalokkal és fém karosszékekkel szórták tele a kertet. Ők hárman a pult előtt álltak, a legközelebbi asztal a csomagjaikkal volt tele.

Alig ötlépésnyire, a drótkerítésen túl, meredeken zuhant alá a part, és a lépcső aljától keskeny palló ívelt át a vízen csobogó csónakházhoz. A fedélzetten, a lépcsőkön, a folyosókon, a tetőnapozón és a kabinok ablakaiban kék, sárga, zöld, piros fürdőruhák villódtak, egy madárház színes forgatagaként. A csónakház mögött vízre szálló evezősök kiáltoztak. Szombat délután volt.

A lombok közt kilátni a Dunára. A folyam unottan hömpölygött, s a szél ingerlő illatot sodort felőle a partra, mintha egy óriás testét legyezgetné.

Az asszony Magoshoz fordult.

- Őszintén szólva, nem hittem volna, hogy az ezredes... Ne haragudjon, tulajdonképpen mi a rangja magának?

A férj közbevágott.

- Tábournok!

Magos Róbert szemében azt az ismerős igyekezetet látta megcsillanni, ami mindig ingerelte.

- Legjobb, ha főtábournoknak nevez - nézett az asszony szemébe.

Ezen mindhárman nevettek, mert mókás egy „főtábournokot” rövidnadrágban látni. Az asszony hátrarázta homlokából a haját, és bizalmasan az ő puhára hízott, pólóinges mellére szorította kemény tenyerét.

- Nem tegeződhetnénk? Kétnapos túrán nehéz lesz udvariaskodni. Tegyük úgy, mintha már régen ismernénk egymást. A férjem úgyis tízéves barátja. Igaz?

- No persze, persze!

És nyúlt a sör után. De a csapos ráfordult.

- Pancser dolog sörrel pertut inni!

Kaptak két pohárkában kevertet, erre kissé lehajolt, behajlított, húsos karját az asszony felé tartotta, az átkulcsolta rajta a kezét, és ebben az egymásnak feszülő, kényelmetlen pózban felhajtották az italt.

- Szervusz.

- Szervusz.

Az asszony szeme akaratosan csillogott.

- Pusztit is kérek!

Róbert túl élénken helyeselt.

- Úgy van! Tessék összecsókolózni!

Hermin lábujjhegyre állt, belecsimpaszkodott Magos hőkölő nyakába, és állon csókolta, ő pedig a haját lehelte meg.

A csapos elégedetlenkedett.

- Telibe kellett volna trafálni.

Róbert a férjek tettetett közömbösségével kiáltotta:

- Még egy sört! Magának is csorgasson, Vince bácsi.

- Ha megengedi, főmérnök úr, én egy kis rumot... A gyomrom miatt.

Miután ittak és újra ittak, már könnyű mámor lebegett fölöttük, mert a tikkasztó melegben fejbe fut az ital; a barátság szálai szövődni kezdtek közöttük, sokat sejtető, épp ezért riasztó és el mégsem hárítható hálóra kerítve őket, Róbert az ötödik sör után lelkesen, állandóan az ő hasát bökdösve kiabálta:

- Majd meglátod, milyen kellemesen fogod érezni magad! Úgy ám! Nemhiába nyaggattalak, hogy gyere velünk.

Az asszony közben az oldalához tapadt, ettől Magost forróság öntötte el. A karján érezte Hermin kemény mellét, és a keze igazán rossz helyen volt, mert kettejük közé szorult, s a legkisebb mozdulatra a hozzásimuló asszony combjához ért. Ezért moccanni se mert, csak nézte a nő alulról feléje világító arcát, a száját, és a mámor ködén át messziről hallotta, hogy azt mondja:

- Nem hittem, hogy eljössz. Ugye, nem is akartál eljönni? De Róbert biztos erőszakoskodott. Telefonált, üzent, meglesett, és csábított, ragadt rád. Ugye? Ő az ilyesmiben angyalian erőszakos!

Róbert szétfolyó mosollyal helyeselt.

- Pontosan így volt.

- Tudom, szívem, nekem nem kell téged bemutatni.

Aztán még jobban perzselni kezdte őt, a karja könnyű mozdulattal, baráti gesztusként a vállára csúszott.

- Valld be, hogy nem szívesen jöttél el erre a hétvégi túrára!

- Dehogynem.

- Jaj, istenien fogjuk érezni magunkat! Végül majd örülni fogsz, hogy... Megbocsáthatsz Róbertnek. Neki mindent meg lehet bocsátani. Engem feleségül vett, és én ezt is megbocsátottam neki.

- Három sört, magának egy rumot, Vince bácsi! - kiabált Róbert. - Folyékonyan!

- Mondd, holnap visszaérkezünk? - kérdezte utolsó józan pillanatában. - Hétfőn nekem feltétlenül...

Róbert élesen felnevetett.

- Ne izgulj! Én is munkába megyek, mert még dolgozom. Egyelőre!

Erre Magos felkapta a fejét, de Hermin gyorsan ráfonódott, és miközben keze könnyed libegéssel a nyakán és a mellén motozott, amitől ő megint olyan furcsán erőtlenné lett, kedveskedve suttozta:

- Majd meglátod, milyen istenien fogod érezni magad! Már most is... Ugye? Pedig ez még csak a kezdet!

Valóban nem akart eljönni.

Amikor ott a klubban összeakadt Róbertékkal, a férfit meg se ismerte - valamikor együtt voltak tiszták -, az kiabált rá, és cipelte diadalmasan a feleségéhez. Konyakot ittak a büfében, és megígértették vele, hogy eljön evezni. Azt mondta, amit naponta hússzor, mindenféle kérésre, invitálásra, utasításra, hogy „majd megbeszéljük”. Már másnap telefonon keresték a Szilárdsági Kutató Intézettől. Gyanútlanul felvette a kagylót: Róbert volt az. Az eltelt három hét alatt számtalanszor kereste Róbert, és ha nem találta meg, üzenetet hagyott.

Tulajdonképpen bosszantotta ez a makacsság. Mint minden tohonya ember, a mások akarnokságát irigyelte és lenézte.

De a vasárnapjaival nem tudott mit kezdeni. A lakásban nem szeretett maradni, amióta a fia vidéken van, egyedül savanyodhat. Régi ismerőseihez nem járt el, mert a politikai dolgok... Tíz hónap múlt el az ellenforradalom óta. Unta a vitatkozást. Mindig, mindenhol előlről kezdeni, érvelni, szónokolni, ellenvetéseket végighallgatni - nem, ehhez nincs kedve. Tisztársaival pedig nem járt össze, nem ismerték, ő még csak most „futott fel”; nemrég helyezték Pestre.

Érezte, hogy itt a nyár, és a levegőre, szabadba kell menni, a hegyek közé vagy víz mellé. Feketére sült kollégáinak még a köszönésük is gögősebb lett, ha észrevették, hogy ő fehér ember. A múltkoriban a folyosón rászólt az egyik:

- Magos, ki ne menj a Ligetbe, mert lepisilnek a kutyák, mint egy lemeszelt kilométerkövet.

A titkárnője, az a kis fruska oktatni kezdte.

- Napoznia kellene. Az ultravioletta sugarak erősítik a csontokat.

- Gondolja, hogy még növésben vagyok?

- Mennél feketébb valaki, annál egészségesebb! - jelentette ki a lány magabiztosan. Miután ezt mindenki így gondolja, kár vitatkozni. Ezért egyezett bele ebbe a hétvégi túrába.

Pedig szombaton is nyakig ült a munkában. Még mindig áthelyezéseket, leváltásokat, ellenforradalmi ügyeket tárgyaltak. A hosszú tárgyalóasztal fölött nehéz fellegekben keringett a cigarettafüst.

Délután a ház előtt, ahol lakott, megérintette a sofőr karját:

- Várjon egy keveset. Tudom, hogy munkaidő után nem szívesen...

A sofőr oldalt dőlt az ülésen, és a nyitott ablakhoz támasztva fejét, lehunyta a szemét. Pedig most már kedve lett volna elküldeni. Rosszkezdvéen mászott fel az emeletre.

A besötétített lakás hűvös volt és utálatosan csendes. A kihalt előszobán át a szobája felé igyekezett, de megtorpant, mert be kellett mennie a hálóba a nagy ruhásszekrényhez, a rövidnadrágért.

Kedvetlenül matatott a szétszórt ruhák között. Minden darabot ki kellett emelnie, mert nem ismerte fel tapintásukról a ruhákat.

Meddig kell még így egyedül kínlódnia?

Lizi tíz éve halott. Azóta csak így magában hányódik. Nem élet ez. Meg kellene nősülni. Asszony kell a házba. De hát a nősülés, az se könnyű mesterség. Ide-oda dobálták mint katonát, még a városokkal se tudott megismerkedni, nemhogy a nőekkel. Aztán volt elég baja a politikával is. Különben is, ki tudja, érdemes-e még nők után futkosni? Jól bent van már a korban. Inkább a fiának kell nősülni, nem neki! Hozzon ő asszonyt a házhoz...

Miközben borotvával végighersegtette a képét, ingerülten szemezett önmagával. Kölnit dörzsölt szét az arcán, és egy pillanatig a tükörbe meredt.

Haja még dús, de rövidre vágatja, és oldalt magasra felszedeti, akár egy őrmester. Arcán felesleges húsok ringanak, álla gömbölyded és öklömnyi nagy. A szája vastag, vértelen. Nem, az ilyen pofákat igazán nem zabálják a nők!

Felhúzta rövidnadrágját, nyári ingét és a kurta ruhadarabok alól hatalmas, fehér idomok gyúródtak elő. Valamikor azt hitte, hogy eléri a két métert; ma már tulajdonképpen nem más, mint egy nevetséges hústorony.

Még egyszer kiment a hallba, és megnézte magát az állótükörben. Hátat fordított, és a válla fölött is visszapillantott, ahogy azt a nőktől látta. Nevetségesnek találta magát. Leereszkedett egy fotelba, mert mintha megszakadt volna a bensejében valami, olyan erőtlen lett. Nem, nem megy el. Mégiscsak lemondhatja a sofőrrel...

Az ennivalóval dugig tömött táskát lóbálva óvakodott le az emeletről. Szerencsére egy lakóval se találkozott.

Bebújt az első ülésre.

- A Szigetre.

És csodálkozott, hogy a sofőr nem mereszti rá a szemét.

Róbert belekapaszkodott Magos ingébe, és makacsul rángatta, közben beszélt, beszélt, és a feleségét igyekezett leválasztani az oldaláról.

- Ide nézz! Ide nézz... Csak egy pillanatra. Na! Halod, Lakli...? Lakli! Megvan, így hívtunk téged! Emlékszel? Hogy ez eddig eszembe se jutott! Ugye, hívhatlak így? Igazán illik rád ez a név... Szóval szép, mi? Valódi finn penge. Látod, bele is van írva: Suomi. Hermin, vigyázz

onnan! Állj ide. Nem úgy! Ide, ni! Várjatok csak, karcolok a pult oldalára egy kört, és majd abba...

Tört tartott a kezében. Hosszú és vékony, körömpöccintésre finoman csengő pengéje volt; megbízható, drága szerszámnak látszott. (Tokba bújtatva eddig észre se vette Róbert oldalán.)

Róbert kétszer-háromszor a pulthoz vágta a tört, de az tompán csattant neki a deszkának, és lehullt a földre.

A csapos figyelte a mutatványt.

- Hadd lám!

Kezébe fogta, szakértelemmel végigtapogatta, aztán a nyél vasalásánál ráültette mutatóujjára a tört, hogy egyensúlyban maradvá hintázik-e?

- Ez nem dobálásra való - mondta ki az ítéletet. - A nyele nehezebb, mint a pengéje.

- Az nem lehet! - hóbörgött Róbert, mintha ki tudja, milyen személyes sérelem érte volna.

A csapos leplezetlen megvetéssel nézett rá.

- Nem lehet? Azt mondja uraságod? Jobban értek a késekhez, mint az imádkozáshoz. Avval a késsel lehet dobálni, amelyiknek a pengéje és a markolata egyenlő súlyú. Ha a penge nehezebb, akkor hasítani, vágni, nyúzni lehet vele. Ez a tör pedig, a súlyos markolattal szúrásra való. Istenemre, csuda jól fekszik a markomban! Az ember súlyt érez az öklében, hát erősen odavág, ugyanakkor könnyedén is, mert a penge, mint a pehely! Ó, ó, így ni!

És csapdosott a levegőben.

- Jöjjön ide, tisztelt úr, a pult mögé. Megtanítom a tíz maláj szúrásra. Mindegyik biztos halál!

Hermin, hogy magukra maradtak, megint szorosan melléje állt.

- Róbert részeg. Egy szódától már keresztbe áll a szeme. Gondolod, hogy felnőtt már?

- Nem mai gyerek.

- Jaj, nem a kor teszi!

Nem nagyon értette, hogy miért mondja ezt.

Az asszony mély hangon, gurgulázva nevetett. Az arca rejtelmes volt és kacér, no és persze csinos is, átkozottul vonzó gödröcskéivel, csillogó szemével, finom kis orrával. Alapjában véve korlátolt, de nőiesen, és ezért lenyűgöző módon korlátolt volt az arckifejezése, amely cseppnyi ravaszságot, intelligenciát, számítást és önzetlenséget, sőt bizonyos éleselméjűséget is elárult.

Hirtelen megkomolyodva kérdezte Magostól.

- Ezek tényleg Laklinak hívtak?

Zavar ömlött szét benne. „Bolond nap ez - gondolta -, nagyon bolond nap. Mi lesz ebből?” És parancsoló biztosan érezte, hogy haza kellene mennie.

- Lakli! - szörnyülködött az asszony. - Ez csúnya. Úgy lehúzza az embert. Szeneslegénynek való.

Akaratlanul buggyant ki belőle a mondat, érezték, hogy éle van.

- No és! Valamikor bányász voltam.

Az asszony nevetgélt, csak a szeme lett zavaros, mintha valamit belecsöppentettek volna. Önuralma az van!- gondolta elismeréssel, mert Hermin már beszélt tovább, csak könnyed fecsegése árulta el, hogy megérezte a vágást, és most szeretné elterelni a társalgást.

- Valami nevet kellene találnom neked. Várj csak, gondolkodom... Nem furcsa, hogy az embereknek van nevük és még sincs? Én legalábbis addig senkit nem érzek a barátomnak, amíg nem tudok neki nevet adni. Újrakeresztelem az ismerőseimet. Persze van, aki ezt nem szereti. Annak nem mondom. De magamban mindig a becenevén szólítom, és ha így gondolok rá: mintha világosságot gyújtának bennem, és magam előtt látom az illetőt, míg ha rendes nevét hallom, akár ha sötétben tapogatnék.

- És Róbert?

- Jó, hogy mondd! Azért lettem bele szerelmes, mert így hívják, hogy Róbert. Emlékszem, magyarázta nekünk, hogy a dédapja Franciaországból menekült. Azt hiszem - fecsegett Hermin -, hogy az őse lakáj vagy nyelvmester lehetett valamelyik nemesi portán, ahol alkalmazottként csak így szólították: Róbert, Róbert, kérem! - és az igazi családi neve feledésbe ment. De ezt nem lehet neki mondani, mert tüzet fúj, ha hallja.

- Már a nagyapja is mérnökvolt. Ezért lett hadmérnök.

- Igen, így van. Szóval hol is hagytam abba? Ja, igen, Róbert nevénél. Amikor megismertem, éppen angomániám volt. És ez a név olyan angolos, mintha egy, Maugham-regényből kölcsönözte volna. Imponált nekem. Mikor aztán megtudtam, hogy nem is angol, kiábrándultam belőle. De már későn, a felesége voltam. Új nevet kerestem hát neki. Csipszi - így becéztem. De ezt nem szereti. Csak az ágyban hajlandó elviselni. Jó, mi?

Ő Róbertre nézett, és elismerően mosolygott. Találó név, magába foglalta Róbert mihasznaságát, gyerekességét, okoskodását, férfibáját és komolykodó komolytalanságát.

Mert Róbert férfiként is gyerekes volt. Külsőre is. Alacsony és vékony csontú, noha arányos termetű. Rakoncátlan haja a homlokába hullt, orra vékony és enyhén hajlított. A szeme két ugráló, kiskutyásan villogó, fekete pont, a szája nőies rajzú, fogai mint a rizsszemek. Az arcán, homlokán játékos izomzat feszült, mely mint egy bábjáték figuráit, mozgatta az egész arcberendezést.

Csipszi, Csipszi - vigyorgott magában, és azon morfondírozott, hogy a nőknek sajátos tehetségük van a kajánkodáshoz.

Róbert visszajött hozzájuk, és a hirtelen mámor után kijózanodva, szégyenkezve morogta.

- Tíz maláj szűrés... Hülyeség!

Felesége gunyoros kedvességgel nézett rá.

- Tanultál valamit, szívem? Tíz maláj szűrés! Ez valóban nagyon fontos. Mindig hasznát veheted az életben.

- Néha tényleg kedvem volna bizonyos vitás kérdéseket... Sajnos, nem engedi az etikett.

- A te legnagyobb szerencsédre, szívem. Először is nem hiszem, hogy volna bátorságod valakibe kést mártani, másodszor: kevés eséllyel indulnál a te nyeszlett alakoddal ilyen sportsmanek ellen, mint Magos barátunk.

Róbert orrcimpája megremegett, és a szeme alatt a barna bőrön két piros folt áradt szét, mint amikor a víz alatt megszűrnak valakit, és a vér felbuggyan a tó felszínére.

- Rám szálltál, Hermin? - kérdezte rekedten.

- Elvégre te vagy a férjem, és, én nem szállhatok más karóra. Vagy már azt se bánod, szívem? Magos bánatosan gondolta: mégiscsak haza kellett volna mennem. Vagy tulajdonképpen szórakoztató ahogy rágják egymást? De azért megkérdezte.

- Fontosnak tartják ezt a marakodást?

Az asszony kedveskedő mosollyal nézett rá, Róbertet még jobban előntötte a pirosság, és mentegetőzött.

- Ugyan, csak nem veszed komolyan? A nők így szórakoztatják az embert. Hermin ehhez különösen ért.

Aztán mégse tudta türtőztetni magát, és - mintha ki tudja, milyen fontos dolog lenne - diadalmasan vágta oda feleségének:

- Egyébként tévedsz! Magos nem sportsman. Hiába rágalmazod! A kártyán kívül, azt hiszem, semmilyen sportot nem űzött.

Ez a hülye engem sérteget, és mindezt a feleségének címezi? - mulatott rajta.

- Tévedsz, Róbert! Én eveztem valamikor.

- Ó, talán az örök vizeken, születésed előtt.

- Nem. Itt, a Dunán. Még hozzá ennél a csónakháznál. Egy gyári sportköré volt abban az időben.

- Na, ne mondd!

- Pedig így volt. Igaz, hogy nyolcasban, de eveztem. Abban az időben Pesten tisztí tanfolyamon voltam.

Hermin gúnyosan nézett a férjére; csak az ilyen nőktől mentsen meg az isten!

- Látod, szívem, ezt a leckét nem jól tanultad meg. Hát illik ez egy eminens diákhhoz?

Róbert már nem bírt a dühével, és hadonászott.

- Akkor se igaz! Értitek? Hiába esküdtök össze! Nem ma jövök először a Dunára. Ez az üdülő a Yacht klubé volt, ha tudni akarjátok! Már az apámmal is voltam itt! Igenis, a Yacht klubé, utána meg az Újpesté, pontosan emlékszem rá!

És ott álltak hárman, egymásra meredtek, és nem tudták, hogy össze akarnak-e veszni, vagy sem?

Hermin oldalba lökte a férjét, és félhangosan figyelmeztette:

- Ott a csónakmester!

A víz felől, a meredek part lépcsőin egy bronzsínű, ősz hajú férfi mászott felfelé, ingerült arccal a nagy szombati forgalom miatt.

- Nincs, drága uram, semmilyen csónakom sincs! Elvinnék még a mosóteknőt is.

Halkan egyezkedtek, Róbert egy ötvenest kotort elő. Ismét csak a csónakmester hangja hallatszott:

- Azokból nem adhatok. Ne is haragudjon az úr, de nem. Az a két versenycsónakunk van, azt nem! Hogy a múltkor lehetett? Hát lehetett. Most nem lehet.

Magos az asszonyra nézett.

- Mi lesz?

Hermin vállat vont.

- Többet fog ígérni. Valahol olvastam, hogy mindenki megvásárolható, csak tudni kell az árát.

- Engem mennyire taksál?

A nő gyors pillantással mérte végig.

- Sokra. Vagy talán annak nem is olyan sok, akinek megéri.

A csónakmester egyre konokabban hajtogatta:

- Nem lehet. Megmondtam, hogy nem lehet!

Türelmetlenül ide-oda kapdosta a fejét, hogy ne kelljen a főmérnökre néznie, mert alapjában véve megvesztegethető ember volt. Így vette észre Magost.

- Nini - mondta örömmel, hogy ott hagyhatja Róbertet - valaki a régi nyolcasból!

Ő is egészen kigyúlva ismert rá az öregre.

- Hát emlékszik még rám? Csak egy nyáron át jártam ide. És emlékszik?

- Hogyne, uram, hogyne! Mindig a csónak közepébe ültettük, mert a végét lenyomta volna. Az evezőkkel meg akkorát csapott, hogy majd kiverte medréből a Dunát.

- Igen, igen.

- Emlékszem én, uram, mindnyájukra! Kitűnő brancs volt. És hogy zavartak a vízen! Nem úgy, mint ezek a családi sétahajók.

- Ó, hogyne!

- Hová lett? Sose láttuk itt azóta.

- Dolgozom, nem érek rá.

- Taposómalom, mi? Kevés pénzért sok meló. Tudtam én, hogy nem viszi semmire. Ilyen nagy melák, jámbor ember... Pofázni kell a mai világban, drága uram!

A főmérnökre nézett, aztán megint Magosra.

- Együtt vannak?

Tűnődve, szinte csak véletlenül kivette Róbert kezéből az ötvenest, és intett nekik.

- Na, jöjjenek.

Róbert kelletlen arccal nyalábolta fel az asztalról a szatyrokat, csomagokat, összecsavart pokrócokat, napernyőt, sátorponyvát, s indulásra készen, púposra pakolva, csökönnyösen állt még egy pillanatig, és a feleségét nézte.

- Te tényleg azt hiszed, hogy én fogom a kísérezését szolgáltatni ehhez a...?

Hermin megigazította a napszemüvegét.

- Nekem fontos ez a kirándulás, vagy neked? De finnyás lettél egyszerre! Jaj, istenem, ti, férfiak! Hogy mindig utólag bánjátok meg, amit előre kellene!

A csapos harsányan köszönt.

- Tiszteletem, főmérnök úri Kellemes evezést!

Újpesten túl járhattak már, lassanként maguk mögé gyűrték a várost, amikor Hermin megszólalt.

- Jó kis csónak ez.

Mivel ő ült szemben az asszonnal, felelnie kellett.

- Jó.

- Igazán megérte az ötvenest.

Róbert a második ülésen húzott és hallgatott. A felesége kissé felemelkedett ültében, és Magos háta mögött megkereste a férjét.

- Megvagy, szívem? Azt hittem, a vízbe ugrottál a pénzed után.

- Csak csúfolódj!

- Ugyan! Már megint mit találsz ki? Mért csúfolódnék? Te ügyes ember vagy. Ez a helyes. Szemesnek áll a világ.

Ismét elfeküdt az ülésen, arcát a napfényben fürdette, nagy odaadással: szája kicsit megnyílt, és rózsaszínű nyelvét kidugta, hogy az ajkát nedvesítse vele. A tűző nap bíborba borította a homlokát, s gyémántos izzadságcseppeket csalt ki a finom ráncocskák közül. A nyakán úgy vert egy halványkék ér, mintha külön élőlény lenne. Magos minden húzásnál - amikor hátrakocsizott a gördülő üléssel, és testét kifeszítve felvetette fejét - rápillantott.

Az asszony hirtelen felült, és olyan hangsúllyal kérdezte, mintha fontos dolog lenne:

- Tudjátok, hogy hívják ezt a csónakot? Az orrára van írva késsel. Nem olvastátok el? Istenem, egyáltalában mit vesznek észre a férfiak? Szóval, mi a neve? Képzeljétek: Love. Így: Love.

A férfiak hallgattak, nem volt érzékük a szimbólumokhoz.

- Kétpárevezős Szerelem... Találó, ugye?

Róbert nem állta tovább a hallgatást.

- Buta dolgokat beszélsz!

- Tálán nincs itt két pár?

- Három ember az egy pár és egy fél.

- Férfilogika szerint.

- Megkímélhetnél az elméleteidről.

Hermin elkapta Magos pillantását, és egy mosolyt küldött feléje.

- Téged se érdekel a dolog?

- Természetesen - motyogta -, engem természetesen...

- Látod, Róbert? Önzésedben kétségek között hagytál volna egy tanulékony lelket.

És egészen felvidámodva, majdnem lelkendezve kérdezte:

- Felér egy nő két férfival?

- Az attól függ. Bizonyos esetekben - természetesen...

Róbert gúnyosan szólt oda:

- Egyáltalában, felér egy nő egy férfival?

- Szívem, vannak férfiak is, akik nem érnek fel egy férfival!

Bal felé, a messzi dombok alján Békásmegyer házai tünedeztek föl, és a folyó közepén, homokzátonyos alsó csücskével a szentendrei sziget úszott eléjük. A bal oldali, keskenyebb Duna-ágban húztak tovább a part menti gyenge sodrásban.

A jobb parton üdülők, szőlőskertek, vízbe nyúló mólók, nehézkesen billegő halászbárkák. Bal oldalon az elvadult sziget. A nádasok tömör foltokban a folyóig húzódtak le. Mögöttük az erdő, méter magasságban szürkére iszapolódott fák, rejtélyes szövevényű buja lombkoronák, és az erdő felett, a kavargó áramlatokban fekete madarak vitorláztak.

A csónak meg-megrázkódva, csepegő orrát a habokból kiemelve, aztán tompa csattanással megint a vízbe bukva siklott. Az evezőlapátok surrogva szánkáztak előre, hogy aztán a vízbe kapva meglendítsék a csónakot. A folyó forrt a nyomukban, és vízceseppek porzottak szét a levegőben.

Az asszonnyal szembe - aki a csónak farában a kormányt kezelte - Magos azért ült az első ülésen, mert induláskor kiderült, olyan erőteljeseket és hosszúakat húz, hogy minduntalan nekikoppan Róbert evezőinek. Így került a főmérnök a második ülésre. A csónak orrában hevert a poggyász.

Az evezők bágyadtan loccsantak a folyóba, mind a hárman a szigetet nézték.

- Mielőtt vízbe bukna a nap - mondta Róbert -, elérjük az Orinoco torkolatát. Onnan már csak egy fél napi járóföld a törzs szállása.

- Vörös Nyest testvérem vénasszonyszájjal beszél. Talán csecsemő ő, hogy estig akarja megtenni az utat?

- Tündöklő Hajnal csak fecseg, mint a nádirigó. De én hadicsónakkal, duzzadó izmú testvéreimmel sokszor megjártam már az utat.

- Talán a törzs lányairól beszélgettek, testvéreim, hogy teknősbékeként haladtok?!

Róbert bosszúsan mondta:

- Amerikában nincs is teknősbéka!

Hermin felhúzta a száját.

- Ne mondd! Majd megnézzük a Brehmben. Különben az Orinoco meg Dél-Amerikában van, ha éppen tudni akarod. - Aztán Magosra nézett. - Nem kaptunk napszúrást. Néha így játszunk túra közben. Most te vagy a messzi földről érkezett Nagyfőnök.

- Na, hogyan állunk avval a teknősbéka lassúsággal, nagysád? - türelmetlenkedett Róbert. - Mióta szokás a csipevék között, hogy az asszonyok oktatják a harcosokat?

- Gondoljátok, hogy az indiánok is mindig veszekednek? - kérdezte Magos.

Az asszony hátravetette magát az ülésen, és lehunyta a szemét. Keserű elégedettség ült az arcán.

- Igen, azt hiszem, mindig. Úgy látszik, ez a legtermészetesebb tevékenysége az embernek.

- A veszekedés?

- Nevezzük így. A veszekedés.

Később hűvös fuvallatok suhantak végig a vízen és torz, hatalmasra nőtt árnyékok.

Az erdős part mentén utolérte őket az alkony.

Zsibongó izmokkal, bágyadtan és már ingerülten hajtottak előre, egyre csak előre, míg végre Hermin meglátta az öblöt.

- Ott van! Ahol tavaly kikötöttünk!

Beeveztek a csendes folyózugba. A nádas között enyhe lejtőjű, homokos part látszott.

Felálltak a csónakban, nyújtózkodtak.

- Te úgyis fürdőruhában vagy - mondta Róbert Magosnak -, bemész a vízbe. Arra kijjebb sekély, és nem lehet evezni.

Az asszony levetette a sortnadrágját.

- Én is megmártom magam.

- Hol vagyunk? - kérdezte Magos.

- Talán Tahí alatt - mondta Róbert.

- Igen?! - nézett az urára Hermin. A pillantása olyan volt, mintha sose látta volna a férjét. - Szentendrét alig hagytuk el. Persze, lehet, hogy Ercsi volt. Vagy Mohács. Mit tudod te! Hányszor jártunk már itt?

- Nem tudok tájékozódni.

- Hát nem, szívem! Te soha, semmilyen körülmények között nem tudsz tájékozódni.

- Már megült általánosítás.

- Ez az igazság.

- Én már egy szót sem szólhatok anélkül, hogy...?

- Nem, nem és nem!

- Ezek szerint...

- Igen. Az lesz a legjobb. Ha hallgatsz!

És az asszony a Dunába ugrott, hogy megmártsa magát.

Magos is a vízbe akart ereszkedni, hogy úszva és hátulról tolva a csónakot az öblbe jussanak, de Róbert megfogta a karját és visszahúzta.

- Látod, milyen? - kérdezte. - Hát lehet így élni?

Érezte, hogy buta képet vág, mert nem tudott érdeklődést tettetni, ha valamiről megvolt a véleménye; minek ez a cirkusz, engem akar meghatni?

De a férfi arca - noha alig észrevehetően - eltorzult. Uralkodott magán, de az izmok szétfeszítették ezt az akaratot, és a keserűség durcás és kisfiús vonásokban ömlött el a szája körül.

- Ugyan - morogta feléje -, ugyan, no!

Róbert elengedte magát. Az asszony messze úszott, nem hallhatta őket.

- Hát ilyen, látod? Egy dög, érted? Egy dög! Két lábbal táncol az idegeimen. Unja magát vagy gyűlöl? Mit tudom én!

- Érzékeny vagy.

- Nem, nem, ne hidd! Ma még moderálta magát. Előtted akart jó színben feltűnni!

A csónak ide-oda ingott alattuk.

- Rám unt, vagy csalódott bennem, vagy mit tudom én, mi a baja! Azt hiszed, szerelemből jött hozzám? Egy frászt. Csak mi, férfiak vagyunk olyan naivak, hogy beleszeretünk ezekben a cafatokba! A mosolygásukba, a kifestett szájukba, a buta csacsogásukba, a ringó fenekükbe! Hát nem ezt szereted egy nőn? Pedig a lelküket kellene látni. Mint egy szemétláda. Öregem, hidd el nekem, hogy... Pfüj, de szégyellem magam! Csak egy dolog bánt, csak egyet szégyellek: hogy-tud-tam-én-ezt-el-ven-ni! Mekkora ökor az ember! Mert nem te kellesz neki, nem a férfi kell, azt talál akárhol. Megteszi akárki, csak kemény combja legyen. Nem válogatósak ezek. És önmagát szereti benned! Érted ezt? Önmagát! Kisebbségi érzésük van, vagy lusták, vagy mit tudom én, micsoda, de maguk helyett benned akarnak élni. Mint a fürkészdarázs: megszúr, elkábít, és beléd rakja nagyravágyása petéit. Te aztán élhetsz, mozoghatsz, azt hiszed, hogy te csinálsz valamit, hogy a saját fejed után mész, pedig az asszony kreációja vagy. Mit gondolsz, a jól menő férfiak feleségei az urukra büszkék, ahogy mondani szokták? Fenét. A saját teremtményeikre, tehát önmagukra büszkék! A saját vágyaikat oltják beléd, és te, anélkül hogy észrevennéd, egy idő után azt hiszed, hogy mindez a sajátod. Csak azt nem érted, hogy mégis miért olyan idegen mindez tőled? Miért vagy halálosan fáradt és életunt, és miért van hányingered? És aztán mit csinálsz? Neki gyónsz, hozzá menekülsz, és ő elcsitít, elringat! Hogy másnap újrakezdd, előről kezd, amit kiszabott rád. Hát kíváncsi voltam én ebbe az Intézetbe? Nem. Tudod, mi az? Örültekháza. Kutatnak ott? Egy fenét. Rafinált hadműveletek folynak, felfújtt férfiak lesik egymást, mint a rossz birkózók, hogy el ne vétsék egyetlen mozdulatodat se. Dilettánsok, de mögöttük ott áll egy-egy asszony! Jó mérnök lettem volna. Tehetségtelen voltam, de szorgalmas, mondták az egyetemen. Őt évet lehúztam a seregben, ahol csinálhattam valamit. De nekem meg kellett váltani a világot! Hiába nem akarsz prófétálni, jön egy ilyen cethal, és a szájában visz oda... Abban a meleg, csókos és hazug szájában. Most aztán nyekk! Jött a felfordulás, és én kiadtam magam. Miért? Mert versenyt kellett futni. Azt hittük, hogy valami újabb rajtot jelez a lövés. És ki az első, aki észreveszi, hogy kikészültél? Az asszony. Ki az, aki kegyetlenül a szemedre hányja? Az asszony. Ki az, aki menekülni akar tőled, talán anélkül, hogy önmagának is bevallaná? Az asszony! Mint a süllyedő hajóról a patkány... Öregem, nézz körül, micsoda házassági, válságok! Csodálom, hogy nem hagyott itt, és nem ment Nyugatra. Talán csak azért, mert nem volt palija... Én, öregem, féloldalra dültem, de te biztosan ülsz a hullámokon. Hermin találta ki, hogy hívjunk el evezni. Már áramlanak feléd a nők. Észrevetted te is? Minden szavuk, mozdulatuk egy tempó, ami közelebb sodorja őket. Számításból csinálják? Talán nem. Kifinomult érzékük van, önmagukat is becsapják. És majd őszintén hullanak az öledbe, pihegnek szerelmesen, boldogan és meglepetten: hogy ezt ők se hitték volna! Hogy a férfiasságod varázsa! Meg minden marhaság...

Az asszony az öböl túlsó oldalán a part felé tartott. Nagy tempókkal, férfiasan szelte a vizet, a hullámok még itt is megringatták a csónakot. Közben vidáman kiáltott át hozzájuk:

- Hahó! Baj van?

Róbert mintha nem is hallotta volna. Maga elé meredt az alkonyatba.

Magos a csónak farához ment, hogy a vízbe másszon. Nem volt kedve ugrálni.

De Róbert, úgy, rövidnadrágban, ahogy egész délután evezett, a Dunába vetette magát. Prűszkölve a kormánylapáthoz úszott, és felszólt.

- Hagyd csak. Majd én. Jólesik a hideg víz.

Így hát Magos előrebotorkált, és fát keresett a parton, ami alá kiemelhetnék a csónakot.

Kihordták a csónakból a csomagokat, egy buja tisztáson széles ívben letiporták és kitépdesték a fűvet, hogy ott táborozzanak. Gödröt ástak a tűznek, körülbástyázták kővel, és ekkor derült ki, hogy nem maradt égy csepp vizük se, és az egyetlen doboz gyufa Róbert nadrágzsebében pocskékká ázott.

- El kell menni a csárdához - mondta Hermin. - Itt van félórányira, a kompátkelőhelynél. Tudod, szívem!

Róbert ingerülten morogta, hogy róla ma megállapították többször is, hogy nem tud semmit, ezért a csárdára se hajlandó visszaemlékezni; különben sem akar tábortűz mellett romantikázni, az hülyeség, itálnak meg van egy üveg boruk, akinek az nem smakkol, menjen a Dunának. Kiterített egy pokrócot, maga mellé vetté a bort, ivott, és nyugodtan lefeküdt.

- Hogyan fogunk vacsorázni? - kérdezte Hermin.

A férje elégedetten nevetett.

- Hadi úton a törzs harcosai megszokták a koplalást, testvérem.

- Jaj, hagyd már ezt a butaságot! - csattant fel Hermin.

Aztán Magosra nézett.

- Elmegyünk együtt. Én mégsem bolyonghatok éjjel az erdőben, te meg nem ismered az utat.

Induláskor Róbert megjegyezte, hogy nyugodtan tévedjenek el, nem fog értük aggódni.

Hamar rátaláltak a gyalogösvényre, amelyik a csárdához vezetett.

- Uram, a karját! - mondta az asszony, és az oldalára kapaszkodott.

Ez tényleg azt szeretné, ha én...? - gondolta Magos. A szája - Róbert vallomása után - keserű volt, és legszívesebben valami durvaságot válaszolt volna. De átölelni és belemarni, ehhez is kedve lenne.

- Muszáj így rohanni? - duruzsolta az asszony.

Érezte, hogy igenis rohanni kell, hogy az indulatok levezetődjenek; ha lassítanának, megállnának, ki tudja, milyen jóvátehetetlen dolog történne?

- Csak el ne tévedjünk - mondta az asszony.

Fenét tévedünk - gondolta -, olyan nincs! Pedig az erdő fekete volt, bosszantóan és bután fekete. Hiába nézett felfelé, hogy - miként az írva van a természetjárás szakirodalmában - az út felett szétnyíló lombok között az eget figyelje; a szűk kis gyalogösvény fölött egy tömbben állt a sötétség, csak a levélzet zizzenése hallatszott a magasból.

- Kedvesem, ön magával ragadó! - szólt az asszony elfulladva.

Magos a bal kezét előrenyújtotta, hogy neki ne menjenek valaminek, jobbójával pedig tényleg magával ragadta az asszonyt, hogy annak szinte a lába se érte a földet. Tulajdonképpen - dühöngött magában - nagyon kellemes ez az éjszakai rohanás.

- Ülünk le! Ülünk le, azt mondom! Minek így rohanni?

Az asszony hangja ideges volt, és cseppnyi düh vibrált benne. Ellenségesen feszült az oldalának, mintha szabadulni akarna, pedig tulajdonképpen támadott.

Hát így vagyunk? Magos már nyugodt volt, és lassított kicsit.

Minek adja ki magát ez a buta nő? Azt hiszi, hogy nem érti meg másként? Vagy az idegei mondták fel a szolgálatot? Mégse okos nő! Egész délután az urával huzakodott, és ebben kiadta az erejét. Mire volt az jó? Tudhatja, hogy a férfiek ilyenkor mindig idegesek, még akkor is, ha ők akarták...

Most már egyenesben vannak. Nem érheti meglepetés. Fellelégett.

- Nem ülünk le - mondta nyugodtan. - Az erdőben sok a kullancs. Nem akarok a nyakamba kapni valamit.

Az asszony kihúzta a hóna alól a karját.

- Értem. Most már mehetünk lassan is?

- Mehetünk.

Az asszony egy percnyi csönd után mégis újra próbálkozott.

- Nem gondolja, hogy nekem most meg kellene sértődnöm?

- Attól függ, hogy miért?

- A feltételezésért, természetesen.

Szóval nem a leleplezésért!

- Minek cirkuszolni - gonoszkodott vele. - Hiszen barátok vagyunk. Vagy nem?

- Barátok.

- Nem jól osztotta a lapokat, és kész.

- Maga tényleg visszaél a helyzettel. Csak másként, mint ahogy én gondoltam.

- Remélte!

- Most aztán már elég legyen! - csattant fel az asszony.

No, nézd csak - gondolta Magos -, még utóbb megembereli magát. Ez már igen! Hiszen akkor megérdemli, hogy őszinte legyek hozzá.

- Mit gondolt maga? - kérdezte az asszonytól, és alig fékezte a dühét. - Mit gondolt maga rólam?

- Semmit.

- Hogy önmagát nem tartja többre, mint egy adag spenótot, amit bárki elfogyaszthat, rendben van, ehhez semmi közöm. De nem vette észre, hogy egész délután sértett, megalázott minden szavával, kedveskedésével? Mert feltételezte, hogy...

- Ugyan, kedves uram, ez első éves szemináriumi anyag!

- Azt hiszi azért vergődtem át annyi mindenre, hogy most feltáldjam magam szíves elfogyasztásra? Ne szakítson félbe! Azt hiszi, hogy maga nem köllene nekem? Dehogynem! Amikor suhanc voltam, mindig a szagos nőkről beszélgettünk. Az úrinőkről! De most már ennek vége! Valamennyit mi is tanultunk egy évtized alatt.

Hirtelen rádöbbedt, hogy az ordítástól zeng körülötte az éjszakai erdő, és az asszonyt a vállánál fogva rázza, mint a rongyot, hogy az szólni sem mer, vagy talán nem is tud; és hirtelen elszégyellte magát.

- Megbolondultam - motyogta. - Bocsánat.

Amikor visszaértek, már nem volt értelme a tűzgyújtásnak. Róbert mozdulatlanul feküdt, a szólongatásra sem mozdult meg. Ők is ledőltek hát. Magosnak nem volt pokróca, az asszony a markába nyomta a sátorlapot, aminek aznap amúgy sem vették hasznát.

Szeszélyes vízmenti éjszaka volt.

A napközben átmelegedett föld még egyre sugározta a hőséget, a derékaljnak gyúrt fű befülledt, és sütötte a testüket. Az erdőből nehéz illat áradt feléjük, virág, lomb, poshadó tócsák és az avar szaga. A folyó felől váratlan futamokban szél futott ki a partra, és hűvös levegőt sodort magával. Beférkőzött a takarók alá, és megborzongatta a fekvőket. Mire pedig szorosabbra húzták a pokrócot, a szél már nem volt sehol, csak a hordalékos talaj sugározta a meleget, hogy megint le kellett rúgni a takarót.

Hermin felült, és a férje fölé hajolt.

- Alszol, szívem?

Róbert mozdulatlanul feküdt, és nem válaszolt. Az asszony maga felé fordította férje arcát, mire az szuszogni kezdett.

- No, jó. Elhiszem, hogy alszol.

Magos is bódultan forgott ide-oda a fekhelyén, ébrenlét és álom között lebegett. Nemcsak a forróság, de teste és felizgatott képzelete se hagyott nyugtot neki. Agyából új és új képek villantak fel, hiába küzdött ellenük, és ha elszenderült, a gondolatai álomban folytatódtak.

Az asszonyt érezte a karjai között, íze a szájában volt, és illata ott ült az orrában.

Addig kínlódott, míg átadta magát a képzelet csábításának.

...A réten feküdtek, vakító napfényben, és a fűnek, az erdőnek, a folyónak mind-mind olyan szaga volt, mint az asszonynak ott mellette. Karjával átfonta és magához szorította, hogy olyan forróság öntötte el, mintha valóságosan össze akarna olvadni evvel az idegen testtel.

Meddig feküdt így? Úgy érezte, hogy végtelen hosszú ideig.

Aztán valami hideg futott végig a testén, a vállától a derekáig, és izzani kezdett a bal karja. Mintha idáig azon feküdt volna.

Elszállt a mámor, és ő ott ült csodálkozva és kissé bosszúsan a rét közepén, a verőfényben, és jobb tenyerét a bal kulcscsontjára tapasztotta. Hát kellett ez nekem? - gondolta.

Róbert állt előtte eltorzult arccal: „Tíz maláj szúrás...”

Erre felébredt. Egyet dobott magán, és szégyenkező dühösen gondolta: micsoda buta álom!

A többiek is ébren voltak még.

Hermin ott üldögélt az ura mellett, és a holnapi napra gondolt. Mit fognak csinálni? És miről beszélnek majd? Ezek után...

Sóhajtott és lefeküdt. Valami színészre kellene gondolni, ahogy máskor is szokta. De hát melyikre? Mire választott volna közülük - elaludt.

És a két férfi dühödő hánykolódása mellett csak az ő csendes és megbékélt pihegése hallatszott az éjszakában.

1958

MELLÉKUTCA

- Mondd, apa, te hiszel istenben?

Magos leeresztette az újságot, futólag a fiára pillantott, aztán mintha egyedül lenne, kibámult az ablakon. Kint sütött a nap, szemben a mellékutca bérházainak megfeketedett cseréptetőire lehetett rálátni, és a töredezett betonkoszorúk alatt roskadozó kéményekből kékes füst szállongott Pest fölé.

Az ötödik emeleti lakás, ahol Magosék ültek, megviselt volt; csak magányos férfiak tudják így elnyúni a holmikát. A hosszanti falnál, a füzetes kiadványokkal teletömött könyvszekrényről hiányzott a tolóüveg, a tévékészüléken orvosságos dobozok, a sarokban vetetlen fotelág, és az ormótlan cserépkályha mellett a tavalyról otffelejtett szeneskanna, a szénezen fehérlett a por. A barátságatlanul tágas nagyszoba mélyén ajtó nyílt a hálóba és az előtérbe. Az ablaknál fakó huzatú fotelban ült apa és fia, köztük egy alacsony asztalka, telidobálva a vasárnapi lapokkal.

Dzsudi tenyerével elmerülten hersegett a borotvátalan állán a sörtét, és az újsághirdetéseket böngészte. A Bizományi Áruház „szavatoltan középkori, védett műkincseknek számító faszenteket” kínált megvételre.

- Mondd, apa, hiszel istenben? - kérdezte újra.

- Hogy jut ez eszedbe?

- Berendezhetnénk egy házi oltárt. Százezerből kijönne, és kis lakunkban ismét dúlna a hitélet - emelte fel az újságot és kirojtosodott pizsamája visszacsúszott könyékig -, amit mostanában, talán önhibánkából, oly sajnálatosan nélkülöznünk kellett. Természetesen ez másféle hit lenne, mint amit eddig a nekünk rendelt szent evangéliumok előírtak - legyintett a könyvespolc bordó sorozatai felé. - De hát minden hit csupán önszuggesztívó és megszokás dolga. Tudom, nem hiszel istenben. De a te szádból akarom hallani. Csak annyit mondj: igen vagy nem.

Magos óvakodott Dzsudi tirádáinak hálójába kerülni, ezért határozottan válaszolt.

- Természetesen nem.

- Ájváj! Ez rossz válasz.

- Talán hinnem kellene?

- Mért úgy kezdted, hogy „természetesen”?

- Nyomatékosan akartam mondani.

- Meggyőzőbb lett volna, ha egyszerűen azt mondod: nem.

- Neked semmi se jó - mérgeződött az apja, és idegesen kigombolta a kiszuperált katonazubbony nyakát, amiről csak az ezredesi váll-lapokat szedte le, és házikabátnak használta. - Fene az okoskodásodat!

- Most bepörögsz, mert úgy érzed, igazam van.

- Nem érzem.

- Az pláne nagy baj - csapott rá a fia. - Mint mindig, most is más dimenzióban vagyunk. Te leragadsz egy lapos, horizontális síkba.

- Nem tudok fellendülni a te szellemi magaslatodra. Erről van szó?

Dzsudi megjátszott ámulattal dőlt hátra.

- Apa, ne is tagadd, te értesz engem! Ez óriási. Ritka gondolkodói pillanataid egyikét csíptem el. Lehet, hogy társalogni fogunk?

- Amíg megfő a leves.

- Bab csülökkel. Magányos férfiak vasárnapi osztályharcos ebédje.

- Mit beszélsz?! - az apa megzavarodott, hiába határozta el, hogy azért is flegma lesz. - Eddig még sose szóltál, hogy nem szereted.

- Te „természetesen” imádod! Szegény anyám olyan jól tudta csinálni! - látom a szemedben, hogy ezt szeretnéd mondani, de nekünk otthon ritkán telt rá... És a gyerekkor utáni nosztalgia, mint ételszag a levegőben, máris itt lengedez körülöttünk. Húsz év óta minden ünnepi alkalommal, tegnap is, ma is és talán mindörökkön örökké az átkos kapitalizmus torát üljük diadalmasan a vastag bablevessel, amit „természetesen” imádunk! A jövő ezredév régésze, ha kiássza házi tűzhelyünket, megállapítja, hogy a szocializmus a bőséges bablevesek kora volt.

- De Dzsudi...

- Tudom! Mélységesen bánt az ilyen beszéd. Belegázolok lelked mélyrétegeibe, ahol mai napig nyirkos sötétség van, mint a bányában, ahol a történelem előtti időben robotolt a család.

- Dzsudi!

- A lelkünkön arasznyi szénpor van. Ez a mi kutyabőrünk. És vigyázunk rá, hogy véletlenségből valami friss szél el ne fújja a szénporocskát. Igaz?

- Nem engedsz szóhoz jutni. Úgy látszik, még nem győzted meg magad az igazadról.

Dzsudi előredőlt.

- Tessék?

- Meglepődtél.

- Hogy nem vagy dühös.

- Amikor sokat beszélsz - nézett szemébe az apja -, akkor magad se hiszed, amit mondasz.

- Nahát! Ahelyett hogy komolyan kiértékelnéd helytelen hozzáállásomat a kérdéshez, pszichológiai megfigyelésekkel jössz elő? - Hátravágta magát a fotelban, és ingatta a fejét. - Apa, én ámulok és bámulok.

- Mert komolyan kellene beszélni.

- Amíg megfő a leves - gúnyolódott Dzsudi.

- Beszélünk kell egymással.

- Látom, ma délelőttre beütemeztél engem.

- Nem. Nem készültem rá. De az elébb nyomot fogtam, akár a vadászkutya. És ezen a nyomon el lehet indulni.

- Mi ez a nyom?

Magos végre magabiztosnak érezte magát, tréfálni mert.

- Természetesen a „természetesen”.

- Amit te mondtál.

- És amit te kifogásoltál.

Dzsudi komolyan bólogatott.

- Igazad van, apa. Az a szó köztünk olyan, mint egy vizesárok. Te az egyik oldalán vagy, én a másikon. - Elvigyorodott. - „Természetesen” te a bal oldalán állsz, de én vagyok a jobbik oldalon.

- Ahogy akarod - vont a vállát az apa. - De ne marhászkodj el a dolgot, légy szíves.

- Csak elmélyítem a kérdést.

- Ne mélyítsd el, mert egyelőre még azt se tudom, miről van szó.

- Az már öreg hiba - mondta védekező fölényesen a fiú. - Az öreg-böreg hiba-hibus-libuska.

- Elég a bohóckodásból! - szólt Magos keményen; utoljára csapattiszt korában használta ezt a reszelős torokhangot. A zubbonya nyakához kapott, és gyakorlott ujjmozdulattal begombolta, aztán észrevette magát, és ügyetlen ujjakkal gombolta ki. - Amióta visszaköltöztél a nyakamra, úgy élünk itt egymás mellett, mint két - nem is tudom, micsoda. Azt hiszed, olyan kellemes ez nekem?

- De, apa, én... - Dzsudi a saját furcsán bizonytalankodó hangjától megijedt, és fordított egyet a beszéden: - én azt hiszem, hogy ez klasszikus drámai alaphelyzet, jóságos öregek és undok fiatalok egymás nyakán. Mindennek a lakás az oka, hogy csak egy van belőle. Megindul érte a harc, és egyikünk megöli a másikat. Teljesen kiegyensúlyozott erőviszonyok, mint egy tv-krimiben. Én fiatalabb vagyok, te tapasztaltabb. Azonkívül neked szolgálati fegyvered is van, ott lóg az előszobában. Ha azt eléred...

- Semmi értelme az ilyen beszédnek, Dzsudi - mondta Magos apásan. Lenéző sajnálkozást érzett, a zavaros kis ügyeikbe bonyolódott és fűgén hazudozó nőcskéket sajnálja így az ember. - Magyarázd meg, miért baj, hogy azt mondtam: természetesen.

Dzsudi feszengett, forgott a fotelban, maga alá húzta a lábát, lesöpörte öléből az újságokat, sehogy se tudott elhelyezkedni; pedig már elszánta magát a beszélgetésre.

- A kérdésemre, hogy hiszel-e istenben, tudtam, mit válaszolsz. Csak hogyan mondd ezt, erre voltam kíváncsi. - Elégedetten elvigyorodott. - Pont úgy mondtad, ahogyan vártam.

Ez a magabiztosság megzavarta Magost. Semmit se értett, de rosszat sejtett.

- Agyadra ment a vasárnap. Nekem tartasz szentbeszédet?

- Apa, most te akarod elhülyülni a beszélgetést!

Dzsudi sértett volt és ingerült, az arca leplezetlenül őszinte, s ezért egészen más, mint amilyennek megszokta őt.

- Jól van, na, rám ragadt a stílusod.

- Azt hagyd meg nekem. - A fiú elnézett a szoba túlsó sarkába. - Reggelizés közben mondtál valamit, hogy ma huszonöt éve volt a nagy sztrájk a bányánál, amikor életedben először te is lebuktál, aztán a börtönből büntetőszázaddal vittek Ukrajnába, és a hadifogságból negyvenötben kerültél haza. Én erre nem szóltam semmit, és te csalódottan faltad a szalonnát és a zöldpaprikát. - Nem bírta tovább a komolyságot. - Láttam rajtad, hogy nemcsak a reggelit, magadat is eszed. A fiadnak semmi érzéke az évfordulókhöz, ez komorlott a képeden. Pedig én azóta is ezen gondolkozom. Hogy micsoda család vagyunk!

- És most közölni fogod velem töprengésed eredményét?

- Igen. Igehirdetés lesz, meg kellene rázni a ministráncsengőket. - És teljesen váratlanul, még a fintor ott késlekedett az arcán, felkiáltott: - Apa, én tényleg szeretnék veled komolyan beszélni! Rúgj belém, ha hülyéskedni kezdek. Jó?

Magost zavarba ejtette a saját hirtelen feltörő gyengédsége; ahogy a fia kusza arcát nézte, simogatni és becézni lett volna kedve, pedig ezt az ő korában már kis nőcskével se teszi az ember. Igen, ebben a fiúban van valami nőies. Idestova harmincéves, de ez a kialakulatlan arc, ez az állandó védekező durcásság, ez a szurkálódó locsifecsi beszéd mind belső bizonytalanságról árulkodik, és micsoda férfi az ilyen? Sajnálja és haragszik rá, sose tudja, hányadán áll vele, mert mindig zavarba ejti.

- Rendben van. - Próbált higgadtan beszélni. - Én igazán nem... Te kezdted. Mondd csak, amit mondani akarsz.

Dzsudi megérezte az ellágyulást. Azt hitte, fölébe kell kerekednie - ez is nőies ravaszkodás -, de hangjában ott volt a hamisság.

- Igazad van, teljesen igazad van, apa, erről beszélni kell, jó is, hogy beszéltünk róla, csak ez a sok szó, szó, szó, az emberiség manapság olyan túlaradóan fejezi ki magát, ez már a gépkorszak hatása, kevesebb fizikai munka, több beszéd, vagy épp az elidegenedés jele, mert egymás megértésének legbiztosabb akadálya a beszéd, ez a mi sok beszédünk...

- Én csak tömondatokat mondtam - szólt Magos figyelmeztetően. - És még mindig nem tudom, mért olyan csúnya szó a „természetesen”.

- Jaj, apa, megőrjítesz a szörszálhasogatással! - csattant fel a fiú. - Már olyan szépen beszélgettünk, és akkor te...

- De nem a lényegről beszélgettünk.

- Azt hiszed, a te etimológiai érdeklődésed a lényeghez visz közelebb? Ez a szó, ez a konkrét eset csak mint egy gondolkodástípus érdekes. A ti szavakon lovagló nemzedéktek mindent halálpontosan akar megfogalmazni. És ez a túlmagyarázás ellenkező hatást ér el: nincs hitele annak, amit mondtok. Miért? Mert az őszinteség könnyedsége, hogy ne mondjam: slamposága hiányzik a beszédetekből. Csikorogtok, mint a konzervnyitó, és amit mondtok, annak konzervszaga van. Készétel. Praktikus, de ízetlen, mert egyéniség nélküli. - Az arca, a homloka lassan pirosodott, és kapkodó mozdulatokkal gesztikulált. - Apa, hát nem olvasol újságot, nem figyeled a szónokaitokat, nem ismersz rá a stílusotokra? Olyanok vagytok, mint aki nagy sárban óvakodik előre, hóna alatt néhány téglát, egyet aggályosan ledob maga elé, rálép, aztán ott pipiskedik, se jobbra, se balra nem figyel, keresi a következő téglát legjobb helyét. Hát mi ez? Röhejes, nem?

- Talán túl sokszor sározódtunk már be. Szeretnénk tisztán tovább menni.

- Azt mondd meg, mi bajod van velünk?

- Nem veled, a világgal.

- Mi bajod van a világgal?

- Ami neked.

Az apa elképedt.

- Nekem? Mi bajom van nekem?

- Azt te tudod. Meg azok a meghitt beszélgető társak minden szerdán este a Zöldfában. Ne tiltakozz! Találkoztunk ott. Két évvel ezelőtt a nejem öngyógyítását vittem békíteni egy családi összezőrdülés után. És akkor be is vallottad, hogy járogatsz oda. És kik közé? Egyiket-másikat ismertem. - Kéjesen sorolta. - Régi elvtárs. Félreállított elvtárs. Megfeneklett elvtárs. Mint egy zátonyon a likas csónakok, úgy sorakoztatok egymás mellett.

- Abban az időben néhányszor elmentem. Egyedül voltam. - Megtörölte a száját, mintha rossz falat után tenné. - Na, jó, mondjuk, akkor olyan lelkiállapotban voltam, hogy érdekeltek. De itt laksz, és tudod, hogy most már soha nem megyek. Füstölögjenek magukban.

- Már füstölögni is fáradt vagy? Vagy hamu alatt parazsat rejtegetsz? Rövid és látványos elkeseredés után visszakoztál. Gondoltad, hátha csak várni kell. Kioszthatják még neked a piros csíkos nadrágot. - Dzsudi érezte, hogy túl messzire ment el a beszélgetésben. De végül is nem ő kezdte ezt el. - Pedig annak már lóttek, hogy mesterséged kifejezésével éljek. Az ötvenhatos helytállás neked csak egy kitüntetést fíadzott, és megmaradsz ezredesnek, amíg el nem érünk a kommunizmusba, mert akkor mindenki tábornok lesz, külön minisztertanácsi kinevezéshez fogják kötni a közlegénységet. Pedig néhány évig fene jó kilátásaid voltak. Aztán egyszer csak, potty! - kiester a minisztériumból. Mikor ehhez a Hadtörténeti Intézetnek nevetett Régi Dicsőséget Szidolózó hivatalba kerültél, sajnáltalak. A szétpukkadt álmok legalább akkora zajt csapnak, mint egy ágyúlövés.

Magos hagyta, beszéljen. Még mindig kezében tartotta az újságot, amit a társalgás előtt olvasott. Babrálta, hajtogatta a lapokat.

- Három év múlva nyugdíjba megyek - szólt Magos szárazon, de sértődöttség nélkül, hiszen ezt már sokszor végiggondolta. - Ötvenöt éves koromban megtehetem. És akkor talán még elmehetek valahová. Vállalathoz. Sok régi elvtársat ismerek a minisztériumokban.

- Csak nem álláshirdetéseket böngésztél? - nézett nagyot Dzsudi. - Személyzetis lehetsz. Más mindenhez érteni kell egy gyárban. Ja, igaz, üzemőrparancsnok, az se kutya! Megmotozni a szép kislányokat... Ezer boc, ezt tényleg komizság volt mondanom! De mondd, apa, tulajdonképpen hogyan jutottál ide?

Ha más nem is, ez az őszinte részvét végre megdühítette Magost.

- Hogyhogy hová jutottam? Mit gondolsz te rólam?! Egyáltalán mit ütöd az orrod a dolgomba?

- Kérlek, ha akarod, beszéljünk az időjárásról - biggyedt le a fiú szája. - Reggel te kezdted az önéletrajzi méltatást, és én feladatomban éreztem, hogy gondolkodjam magunkon. De ha csak ünnepelni akarod ezt a huszonöt évet, nem bánom, énekeljük el az Internacionálét, váltsunk cvikipuszit, mint az államférfiak, és merüljünk emelkedett hallgatásba.

- Jó, jó. Csak semmi protokoll.

- Igényled az élve boncolást?

- Elviselem - egyezkedett Magos. - És hogy hová jutottam? Ha lentről nézem, azt mondom, ahhoz képest, hogy segédlőmester voltam, jól felkapaszkodtam. A történelem sámli volt alattam. Igaz, mások alatt létra vagy gyorsfelvonó, és az egekbe röpítette őket. De be kell látnom, mindenki nem lehet marsall. Jegenyefák nem nőnek az égig,

- Magyarnóta-bölcsesség. Szóval fáj! Mégiscsak fáj.

- Kellemtlen vagy ezzel a vesézéssel - dobta meg nagy testét a fotelben, és tenyérrel rácsapott a karfára. - Hát igenis fáj!

- És hol szúrtad el a dolgot?

- Sehol. Igazán sehol. Ezért nem értem. Vagyis értem, de mégis fáj. Így alakult. Az én koromban az ember már nem kíváncsi az okokra. És van véletlen is. Talán egy sorsdöntő értekezleten, ahol felfigyeltek volna rám, éppen tüsszentettem, amikor felém néztek, és a zsebkendővel eltakartam az arcomat. Egy többször mosott zsebkendőt mégse lehet tábornoknak kinevezni. - Két ujjal megfogta a tokáját. - Ha valamit nem értek, majdnem olyan szépen és sokat beszélek, mint te.

- Ez igen. Két legyet egy csapásra, egy mondatban, önkritika és becses személyem találónak vélt jellemzése. De aforizmákkal nem érem be!

- Mire vársz? Hogy felfedem egy titkos összeesküvés részleteit? Nem vagyok én dél-amerikai paradicsommadár, aki puccsokon töri a fejét. A módszertani csoportnál voltam, a miniszter-helyettes helyettese. Ez pályám csúcsa. A parancsnokom becsült, de másokat szeretett. Kész. Ezért nem kerültem feljebb. Egy helyben maradni meg nem lehet, mert minden mozog körülöttünk.

- Herakleitosz tézise.

- Biztos én is hibás voltam. Új dolgok jöttek, én meg mindent bizalmatlanul szaglásztam. Az ember egyszer csak megáll. Újra és újra leenged, mint egy elhasznált autógumi, pedig defektet se kapott. - Magos összefonta a karját, az öreg zubbony megfeszült húsos vállán. - Kis állás vagy komoly, nagy beosztás kell ahhoz, hogy beérjék az ember hallgatásával, a személyiségével.

- Te politikai tiszt voltál.

- Az is voltam - bólintott az apa. - Egy tartalékban tartott karhatalmi egységnél, és egy év múlva onnan gyászosan távoztam. Letartóztattak, mert kételkedtem egy fiatalember csalthatatlanságában.

Dzsudi grimaszt vágott.

- Az ötvenes években börtönben ülni, ez a ti nemzedéktek nagy menedéke. Mint aki a kártyában befuccsol, utána új osztás, tiszta lap, megy tovább a játék.

- Legközelebb belepusztulok, ígérem.

- Megsértódtél?

- Egy kicsit.

- Nemcsak rólad van szó.

- De nekem mondtad.

- Te is elfogadod ezeket a játékszabályokat. De még én is! - kezdett hadonászni a fiú. - Meg vagy elégedve? Beledugtam magam a ti tűzötökön fortyogó fazékba! Úgyis mindegy. Aki nincs benne, az a kicsapó gőznél éppúgy megpuhul... Neked könnyebb volt a vizsgálati fogság, mint nekem nagyapával, aki olyan könnyen elhitte, hogy megérdemled, amit kapni fogsz!

- Az öreget ne keverd bele.

- Miért? Az talán nem az én életem? Az a nyomorult bányatelep, az a nyomorult gimnázium, az a nyomorult lakás, ahol hallgattak rólad?! Ahhoz képest kéjmámor volt, amikor ötvenhatban hazainternáltál, hogy ne legyek szem előtt az egyetemen, porosodjon be egy kicsit a hőbörgésem emléke, és az öreg naponta fejemre olvasta bűnös eltévelyedésemet. Legalább

szidott! Azt el lehet hallgatni. De amikor hallgattak rólad, azt el kellett viselnem! Gyerekfejjel kellett elviselnem.

- Fiam, én azt hittem, hogy mindezt már megbeszéltük egymással.

Dzsudi nem bírta uralkodni magán, hisztérikusan vékony fejhangon kiáltozott.

- Megbeszéltük? Hát ez óriási! Jó, hogy figyelmeztetsz rá! Eltemettük, ámen! Én meg előkaparom a hullát! Pfúj, de gusztustalan tőlem! Hát ez vagy te! Ezek vagytok... Valami történelem előtti primitív áhítattal hisztek a szóban, mint akik még emlékeznek rá, hogy beszélni és megszólalni milyen áldás, öröm, büszkeség! Isten bizony, irigyellek. És meghatódom, ha látom ezt a szent naivságot. Talán ha a kannibálok felfalnának, akkor lennének ilyen megilletődött, hiszen ami jó bennem, azt akarják magukba fogadni. - Végigsimította az arcát, és ujjai letörölték az ingerültséget. Ahogy újra megszólalt, fátyolos volt a hangja. - Tudom, persze, tudom, ez kannibál század. Senkitől nem kérdezik meg, hogy beleegyezését adja-e hozzá, felírják az étlapra. De ha csak egy fogás vagyok, ne várjanak tőlem lelkesedést. Belenyugszom a sorsomba, kész, ennyit tudok nyújtani. Ez a kiábrándultság kora. Azelőtt évekig szoptak a csecsemők, ma két hónap után ellökik a cicit, kiábrándultak belőle. Az anyatej, az iskola, az újság, a tudás, a tudatlanság, az induló, a vádbeszéd, a karrier, a börtön mind-mind csupán egy lépcső, amin haladunk lefelé, és megérkezünk ide, ahol mi ketten vagyunk. A nagy bűdös semmibe!

Az apja hallgatott egy ideig, kinézegetett az ablakon; a szemben levő kéményekből fehéren ömlött a füst, és szétterült a háztetőkön.

- Dühös vagy - mondta aztán Dzsudinak. - Dühös vagy rám, a világra. Ez jó, amíg haragudni tudunk a másokra. A rászórt szavak nem számítanak, csak az indulat, ami feszíti az embert.

Várta, hogy a fiú rátámad: ez duma, szívdöglesztő szöveg. Ezért lepődött meg, hogy Dzsudi - furcsán messzire néző szemmel, mint aki másfelé jár gondolatban - hirtelen azt kérdezte gyerekes kíváncsian:

- Mondd, apa, tulajdonképpen mit keresünk mi itt?

- Az ideáljainkat, válaszolnád te cinikusan, ha én kérdezném ezt.

- Nem, nem! Féltreérintsz. Általában a világban, így értem - magyarázta a fiú. Olyan más volt, mint az előbb, annyira egészen más, mintha hetek teltek volna el a két beszélgetés között. Minden indulat nélkül beszélt, de izgatottan, hogy meg tudja-e értetni magát. - Neked se jó, amit csinálsz, nekem se. Megtűrnék a Kutatóban, rendezgetem a dossziékat, piti mérnököske vagyok, én is tudom. De valamit azért tudnék csinálni! Nem itt, máshol. Emberek között, emberekkel. Kapiskálsz már? A fene nagy összeköttetéssel kikaparhatnál valami távoli vidéki üzemet. Egy kis kócerájt. Minél jobban le van robbanva, annál jobb. Te lennél az igazgató, én meg a nem is tudom, micsoda. Mindegy. És mi ketten ott, abban a kis gyárban - érted már?! Az volna az igazi! Ahol produkálni kell a semmiből! De mi az egész gyárral együtt megmutatnánk, hogy... És az emberek hinnének bennünk. Hallgatnának ránk. Nemcsak több pénzt adnának nekik, de több hitet is, több boldogságot is. Mindent!

- Állj! Mindjárt felemelkedsz a levegőbe, és körülrepdesz a szobát.

- Tessék? - hökkent meg Dzsudi. Kapkodva szedte a levegőt, és vonásai nem tudtak visszarendeződni a megszokott formába.

- Te álmodozó ló - nevetett Magos; ő azt hitte, gúnyosan, de valójában megbocsátással. - Boldogság, háttal a világnak. Szép. Kis gyárunkban megteremtjük az utópista szocializmust.

- Nem tetszik az ötletem? Felejtsd el - vágott közbe a fiú ingerülten.

- De én...

- Ne beszéljünk róla!

Az apa megsajnálta. Békén kellene hagyni, gondolta. De nem olyan nap volt ez, amikor kímélték egymást.

- A különbség köztünk, Dzsudi, most jól megmutatkozott.

- Le akarod vonni a tanulságot - fintorgott a fia.

- Igen.

- Ám tedd. Mintha itt se lennék - és felemelte öléből az újságot.

Magost egy pillanatra méreg öntötte el, aztán erőt vett rajta. Úgyis figyel rá, ha el is bújít. Tulajdonképpen szégyelli magát.

- Nézd, Dzsudi - mondta a szembefeszülő újságlapnak -, nem akarok diadalmaskodni, de kár lenne erről nem beszélni. Most végre van miről beszélni! Mert látod, milyen vagy te? Hegyeket elmozgatsz, azt igen! Valami lehetetlent csinálni! Vagy legalábbis készülni rá, képzelegni róla. Én ha befejezem is a katonásdit, nem fejezem be az életem, nem vonulok el remetének. És mert fantáziátlan alaknak tartasz, nem álmaim gyárába megyek el. Hanem valahová, ahol szükség lesz rám.

Dzsudi összegyúrta az újságot, és földhöz csapta.

- És ha nem lesz rád szükség?!

- Hogyhogy?

- Nem lesz, és kész! Ezt el se bírod képzelni?

- Ne-em - hebegte Magos értetlenül.

- Jaj, apa, féltéglával kellene ütögetni a fejedet, hogy végre benőjön a fejed lágya! - Dzsudi megint lobogott, felemelkedett a fotelban, pizsamája szétnyílt a mellén, annyira hadonászott. - Könyörgöm, vedd le a kezed a világról, és törődj magaddal. Negyvenhat óta özvegy vagy, és mert mamát olyan fiatalon elvitte a rák, te örök életedben búsképű lovag maradsz? Mért nem nőülsz meg újra?

- Hisztérikának itt vagy te - morogta az apa.

- Feleség kellene neked, mert nem bírod a kalandokat, a kis nőcskéket. A múltkor megesett rajtad a szívem, olyan fekete képpel járkáltál három napig, mintha a skalpját is elhoztad volna annak a nőcskének.

- Elég! Politikai pályafutásom kitárgyaltad, de ezt hagyjuk! Aki két házasságba bukott bele két év alatt, az ne adjon neked tanácsot! - Magos elégtételt vett a mai napért, mert ebbe végre egyenrangú partner a fia, ő is csak férfi.

- Jól van, apa, nem hagyod magad eltéríteni a magánélet szavatolt boldogsága felé. Magadra vess majd!

- Mit fenyegetsz engem?

- Csak elképzelem, hogy mihez kezdesz magaddal, ha nem tart rád igényt a világ.

- Hogyan képzeled ezt? - kérdezte Magos fölényesen, de kis kíváncsi szorongással.

- Úgy, hogy felajánlkozol, és nem reflektálnak rá. Nyújtod a kezed, elkapják, megrázzák, és azt mondják: köszönjük, érdemei soha nem évülnek el, alászolgája. Apa, értsd meg végre, én féltelek téged!

- Gondolod, hogy azt a néhány estét, ott, a Zöldfában számon tartják?

- Ez nem belügyi kérdés, apa! A legrosszabbat mindenki tudja, mert ordít rólad: kikoptál. Ezt magad is tudod. Nem az első a családban, aki így jár. Én zseniálisan mindjárt evvel kezdtem az életem. Húszéves alig múltam el, és már nem volt jövőm. Ti nehéz küzdelem után jutottatok el idáig.

- Mi az, hogy ti? - kérdezte Magos ingerülten.

- Az öreg. Nagyapa.

- Őt hagyd ki ebből a beszélgetésből!

- Miért? Félsz, hogy gyűlölködöm rá? Igaz, nem szeretem. Miattad nem szeretem. Mert legalább annyira elveszett embernek tartott, mint te engem. Féltékeny volt rád, apa! Igen, mert ő kikopott ember volt.

- Dzsudi, erről én többet tudok. Ítélezek fölöttem, és ezt hagyom. Engedd meg hát, hogy az apám fölött én ítélkezzem - csapott öklével a térdére Magos. - Te csak azt tudod róla, hogy tizenkilencben embereivel lelőtt egy uszító papot. Igaz. Kemény ember volt az öreg, ökölrel is kidöntött volna egy fát. Ami bennünk már csak remegő kocsonya, az bennük még csont volt, fiam! Ha egy barátja nem vall hamisan mellette, felakasztották volna Horthyék. De így is, micsoda élete volt aztán! És milyen életünk volt nekünk, a családjának? Ha nem volt épp börtönben, akkor se engedték dolgozni. Hiába ment az ország túlsó végére, ott is megtalálták. Te gúnyolódsz a bablevesen. Könnyen teszed! De én nem tudom megmondani, mi hiányzott jobban a gyerekkoromból, az apám, akit alig láttam, vagy a kiadós étel. Amikor nagyfiú lettem, a bányába kerültem. És az apám irigyelt ezért! Hogy munkám van. Kenyerem. Eltartom a családot. Eltartom őt is! Így élünk mi, fiam. Ha ezt életnek lehet nevezni. Az öregben meg csak keserűség nőtt. És a düh. A gyűlölet. Igen, gyűlölet. Még én is féltém ettől a gyűlölettől. Őt féltettem. Gyűlölködött, amikor megnősültem. Megszületél, és gyűlölködött rád. Családi élet? Ezt nem ismerte. Csak a harcot. És a kénytelen várakozást. A lassan múló éveket. - Kigombolta a zubbonyát, melege lett, vaskos ujjai remegve bukdácsoltak a gombokon. - A felszabadulással minden megoldódhatott volna. Nem voltam itthon, tudod. Az öreg valami ellenállókkal a hegyek között bujkált. Aztán az oroszokkal vonult be a bányatelepre, és agyonlőtte a főmérnököt. Ha ezerszer is halált érdemelt az az ember, ezt mégse kellett volna csinálnia vele! A városparancsnok majdnem kivégeztette az öreget. És aztán már megbélyegzett ember volt. Félték tőle az elvtársai is. Kikopott, mondanád te. Miből kopott ki! A politikából? Nem. Az életből. Mert nem nyugdíj kellett neki, amit kapott. Nem békés élet, amit nem tudott élvezni. De mit kezdhettünk volna vele? A politikát szidta. A politikát gyűlölte. Azt hitte, a politika bánt el vele. - Tétován kanyarított egyet a kezével. - Én ezért ítélem el őt. Ezért az értelmetlenségért, amivel megmérgezte az életét. Mert az ő konoksága már butaság! Ezt kell mondanom.

Dzsudi fészkelődött a fotelban, aztán végre mégis megszólalt.

- Apa, ne dühöngj azért, amit most mondok. Látod, nagyapának igazán nagy baklövéseket kellett csinálnia, hogy túladjanak rajta. Te meg számot se tudsz adni róla, mit toltál el, és mégis... Lásd be, fejlődik a világ. Rafinálódik a politika, pneumatikus kereke finoman és zökkenés nélkül gázol át az emberein.

- Unom a marhaságaidat, Dzsudi! - förmedt rá az apja. - Nem kell engem elsiratni, még élek, itt vagyok. A saját szorongásodat éld ki újabb válásokban. Micsoda ember vagy te? Férfi vagy te, egyáltalán? Az én karrieremért aggódsz vagy magadért? Olyan vagy, mint egy tyúkeszű feleség! Van benned, a nemzedékedben valami nőies. Nagy haj, szentimentális cinizmus, ködevés és önzés, számító önzés. Talán jót akartok. Tiszta életet, egyszerű igazságokat. De ha nem megy minden simán, felheccelitek magatokat, és mindenki előtt szétvetitek a lábatokat, közben mártírnak hiszitek magatokat.

- Kösz. Nem hallgattál el semmit.

- Kihozol a sodromból - Magos zavartan gombolgatta be a zubbonyát, mert elszállt a mérge. - Hagyjuk ezt abba. Olyanokat mondunk, amit nem gondolunk komolyan.

- Várj, apa - szólt Dzsudi, és fürgén mocorgott, nyekergette a fotelt, maga alá húzta a lábát; nem hagyott rajta nyomot a vita, élénk szemmel, mohón kezdett beszélni, mintha mi se történt volna. - Túl vagyunk az epeömlésen, most már nyugodtan beszélhetünk. Bennem máris nagy eszmék ébrednek. Ide figyelj! Én tulajdonképpen nagyon megértem nagyapát. Igazán. Mintha rá jobban is hasonlítanék, mint terád. Hogy ez jó vagy rossz, hagyjuk a mérlegelést.

- Ez megint valami rémálom - legyintett az apja fásultan. Az újságért nyúlt.

- Csak egy kicsit figyelj - kérte a fia. - A politika neki se kellett, nekem se. Neked annál inkább. Ti vagytok az a nemzedék, akinek az életében beton alap volt a politika. Világos? Az öreg elképzelte a jövőt, és azért csak harcolni akart, lövöldözni, meghalni, nem politizálni. Mi meg benne élünk, beleszülettünk ebbe a megálmódott világba, az általatos realizált csodás jövőbe. Nekünk minden jó, és minden rossz. Ezt megmondjuk, hátsó gondolat nélkül. Tekintet nélkül a ti politikátokra. És veletek van a legtöbb bajunk, akik itt ültök a fejünkön, pedig mi már kikeltünk a tojásból. És füttyölünk a politikára! Mi egyszerűen akarunk élni. Úgy, ahogy levegőt vesz az ember. El akarunk felejteni mindent. Háborút, törvényteleniséget, politikát, benneteket is. Nagyapa is ilyen egyszerűen képzelte el a dolgot. Én a szavaimmal szúrok beléd, ő talán lelőtt volna az én helyemben. Mi az öreggel egyben közösek vagyunk. Érzelmi alapon ítélünk meg mindent. Egyszerűen. Szeretem, nem szeretem. Ő a föld, mi az ég. Te meg közöttünk lebegsz, átmeneti képződmény vagy. Az öreg és közötttem te vagy a kitérő, a csavarmenet, ami felfelé vezet. - Kipirulva széttárta a karját. - Ez tiszta dialektika! Apa, érted végre?!

Magos épp csak rápillantott, aztán mintha egyedül lenne, kibámult az ablakon; a mellékutca túloldalán a háztetőket nézte, a fekete cserepeket, a rogyant kéményeket. És a füstöt, ahogy vastagon kavargott fel a kék égbe.

- Kezdem előlről a vitatkozást? - kérdezte fáradtan. Ledobta az újságot, felállt. - A leves! Rá se néztünk. Elfől.

Kiment a szobából.

Dzsudi leejtette a karját. Az izgalom pirosa eloszlott az arcán, kirúgta maga alól a lábát, kinyújtotta a levegőbe, és kirázta belőle a zsibbadtságot.

Húsz év múlva én milyen jubileumot fogok ünnepelni a fiammal? - gondolta magában. - Semmilyen. Jó lesz ez? Vagy rossz? Apa tudna erre felelni. Ő mindenre kész válaszokat tud.

1967

ÁBÉCÉ

Pályám emlékezete

Keservesen tanultam meg az ábécét.

Felsőgallán (ebből a vértésalji településből nőtt ki Tatabánya, negyven évvel ezelőtt még külön közigazgatási helység, ezért nem járhattam a bánya iskoláiba) több osztály szorongott együtt a falusi elemiben, és amíg mi, legkisebbek félhangon kántáltuk, hogy „á-bé-cé”, addig a nagyobbak mindig mást és érdekesebbet tanultak. Persze hogy rájuk figyeltem. És feszülten kellett fülelnem, mert két nyelven, de jórészt inkább németül folyt az oktatás. Obergalla sváb falu volt. Sörhasú, özfgombos vadászruhában csibukozó kántortanítónk - aki néhány év múlva Kovácsról Edelschmidtre változott vissza, és szarvasbögés, özbakselejtezés, adóhivatali kiszállás, csendőrségi inspekció, kanonoki iskolaszemle és minden más lehetséges alkalommal tanítás helyett a jegyző vendégeivel vadászott - magyarul is elmondott ugyan ezt-azt a tananyagból, de jobban szeretett az anyanyelvén beszélni. A svábozás azonban olyan, mintha egy lenyúzott és kinyúlt magnószalagról hallanánk vissza a német szót; aki nem született bele, nehezen veszi be a füle. Még rosszabbul jártak a tót gyerekek (mert azok is voltak köztünk, a szomszédos Bánhida ősi szláv település), nekik ugyanis semmit se magyaráztak el. Ebben az elemiben csak az egyszeregyet tanultam meg és az ábécét. Azt is keservesen.

De megtanultam, hogy mindenféle gyerekek vannak a világon, akik közt nem én vagyok a legfontosabb.

A falunak mindig a szélén laktunk, a bikaistálló mellett, majd egy bányapatak partján, és kertünk végében kezdődött a Vértés erdeje, amiben kétnapi járóföldnyire, Székesfehérvárig el lehetett barangolni úgy, hogy embert nem is láttunk. Az erdőjárás (apám a háromszéki havasok alól jött) meg a porfelhőben hazatérő, a kerítésünket döngető csorda az első emlékem, ahogy a vitézül csaholó Csöpi kutyával „megvédtük” házunkat a marhák naponta ismétlődő ostromától. A szomszédos udvarokon és istállókban a Marcikkal, Szepikkal, Fánikkal együtt kergettem a tyúkokat, cipeltem esténként a kanna tejeket, és nagy teleken a Gerecse felől kavargó hófúvásban törtettünk be az iskoláig. A falu gazdag volt, mert a földjei alatt fekvő szénért az akkori bányatörvény szerint (amely persze nálunk is elsősorban a nagybirtokos Esterházyakat védte a „zsidó” MÁK-kal szemben) évente pauszát kapott; így Felsőgallán egy kimustrált parasztházban községi polgári iskolát tartottak fenn, ott tanított az apám.

Mikor a bányával közösen új polgári épült, mi is beljebb költöttünk. De ahogy a falunak csak a széle fogadott be, a bányatelepnek is a határán laktunk. Ugyanannak a bányapataknak a partján, ugyanúgy a Vértés takarásában, de már nem a község, hanem Mésztelep, Hatostelep, a kőbánya, a mézskemencék, a szénosztályozó szomszédosságában.

Milyen egy iparvidék? Még a megszépítő emlékezés se mondatja velem, hogy „szép”. Sose tartottam annak. Gyerekkoromban se. Elvagyódtam onnan, vadul gyötrődve-gyűlölködve, és az ifjúság kétségbeesett türelmetlenségével vártam, hogy megszökhessek. Sikerült - és azóta minden írásomban benne van Tatabánya, nem tudok szabadulni tőle... A Vértés és a Gerecse találkozásánál, a két egymásnak futó hegyvonulat V alakú völgyében fekszik a város, és a hegyeken át Pest felől autózva idáig, ma is tiltakozva elszorul a szívem, visszafordulni, menekülni szeretnék, ha fentről lepillantok rá: akár egy óriási, rendetlen hamutartó, tele gigantikus csikkokkal, ágaskodó és düledező gyárkéményekkel minden szürke füstben úszik, mintha a

telep örökké egy tűzvész utáni pillanatban pihegne, a megsemmisülés küszöbén. Hatlakásos barakkházak, nyitott kanálisok, a sertésólak bűze - ez volt gyerekkorom bányatelepe. A kötélpálya még megvan, ott húzódik a régi telep szélén, a magasban hintáznak a csillék, egymás mögött vonulnak feketén, konokan, az aknáktól a szénosztályozóig. Csikorgásuk a régi, távolról a fülembé jajongtak, ha fülledt éjszakákon álmatlanul feküdtünk. És a szénpor ma is finoman szítál a magasból, elkeveredve a cementporral a karbidgyár és a mészkőbánya kemencéinek gázával, lecsapódik a kertekre, nyár elejére felkunkorítja a leveleket, csökött gyümölcsök árválkodnak az egészségtelen levegőben. Mindent belep a korom, a por, és akár egy elhagyott lakásban, szürke rétegben üli meg a környéket. Nehéz szénvonatok csattognak-dübörögnek a síneken - semmi nem változott. (Csak annyi, hogy néhány kilométerrel arrébb új város épült, házkolosszusokban lakik a lakosság zöme, és ezt a Tatabányát én már nem ismerem.)

Az egyforma bányászházak egymással lazán összefüggő telepekben épültek: Hatos-, Hetes-, Nyolcas-, Mész-, Öregtelep, Harmincház satöbbi. A papíron tervezett egyenes utcákat hosszában, az egymás mögött álló lapos házakat keresztben bárhonnan végiglátta a térmester és a csendőr. Szigorúan tagolt és ellenőrzött társadalom volt. Az altisztek házai a telepek szélén álltak, és ezek már nem voltak egyformák: amíg a lőmester egy kockaház négy sarkára épített, egymástól ugyan szeparált és verandával bővített, de mégiscsak szoba-konyhás lakásaiból kapott, az aknást már kétlakásos, komfortos házban helyezték el. A tisztviselőtelepek pedig a változatosság és megkülönböztetés csodái voltak. Kétszobás összkomforttól a nyolcszobás villákgig terjedt a választék, főmérnöktől fölfelé volt, akinek autó járt, másnak csak hintó, az üvegházhoz kertész, a háztartáshoz szakácsnő, szobalány. A bányászoknak kocsmá és munkásotthon, a többieknek külön altiszti és külön tiszt kaszinó. Strand is három volt, egymás fölött egy domboldalon, és a „tisztiből” folyt le a víz az „altiszti-be”, és elszennyeződve a legalsó „bányászba”.

Ebben a szétagolt és ellenőrzött világban, ha valaki nem a neki kijelölt helyre tette be a lábát, azonnal kirítt onnan.

A húszas évek elején a bányász el sem hagyhatta a lakhelyét. Az állomáson pedig negyvenötig állandó volt a csendőri ellenőrzés, igyekeztek kiszűrni a „jöttment lázítókat”. Sztrájk tört ki, mert a MÁK-nál eladósodott munkásoknak utalványokra romlott árut mértek a konzumokban, máskor meg azért, mert az előmunkások rugdosták a fejtésben dolgozókat. A munkásmozgalom valóban hősiiesen, de változó sikerrel harcolt. Egy időben szociáldemokrata képviselőt sikerült választani, aztán volt olyan mélypont is, hogy a bányászszakszervezet - széthúzás, elfáradás, a sárga szakszervezettel való rivalizálás, a gazdasági válság éveiben a munkanélküliségtől való félelem miatt - alig néhány embert mondhatott tagjának... Itt minden furcsán és kiszámíthatatlanul alakult. A svábok német művelődési egylete, mielőtt hitleri Volksbund lett, külföldről német nyelvű marxista irodalmat hozott be. A Székely Egyesület a kommunisták fedőszervévé vált. A cserkészetet a csendőrség újra és újra baloldali szervezkedésen kapta rajta. Viszont egy nagy sztrájkot - a háborúba lépés évében, mikor a bánya azonnal hadiüzem lett - a nyilasok kezdték, mert gyűléseiket betiltották, és a bányászszakszervezet, elhatárolva magát a jobboldaltól, a munka folytatására buzdított; a kommunisták azonban jobban érzékelték a mindenképpen tiltakozni akaró tömeghangulatot, és a szórványos munkabeszüntetést általánossá téve hetekig tartó baloldali sztrájkot robbantottak ki - a katonaság tankokkal szállta meg Tatabányát, Jány Gusztáv nevét mi már ekkor megtanultuk.

A bányatelepek peremén, ahol laktunk, láthatatlan fal védte a bányákat a „fertőző” külvilágtól, ezért itt torlódtak össze a munkából kikopottak, elzüllöttek, meg a nyugdíjasok, vagy a bányába még csak bejutni akarók - de a bányából kitiltottak is. (Jóska bácsi, majd jön Jóska

bácsi! - hallottam oly sokszor bizalmasan rejtjelezett nevét a későbbi generalisszimuszknak.) Szomszédunkban egy özvegyasszony - tizenkilences múltja miatt a börtönökből tüdőbeteg szabaduló férje halála után - ablaktalan kis lyukban nevelte Gyuszát, játszótársamat. A direktorium másik volt vezetője a Vértesben maga építette kőházában remetéskedett, gyógynövények gyűjtéséből élt, a fiával együtt jártam elemibe. A város legnevesebb mártírája, Tóth Bucsoki Istvánra, a *Népszava* újságárusára és a helyi mozgalom egyik vezetőjére közös óvóhelyünkről, a Hangya pincéjéből emlékszem, szinte mellőlem hurcolták el és verték agyon. De a mi utcánkban, a telepen kívül állt a leghírhedtebb nyilaskocsmá is, ahol Szálasit többször megbámultam, akinek egyik bizalmi embere ugyancsak a környékről került ki.

A politika ábécéjét nekem nem könyvből oktatták. Mióta elkerültem onnan, éltem szép városokban, a nemesen ódon Sopronban, a pezsgő légkörű Pécsen, és határórként évekig barangoltam a nyugati határvidék alpesi rengetegekben, meg a Dráva elvadult nádas-füzes-mocsaras kiöntéseiben, és huszonöt éve Pesten lakom, ebben a sivár és kacér nagyvárosban, egy évtizede pedig Balatonfüred a nyári szálláshelyem, a szelíd nyugalomnak ez az opálos öble - de Tatabányától nem szabadulhatok. Úgy él bennem, kigyógyíthatatlanul, mint egy örökölt betegség. Durván hangzik ez? Sértőn? Kegyetlenül? Mit tegyek, mindnyájan ifjúságunknak - annak a bizonyos első két évtizednek - a betegek-foglyai vagyunk, annak emlékei égtek belénk, meghatározták életünket, jellemünket, gondolkodásunkat. Más talán elkaparhatja ezt önmagában. Az író nem teheti. Végzetes öncsonkítás lenne. Újra és újra visszatér hát emlékeihez, küszködik velük, vallatja őket; minden dühét, tehetetlenségét és tehetségtelenségét ifjúságára zúditja vissza. Kétségbeesve azt gondolja, hogy ha máskor és máshol született volna, bezzeg jobban és könnyebben írna... Gyűlölködve szereti hát ifjúsága városát. Mint én Tatabányát.

Megpróbáltam onnan elszökni. Mászt írni. Nem sikerült. Minden kudarc arra döbentett rá, hogy közelébb, még közelébb kell lennem, ahhoz, amit írok, nem időben, hanem emberként: őselményekben. És fogcsikorgatva tértem vissza eredendő emlékeimhez.

Ma már nem menekülök Tatabányától. Vissza se megyek oda. Hiszen el se jöttem. A város bennem van, velem él. Átalakult az én városommá, ami ott a Vértes és Gerecse tövében lélegzett. Saját Tatabányám van. Amit én teremtettem magamnak. Fantázia-várossá alakult, ez az én világmindenségem, ahol minden megtörténik, megtörténhet. Hová lett a város, az az igazi? És az a régi telep? Eltűnt, megsemmisült, elpusztítottam és újra megteremtettem magamnak. Néhány évvel ezelőtt elvetődtem a Hatostelepre. Ifjúságom színhelye volt. De süllyed alatta a föld, a régi, rosszul tömített aknák odalent beomlanak, és magukkal rántják a fenti világot. Romok, romok, mindenfelé romok hevernek, szétdűlt házfalak, téglahalmok, vakolatdombok, a kiskertek helyén gyom, a kerítések a földre huppantak, a templomnak csak az alaprajza látszik a talajban, akár egy történelem előtti ásatás lelete, a bányászti villák eltűntek üvegházastól, teniszpályáik vörös salakja alig villan, elő a fű közül, a konzum épülete szétnyílván meredezik, az egykori komor csendőrőrs helyén álmatag csönd, a hatlakásos barakkházak, szoba konyháikkal, bűzölgő disznólaikkal és közös budijaikkal mintha sose lettek volna itt ezen a szorongató, képtelen látomásnak tetsző rommezőn - és ahogy bolyongtam a régi utcákon, a nyitott kanálisok mentén, hirtelen azt gondoltam: csak nem én tettem? - ekkora az írói fantázia és akarat ereje? - amiről annyit írtam, álmodtam, az végül is belepusztult az én akarnokságomba?!... Hiszen, csak úgy tudtam írni, akkor tudtam írni róla, ha elébb leromboltam emlékeimben a régi telepet, és újra megteremtettem magamban.

Hogy honnan és hogyan kerültünk oda? Pillantsunk hátra az időben.

Anyám apja, a nagykapornaki kovácmester valamiért összekülönbözött a helyi szerzetesrend apátjával, és ez megrendítette falubeli helyzetét. Nagypám egykönnyen nem adta meg magát, felnőtt fiai is kovácsok voltak már, gőzekét, cséplőgépet bérelt - de belebukott a vállalkozásba, messzire elért az apát keze. Végül nem tehetett mást, nyolc gyerekével Pestre költözött; aztán a csepeli WM-ben kovácsként dolgozott, korán és búskomoran halt meg. Tehát a század első évében Pestre került a család, az öt fiú közül három kovács, egy asztalos, egy pedig fegyverműves volt, a lányok varrodában dolgoztak. Sose tudtak igazi városlakókká válni. Összebújva éltek, gyanakodva, rosszkedvűen. Örök elégedetlenségben. Gyökértelenül. Értették a szakmájukat - és semmi több. Annyi humoruk se volt, amivel egy ajtóvasat meg lehetne kenni, hogy ne csikorogjon. Mindez megmagyarázza a sorsukat. Egyikük tizenkilencben műhelybizalmi lett, ennek politikai következményeit egész életében cipelte; aggregény maradt, magányos farkas. (*Az öreg alakjában bányásszá változtattam, és ha regényhősöm élettörténete nem is, jelleme az övé.*) Másikukat orosz hadifogságból az urali harcok sodorták el, hosszú ideig elveszettek hittük, csak a negyvenes évek legelején a szovjet-magyar kapcsolat időleges javulásakor írt levelet, és ebben fiairól megjegyezte, hogy katonaiskolások - többet soha nem hallottunk róluk, de én negyvenötben minden fiatal szovjet kapitányban rokont kerestem. Egy harmadik fiú, az asztalos, különös csavargóalkat volt, évekre eltűnt, dolgairól semmit se lehetett tudni, gyanakvó élettársa szerint elzüllött; a háború után derült ki, hogy Szlovákiában is volt családja, és ott a helyi mozgalom őrzi emlékét - különben a háború legvégén, hogy a halála is olyan furcsa legyen, mint az élete, véletlen balesetként átment rajta egy tank. Anyám kedélytelen testvérei közül többen nem is alapítottak családot, és a két, vidékről felsodródott, népes család, anyámé is, apámé is, velem és az öcsémmel kihalt, mert nekünk sincs gyerekünk. Anyám nővérének a férje vitte a legtöbbre, mint munkáskáder, húszéves, tragikus mozgalmi múlttal kisebb pesti üzemek vezetője volt az ötvenes években; humortalan, kőfejű, akaratos, kemény ember. (*A Csapda* kíméletlen funkcionáriusát mintáztam róla, Bársony Imrét, mert ez a látszólag tatabányai riport fikciós regény, egy magatartás példázata, és csak a kulisszákat vettem hozzá az általam legjobban ismert környezetből.)

Apám családja a Háromszék megyei Lécfalváról a múlt század ötvenes éveiben - a székely szervezkedések megtorlása idején, sokadmagával - Romániába húzódott át. Dédapám kocsigyártó volt, mulatozó, vásároszó, magát jól forgató ember. Halála után nagypám, a múlt század végén, visszajött Lécfalvára. Kevéske földje volt, kis erdőbirtoka, fával szekereztek, üzletelt, mindent megpróbált - és semmire se vitte. Mint egy kunyhó! - csodálkoztam rá székelykapus kicsi házára. Három fia igazi öröksége a dédapai vállalkozó kedv; sokféle segítséget kihasználva tanulni igyekeztek. Sándor nagybátyám már a húszas évektől Pesten szakszervezeti alkalmazott, a szociáldemokrata balszárnyhoz tartozott, és a háború legnehezebb utolsó évét illegalitásban töltötte, olyan könnyed természetességgel kerülgetve az életveszélyt, amit ma is csodálok (minket is meg-meglátogatott Tatabányán, a fronton hányódó apánkat pótolva); nem csak élt a politikával - mint mások körülöttem -, de érte élt, és értette, „élvezte” rezdüléseit. Volt mit tanulnom tőle. Béla nagybátyám tanító és kertész és sikeres szőlőnemesítő volt, falujában a szövetkezet alapítója, kezdeti vezetője; ő sem ment a szomszédba egy kis észért, jókedvért, huncutságért. (*A ménegazdá-t* nem tudtam megírni, amíg éltek. Pedig nem róluk szól, csak egy-egy alak gondolkodásának jellegzetessége az övék.)

Apám a legfiatalabb fiú. A legnehezebben neki sikerült kiszakadnia Lécfalváról. Az első világháború előtt már bezárultak az iskolához vezető utak, amin a bátyjai jártak. Tizenkilencben a székely hadosztálynak ahhoz a kisebb részéhez tartozott, amelyik az utolsó percig harcolt a Vörös Hadseregben, ezért kétévi keserves fogságot húzott le Constantában. Utána háromszéki fatelepeken dolgozott, erdőirtásoknál, és ha összegyűlt a pénze, egy-egy évet

elvégezt a képzőben. Így dolgozva-tanulva harmincéves korára szerzett oklevelet, és került rokoni segítséggel Felsőgallára. Tulajdonképpen mindent az apámnak köszönhetek. Az általa teremtett körülményeknek. Hogy könyvek között nőtem fel, hogy a telepen kívül lakva is a telepen éltünk, mert a bányászok nemcsak mint polgárista gyerekeik tanárához jártak hozzánk. Magyarot tanított, és a népi irodalom hűséges - noha kritikus - híve volt. Szinte nem is olvastam mást (átugorva Jókait és Vernét), mint amit apám: Móricz Zsigmondot, Tamási Áront, Nagy Istvánt, Illyés Gyulát, Szabó Pált, Veres Pétert. A hazai ízek miatt apám kedvence Tamási Áron volt; de a „legokosabb” - vagyis az ideológus, akivel leginkább egyet lehet érteni - Veres Péter. Életem döntő olvasmányélményei pedig (ezt ma már mint tényt említem, és okát magam is keresem) a *Lakodalom*, *Keresztelő*, *Bölcső* egymás után sorjázó kötetei; legfogékonyabb koromban kerültek elélem, elevenségük elbűvölt, és megsejttem belőlük, hogy lehet a körülöttünk látott világ is regénytéma.

Családunkat a háború szétszakította. A mind kellemetlenebb helyé váló Tatabányáról apám Pestre húzódott, Sanyi bátyja mellé, majd katonaként a frontra vitték - mi pedig a telepen ragadtunk. Ettől az időtől fogva nagyfiúnak számíthattam magam, majd felnőttnak. Anyám és öcsém mellett én voltam a FÉRFI a családban, az intézkedő, a dolgok nehezét vállaló.

A felszabadulást kétszer értem meg. Negyvennégy karácsonyán a fővárost körülzáró szovjet hadsereg lovasai bukkantak ki a hegyek közül, beügettek a telepre, ám néhány utcával arrébb megmerevedett a front, onnan a németek lödöztek, és csak hat hét múlva szorultak hátrább kedves (bár kissé szilaj természetű) kozákjaink. A méteres havú télben, a nélkülöző bányatelepen csonka családunk a szomszédság segítségével élt egyik napról a másikra. A háború vége még odább volt, valamit tennünk kellett. Zalába utaztunk - kalandosan! -, anyám rokonaihoz. És mi, akik addig a frontvonal híg levesén tengődtünk, tepsiben süített keletlen kenyereken, és a feltört konzumokból lavórban széthordott babon - Kehidán kánaáni bőségbe pottyantunk: a front elől leoldósott disznók kolbászkerítése mögött, vastag zsírszagban, tejföllel locsolt réteshalmok párologtak felénk. Március végén kidobolták ugyan, hogy korosztályom leventéi a községházán gyülekezni kötelesek, hogy végre megnyerjék valakivel a háborút de délután a szőlőhegyről láttuk, hogy a távoli országúton szovjet tankoszlopok vonulnak nyugat felé; túlfutott rajtunk a front.

A háború utáni évek gyors politikai változásaiban apám Pesten rekedt, én pedig önálló felnőttként, némileg sértetten, hogy még iskolára köteleznek, az újonnan alakult tatabányai gimnáziumba jártam. Nem túloztuk el a tanulást. Lázás és zavaros időszak következett, délutánoként a telepi párhelyiségekben biliárdoztunk, székeket tologattunk az előadásokhoz, gyűléseztünk, tüntetést szerveztünk, hiszen államosítások, kitelepítések, pártközi harcok folytak, kerékpáros futárokként repkedtünk a megyében. A Szikra sorozatban kiadott kis vörös füzetekből tanultuk a marxizmus ábécéjét. Ebből lett a baj. Az én személyes kis „konceptiós pöröm”. Ötven tavaszán, érettségi előtt, beidéztek egy sebtiben toborzott tanári konferenciára, és fél óra múlva kirúgtak az ország összes középiskolájából. Ürügyet erre az adott, hogy Sztálinnak a leninizmusról írott broszúráját az osztályban vitatva az ellentétes nézeteket bölcsen így akartam szintetizálni: Lenin volt az alkotó zseni, utódja pedig csak megvalósító, nagy végrehajtó. Apám világosított aztán fel, hogy csupán egy mechanikus, központilag elrendelt tisztogatás komikus áldozata vagyok; kizárásomat a Közlönyben apró betűvel szedett sorstársaim százai között mutatta meg. (Nyomtatásban ekkor jelent meg először a nevem.) Minden iskolából ki kellett valakit csapni, egy „nem munkásszármazású” végzős diákot; az élesedő osztályharcban rendelkezett így a minisztérium. De a sebtiben toborzott, Rákosiról elnevezett, különbözeti vizsgás bányászfiúkkal gimnáziummá emelt osztályban ugyan ki nem volt munkásszármazású? Legfeljebb névadónk a falon.

Elestem a továbbtanulás lehetőségétől, de a legtöbb tantárggyal hadilábon állván, úgyis csak a Testnevelési Főiskola imponált nekem. Mint minden sokat olvasó fiú, férfias életről képzelegtem. És ezt hamar megkaptam: besoroztak és vittek a határőrséghez. Ekkor zárult le a határ, háború lógott a levegőben, világszerte eszeveszett katonai készülődés, sietős hadsereg-fejlesztés folyt.

A határőrség államvédelmi szerv volt. Gondoltam, politikai priuszommal csak tévedésből irányíthattak Sopronba, bekopogtattam hát a D-tiszthez, tisztázzuk mielőbb, hogy én nem „ravaszul befurakodtam ide”, engem később ne „leplezzenek le”, megmondom mindjárt az elején, hogy „a nép ellensége vagyok”, ez megjelent nyomtatásban. A politikai tisztnek kissé megrándult fölfelé a szája sarka: és ha pont ezért van itt? Megérthettem valamit egy különös szerv speciális ábécéjéből... És egyszerre hitelesnek hatott minden, az öregkatonáktól hallott történet. Szerencsére egy Tatabányáról ismerős, szegről-végről rokon tiszt is szolgált a lakatnyában. (A *Magos-ciklus* elbeszéléseinek központi alakja lett tíz évvel később, de akkoriban, amikor utolérte őt is a belső tisztogatás, nagy ijedelmet okozott nekem, mert az idő tájt a patrónus lefogása következményekkel járt.) Az alapkiképzés hónapjai után aknásztanfolyamra küldött, mondván, hogy a szakszolgálatosoknak könnyebb életük van: és én kétszer egész könnyen röptem, egy-egy robbanás légnyomásában... Mégis örülök, hogy aknászként évekig kószálhattam az osztrák és jugoszláv határon, szinte háborús helyzetben, fegyverropogás közepette. Mindig odarendeltek, ahol baj volt, tehát ahol történt valami. (Még *A ménesgazda* is innen való.)

Öt évig éltem katonák között.

Hogyan lehetett ezt elviselni? Sőt szeretni? A társak miatt. Meg hogy fontosnak hitt dolgok történtek velünk. A játékszabályok pedig kiismerhetőek, és mindenkire kötelezőek voltak.

Azért néha nyomasztó álmaim vannak.

Riasztanak a határról, hogy megsérült a műszaki zár. Száguldunk ki a prérire Illés őrmesterrel. Szálas termetű, kevés beszédű fiú, a fejét mintha szekercével nagyolták volna ki egy fahasárból. A legjobb aknász, akit valaha is láttam. Leszerelés helyett továbbszolgálóként bent maradt. „Elvették” a földjüket, a téeszbe nem megy haza. Az aknamezőn túl, a drótkerítésen lógva szarvast találunk, egyik lába elrobbant, nem tudott átugrani. Utat kéne hozzá nyitnunk, de addig is vergődjön? Illés - mintha az ő istállójából bitangolt volna el ez az állat - merev arccal nézi. Mozdulok, hogy megadjam a kegyelemlövést: odamegyek, és a szemébe lövök. Így szoktuk csinálni. De az őrmester elkapja a karom. Egy megbontatlan aknamezőn átlépkedni (ha ismerjük is a telepítési rendszert) szabálytalan, mert veszélyes. A katonaság ősi, íratlan törvénye, hogy a nagyobb veszélyt a parancsnok vállalja. Belépked hát a szarvasig, csak hogy a döglődő állat megrémül, utolsó erejével dobálni kezdi magát a zengő drótok között. Illés óvatlanul hátrál, robbanás, és már ő is ott lóg a drótakadályon a szarvas mellett. Mire kicipeljük a sofőrrel, s feltuszkoljuk a nagy testet a weaponra (teherdzsip), majd a fityegő alsó lábszár fölött nadrágszíjjal szorítókötést ügyetlenkedünk a combjára, és az úttalan mezőn végre bukácsolni kezdünk lakott hely irányába - az őrmester félhalott. Arca, mint a lakodalmas zsebkendő, olyan fehér. Hátról, a vaslemezzel borított platón ülök, fejét az ölemben tartom, hogy ne kocogjon oda a fenéklemezhez. Szakadni kezd az eső. Nyugtatóan beszélek hozzá, csapzott üstökű sofőrünket ordítózva hajszolom, rugdosom félre a nekünk csúszkáló aknásládákat, a weapon bömből, dobálja magát a kátyús úton - és Illés lehuny szemmel fekszik. Az első faluban nem találunk orvost, koszfészek, még bolt sincs. A másikban van orvos, a sofőr kidudálja az udvarra, de az csak megigazítja a szorítókötést, rázza a fejét, legfeljebb aszpirint tud adni, nyomás tovább a városi kórházba. Vérben ülök. Tocsog alattam a vér. Ülepepen átnedvesedik a nadrág. Illés végre kinyitja a szemét, fejét megmozdítva maga

köré néz. - Mennyi vér van az emberben? - kérdi, és szürke szemével, ami olyan árnyalatú, mint a galamb hasalji tolla, már a másvilágról néz rám. Elkövült aggyal próbálom kitalálni, hogy ő hány literre saccolta a maga körül látott vérét - annál többet kell mondanom. - Tíz! - vágom rá -, tudod, amikor a disznót megszurják, abból is kigyün egy vajdlingal...

Egy színfolt emlékeimből, és máris egy halott. Feleségem, ha kézbe kapja frissen elkészült írásaimat, kis gyanakvással húzza meg az orrát: már megint kit döglesztettél meg? Ez idill - morgom ingerülten. Mert a legtöbbször az is, ahhoz képest, ami a valóság volt. Történelmi időkben éltünk! - sorsfordulókban. Tragédiák fő- és mellékszereplőiként. Ezt ő tudja a legjobban, aki a pesti kisember nyomorúságát, a háború alatt gyerekként átélt csillagos házak és eltűnt hozzátartozók kitörülhetetlen emlékét hordozza magával. (A *Napimádó*-t erről írtam.)

De semmi se tudja az embert megváltani? Hogy túljusson a múltján?

Hiszen húsz éve élünk együtt, megunhatatlan, boldog összhangban, fél nap után találkozva már mohón beszélgetünk, újdonság minden óra, mert mindent együtt élünk át, könyvek, folyóiratok, hírek és pletykák csak akkor érvényesek, ha közösen megvitattuk azokat, százfelé rohanunk szét, de vissza csak egyfelé igyekszünk: egymáshoz, és ebben a szimbiózisban mindegy is, hogy ki írt regényeket és ki drukkolta végig a jogi egyetemet, hiszen mindent együtt csináltunk, és ma már azt sem tudom, hogy a Jogtudományi Szemlétől az őstörténetig, a Micimackótól a szociológiáig tulajdonképpen mi az, ami őt érdekli, és mi az, ami engem; nem győzöm csodálni, hogy mindig vidám, kiegyensúlyozott, jókedvétől pezseg a légkör, ha a nevetést adóztatnák, fél óra alatt tönkremennénk, s esze olyan csavarosan hatol bele mindennek a lényegébe, akár egy dugóhúzó, és így kibelevé-kifordítva már mulatunk mindenben, mert kisebb a rossz, ha átlátunk rajta, ártatlanabb a gonoszság, ha megfricskázunk, és fele akkora a baj, ha vigyorogva viseljük el; így kell tennünk, hogy fiatalságunk ideál- és igazságembrióit el ne vetéljük, de megőrizzük és kiteljesítsük magunkban, hogy kitartsanak, amíg élni és dolgozni lehet, a munka ugyanis egyre sürgetőbb, az idő csúszik ki alólunk, a szervezet kezd cserbenhagyni, puffed a máj, trombórák csónakáznak az erekben, az égőn lüktető ízületek álmatlanná teszik az éjszakákat, nedves zsebkeendőbe tekert göbösödő ujjakkal verem az írógépet, pedig a felejtésnek választott munkáról kiderült, hogy prózaírónak lenni alig szórakoztatóbb, mint végigseggelni egy életfogytiglanra szóló ítéletet; külön öröm hát, hogy él velem egy tölem mindenben különböző emberke, aki borzas fejét rázva trappol a fürdőszobába, hamisan bömböl a rádióval együtt, munkájában a maga törvényei szerint tesz-vesz, gondolkodik, hoz határozatokat, folyamodik a bírósághoz, otthon pedig együtt hőmpölygünk a lakásban, mint két gazdára talált kiskutya, kölcsönösen teljes biztonságban érezve magunkat a másikkal, kívánom hát, hogy legjobb művem ez a házasság legyen, és mégis - mégis, ez se, semmi se tudja az embert megváltani? Nem tud az emlékeitől megszabadulni? Vagy épp hogy kiírni akarja magából? A gondolatilag tisztázott múlt, az elrendezett történelem, a kivívott és megőrzött magánéleti harmónia - mind mosópor csupán, ami első harminc évem viseltes emlékeiből oldja ki a szomorúságot?

Tudom, amit írok, rideg történelmi körülmények rideg férfivilága. Mentetetőddezem avval, hogy ezt láttam? Ezt éltem át? Hogy engem is fáraszt már? Elgyötör a saját írói világom? És egyszer majd - talán - valami mást és máshogy...?

Tatabányán minden szomszédunkban, az udvarok mélyén, a ház mögött még egy kis ház van, meg egy ahhoz hozzáragasztott épület, és még egy bódé, és még egy sufnyiból kipofozott lakóhelyiség - ahogy ez az ipartelepek szélén szokásos. Az egyik ilyen udvar mélyén laknak Mandlék, ott éltek gyerekkoromban is, a bácsi első világháborús rokkant nyugdíjas. A környék hozzá járt hajtat vágatni, borotválkozni. Amíg a vendég a hokedlin kuporgott, nyakában a

törülközővel, és Mandl bácsi komoran nyesztelte arcáról a habot, felesége tartotta szóval az áldozatot. Ez adta meg a borbélyműhely légkörét, meg a mindenféle szétszórt újságok, zsíros könyvek, évtizedes képeslapok. Az asszony nagy olvasó hírében állt. Nemrég jönnek velem szembe az utcán, bicegve, csoszogva, egymásra indázva, a felismerhetelenné formátlanodott ruhák alatt testetlenül, és ahogy megtorpanok előttük, a néni - aki figyelemmel kíséri írogatásomat - több száz éves arcát felém fordítva csak ennyit mondott *A ménesgazda* című regényemre: - Naty tyilkos maka, hajja, de ez kevés ám!...

Azt hittem magamról, hogy életismeretből eljutottam legalább az ábécéig. De Mandl néni elgondolkoztatott.

.oOo.